

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

T. THUNE ANDERSEN

DA PIGTRAADEN BRAST

DANSK RØDE-KORS LÆGE I TYSKLAND

T. THUNE ANDERSEN

DA PIGTRAADEN
BRAST —

DANSK RØDE KORS LÆGE
I TYSKLAND

WESTERMANN

KØBENHAVN 1945

**Copyright 1945 by
Westermanns Forlag,
Copenhagen**

—

**Fotografierne er taget af
Forfatteren**

—

**Omslagstegning af
Karen Thune Andersen**

**VALD. PEDERSENS BOKTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	7
Indledning	9
Afrejsen	19
Grænsen passeres	23
Torgau	32
Dagligt Liv i Torgau	43
Chemnitz	51
Berlin	62
Mühlberglejren	70
Lazaretter og Arbejdslejre	79
Sygetransporten	95
Dresden	103
Flere Arbejdskommandoer	109
Svensk Røde Kors optræder	124
De sidste Dage i Torgau	132
Ekspedition til Hamborg og retur	147
Afrejsen fra Torgau	155
Friedrichsruh	159
Friedrichsruh—Krusaa	176

FORORD

Det er med nogen Ængstelse, jeg hermed forsøger paa at gengive mine Oplevelser under min Ekspedition til Politilejrene i Tyskland i de sidste Maaneder af den store Krig. Det er nemlig meget vanskeligt paa Papiret at genopleve den Tid, naar man ikke er udstyret med en særlig digterisk Aare. Man bliver ikke i Stand til at fremstille Begivenhederne med netop den Stemning, der i en given Situation danner Undertonen i Oplevelsen, og det Billede, man giver, bliver derfor mere fladt og mindre udtryksfuldt, end det egentlig var for en selv, medens man var midt i Begivenhedernes Centrum.

Da en Tilskuers Referat af Begivenhedernes Udvikling i de sidste Maaneder af Krigen har en vis Interesse, har jeg dog vovet at nedskrive mine Oplevelser og Indtryk, ogsaa for at give et Bidrag til Belysning af dansk Indsats i Redningsaktionen for at skaffe de flest mulige Fanger ud af Tyskland inden det formodede Sammenbrud.

INDLEDNING

Der er sikkert ikke mange af Tyskernes Handlinger her i Landet under Besættelsen, der mere end Overfaldet paa Politiet vakte hele den danske Befolknings Harmе, og endnu mere opbragte blev vi, da Meddelelsen om de mange Dødsfald i Koncentrationslejrene begyndte at strømme ind.

Jeg havde paa det Tidspunkt i anden Anledning en Konference med Medicinaldirektør Dr. Frandsen og benyttede Lejligheden til med ham at drøfte en Plan, jeg havde faaet. Jeg mente ikke, at man som dansk Læge kunde overlade de danske Politifolk til den Skæbne, der saa øjensynligt truede dem, og foreslog derfor Medicinaldirektøren, at der om muligt burde sendes danske Læger til Lejrene for at behandle de internerede Danskere. Jeg mente paa det Tidspunkt, at det maatte kunne ordnes saaledes, at de udsendte Læger blev interneret i Lejrene i et begrænset Tidsrum og derefter udskiftet, og jeg meddelte desuden Medicinaldirektøren, at jeg selvfølgelig selv var villig til at tage min Del af Interneringen, naar jeg selv var fremkommet med dette

Forslag. Dr. Frandsen meddelte mig, at Sundhedsstyrelsen ogsaa havde tænkt paa denne Mulighed, og at det var ved at blive undersøgt nærmere, idet Dr. Juel-Henningsen og Afdelingschef i Udenrigsministeriet Hvas skulde paa en Rundrejse til Lejrene. Sagen maatte derfor sættes i Bero, til Resultatet af denne Rejse forelaa.

Da Dr. Juel-Henningsen var vendt hjem igen, havde jeg et Møde med ham om Sagen, og herved blev jeg fra første Haand gjort bekendt med Forholdene i Konzentrationslejrene. Disse Oplysninger var i Følge Sagens Natur paa dette Tidspunkt strengt fortrolige, og det var ogsaa rystende Beskrivelser af Forholdene i Buchenwald og Neuengamme, som Juel-Henningsen dengang fremkom med. Han meddelte mig samtidig, at de tyske SS-Myndigheder bestemt havde afslaaet ethvert Forsøg paa at faa danske Læger udstationeret i Lejrene, men han fremkom med det samme med Oplysninger om en Plan, der var under Udarbejdelse. Udenrigsministeriet og Sundhedsstyrelsen søgte gennem de tyske Myndigheder at faa udvirket, at alle danske Politifolk skulde overføres fra Konzentrationslejre til Krigsfangelejre. Hvis denne Flytning kunde finde Sted, vilde det eventuelt være muligt gennem Røde Kors at hjælpe de fangne Politifolk. Skulde denne Plan kunne gennemføres, vilde der derfor ogsaa blive en Mulighed for, at man kunde faa udvirket, at danske Læger fik Lejlighed til at blive tilknyttet Lejrene.

Sagen var paa dette Tidspunkt kun i sin Vorden og Udfaldet meget usikkert.

Der gik nu to Maaneder, hvor jeg intet hørte om Udviklingen, og jeg regnede egentlig med, at Planen var strandet.

Den 13. Februar blev jeg ringet op af Dr. Juel-Henningsen, der bad mig komme til Møde i Sundhedsstyrelsen med det samme. Jeg fik der at vide, at Planen nu var gaaet i Orden; dog var det ikke helt, som vi havde ønsket og haabet. Tyskerne havde givet Tilladelse til, at kun een Læge maatte komme ned til Lejrene, og den Læge, der paatog sig Arbejdet, skulde forpligte sig til ikke at vende hjem igen til Danmark, før Krigen var forbi. Grunden til denne lidt ubehagelige Klausul var, at det danske Politi var fordelt i flere Arbejdslejre i et Distrikt, der var ca. 250 × 150 km, og for at kunne tilse disse Lejre maatte man have fri Kørsel i hele Distriktet, som samtidig var et stort Militærdistrikt. Der var derfor ikke noget forunderligt i, at Tyskerne ikke ønskede, at den Læge, der havde fri Adgang til at se alt her, skulde faa Lejlighed til at rejse hjem og eventuelt luften sin Viden paa en for Tyskerne ubehagelig Maade.

Mit første Spørgsmaal efter Juel-Henningsens forsigtige Forespørgsel, om jeg paa de nye Betingelser kunde tænke mig at tage af Sted, var ganske naturligt: „Ja; hvorlænge varer Krigen endnu?“ og Svaret kom ganske prompte: „Fra 2 til 4 Maaneder, ikke

over 4 Maaneder." Jeg tror, jeg betænkte mig et Par Minutter, saa sagde jeg ja. Der skulde være Møde om Eftermiddagen Kl. 15 i Udenrigsministeriet med de tyske Myndigheder, og paa dette Møde skulde man opgive Navnet paa den Læge, der skulde sendes af Sted, saa længere Betænkningstid var der alligevel ikke.

Jeg vil ikke sige, at min Kone ligefrem blev lykkelig over min Meddelelse, da jeg kom hjem til Frokost den Dag, og jeg selv havde det heller ikke godt. Selv om jeg havde sagt ja, var det dog ikke givet, at Tyskerne vilde akceptere mig. Ved en tidligere Lejlighed, hvor Sundhedsstyrelsen havde ønsket, at jeg overtog Tilsynet med den tyske Afdeling i Vestre Fængsel, havde de tyske SS-Myndigheder bestemt frabedt sig min Assistance, saa det kunde være, de heller ikke ved denne Lejlighed ønskede min Hjælp.

Resultatet af Forhandlingerne blev dog, at jeg skulde af Sted, og jeg fik Besked om den næste Dag at møde i Udenrigsministeriet, Socialministeriet og Røde Kors.

Af Hensyn til min personlige Sikkerhed var det blevet bestemt, at jeg skulde optræde som læge-delegeret ved Dansk Røde Kors. Det var jo ikke umuligt, at jeg under min Virksomhed i Lejrdistrikterne kunde komme ind i Kamphandlinger, hvor Røde Kors Uniform og Papirer kunde være til Nytte, saavel for mig selv som for mine Patienter.

Jeg havde derfor en længere Konference med Direktør Rosting i Dansk Røde Kors om Udstyr og maatte derfra omgaaende af Sted til Hærens Beklædningsdepot for at faa taget Maal af Uniform.

Derfra gik Turen til Udenrigsministeriet, hvor jeg havde en Samtale med Afdelingschef Hvaass og senere med Direktør Svenningsen, som begge udtrykte deres Glæde over, at det var lykkedes at faa Tilladelse til at sende en Læge af Sted til Politifolkene.

Jeg havde i Udenrigsministeriet en morsom Oplevelse, idet jeg der traf den tyske SS-Forbindelsesofficer, for hvem jeg blev præsenteret som den Læge, der skulde afrejse til Betjentlejrene. Da vi havde talt lidt om Visum og andre Papirer, som var nødvendige for min Afrejse, spurgte han: „Ist das freiwillig?“, hvortil det glædede mig at kunne svare: „Jah, gewiss.“

Mit næste Besøg gjaldt Socialministeriet, Departementchef Kock, som det var mig en stor Glæde at træffe. Han kom netop med de rigtige Ord til mig, der paa det Tidspunkt var ikke saa lidt utilpas over det, jeg havde indladt mig paa. Hans forstaaende og rigtige Maade at tage hele Sagen paa var af meget stor Betydning for mig i min noget spaltede Sindstilstand, hvor Ansvar for Kone og Børn vejede tungt mod mit lægelige, humanitære Ansvar for de fangne Politifolk.

Gennem Socialministeriet blev alle pekuniære Formaliteter og en hel Del af mit Udstyr ordnet. Her

traf jeg ogsaa første Gang Forvalter Bjarne Jensen fra Statens Serum Institut, en Mand, hvis Betydning for alle Ekspeditionerne til Tyskland ikke kan sættes højt nok. Forvalter Bjarne Jensen skaffede alt Udstyret, pakkede og forsendte det med de forskellige Konvojer overalt, hvor der var Brug for det. Hvad han ikke kunde skaffe, fandtes givet ikke inden for Landets Grænser. Jeg blev derfor vel udstyret ikke mindst med Tobak, som under Krigsforhold ofte er af livsreddende Betydning. Jeg var virkelig imponeret af, hvad Landet kunde sætte paa Benene af Hjælpemidler for de ulykkelige i Lejrene. Vi medbragte flere Levnedsmiddelpakker af en særlig god Sammensætning, der blev benævnet B-Pakker. B betød ikke Bestikkelsespakker, men Belønningspakker, og blev kun anvendt efter denne sidste Betegnelses Betydning.

De følgende Dage gik med intenst Arbejde. Jeg skulde have ordnet mit personlige Udstyr og maatte regne med, at jeg eventuelt ikke kom hjem det første halve Aar. Da jeg desuden var klar over, at det vilde være umuligt i Tyskland at skaffe den mindste Smule, om det saa blot var en Flipknap, var det næsten som at udstyre sig til en Polarekspedition. Alt skulde gennemtænkes i Detailler, og intet maatte glemmes. Jeg havde en Blok ved Siden af Sengen om Natten og kunde ofte vaagne op, fordi der i Søvnne pludselig var dukket en Ting op, som ogsaa skulde med i Kufferten. Dertil kom saa det lægelige

Udstyr. Jeg skulde fungere som Læge for ca. 1500 Mand og kunde risikere at skulle klare alt selv. Efter Beskrivelserne af Forholdene dernede var der visse Medikamenter, som var absolut nødvendige, først og fremmest Chemopræparater til Infektioner, Vitaminpræparater, men tillige Stoppemidler og Hostemedicin. Jeg havde fra Sundhedsstyrelsen faaet en Del Oplysninger om Forholdene, hvoraf jeg var i Stand til at danne mig et vist Billede af, hvordan min Virksomhed skulde forme sig, og derefter udarbejdede jeg mit Udstyr. I en speciel Taske havde jeg Instrumenter til de mindre kirurgiske Indgreb, Forbindstoffer og et mindre ambulantly Laboratorium til de simpleste kliniske Undersøgelser. Jeg forventede at skulle optræde som en Slags praktiserende Læge i Distriktet, men som saa meget andet paa min Ekspedition viste det sig, at denne Beregning ikke holdt Stik.

Medens jeg sørgede for mit lægelige og personlige Udstyr, havde Socialministeriet og Røde Kors sørget for Transportmidlerne m. m. Det var blevet bestemt, at Ekspeditionen skulde udstyres med en Personvogn samt en Lastvogn med Bivogn, begge med Trægasgenerator. Skulde vi blive afskaaret fra Forbindelsen med Danmark, vilde det være lettere for os at skaffe os Brænde end Benzin, og det var ogsaa anset for mindre sandsynligt, at Tyskerne i givet Fald vilde beslaglægge Træ end et eventuelt større Lager af Benzin. Personvognen blev dog ind-

rettet til ogsaa at kunne køre paa Benzin, idet det kunde anses for muligt, at man i visse Situationer godt kunde tænke sig at foretage en lidt hurtigere Kørsel. Denne lille Forsigtighedsforanstaltning har jeg senere mange Gange været taknemmelig over.

Jeg havde ved min Samtale med Departementchef Kock faaet at vide, at min Virksomhed ikke alene var rent lægelig, men at jeg maatte regne med, at jeg var en Slags Statsudsending, og at jeg først og fremmest skulde sørge for at faa de 1500 Politifolk hjem til Danmark; hvordan det kunde lade sig gøre, kunde ikke siges, men jeg maatte handle efter Konduite, og jeg maatte regne med den Mulighed, at Tilførslerne fra Danmark kunde høre op, hvis Frontlinien skulde komme til at strække sig tværs over Sønderjylland. Der vilde derfor, hvis Tyskland tillige brød sammen, kunne opstaa den Situation, at jeg skulde sørge for at holde Politifolkene samlet og eventuelt marchere sydpaa til Schweiz eller vestpaa til Frankrig, som de nærmeste Udveje. Ud fra Tanken om de lange Marchture blev det derfor bestemt med næste Røde Kors Konvoj til Lejrene at afsende Rygsække og saa meget Fodtøj, som kunde skaffes.

Jeg blev tillige ved denne Konference underrettet om, at man fra dansk Side havde Materiel og Mandskab rede til en Hjælpeaktion for at afhente Fanger, hvis det tyske Sammenbrud skulde komme, men at

1. Ritmester Zeilau og vore Vogne.

2. Magdeburg. 27-2-45.

3. Dansk Politi i Krigsfangelejren Mühlberg.

4. Sygetransporten i Halle. 20-3-45.

Gennemførelsen af denne Aktion var afhængig af Frontliniens Forløb.

Der var da allerede i nogen Tid med regelmæssige Mellemløb afgaaet Røde Kors Konvojer med Levnedsmidler, Tøj og andre Nødvendighedsartikler til de forskellige Lejre, og disse Konvojer skulde nu afgaa regelmæssigt hver tiende Dag til Betjentlejrene, og hver Konvoj skulde nu yderligere medbringe Brændstof til Vognene og iøvrigt supplere Lagrene op efter Rekvisition.

De sidste Dage inden Afrejsen var optaget fra tidlig Morgen til sen Aften med at samle de fornødne Forraad og Udstyr. Hertil kom yderligere, at den illegale Presse trods min Anmodning om ikke at omtale min Rejse havde bragt en Notits herom. Jeg blev derfor daglig i Telefon og pr. Brev anmodet om at medbringe personlige Hilsner til de interesserede Politifolk fra deres paarørende. Det gjorde jeg selvfølgelig med Glæde, men det tog Tid, særlig da jeg gerne vilde have, at Hilsnerne blev saa personligt præget som muligt, hvorfor jeg gerne spurgte, hvad Børnene hed, hvor gamle de var, o. s. v., saaledes at Betjentene virkelig fik et Indtryk af, hvordant det stod til derhjemme.

Det var blevet bestemt, at Ritmester Zeilau, som tidligere havde foretaget flere Ture som Leder af Røde Kors Konvojer til Lejrene, skulde ledsage mig til Torgau og sørge for, at jeg blev vel installeret, og han skulde yderligere sætte mig i Forbindelse

med de tyske Myndigheder, som havde med Lejrenes Administration at gøre. Det blev af meget stor Betydning for mig at have en saa erfaren Mand med under de vanskelige Rejseforhold, og jeg lærte af ham meget om, hvordan man bedst klarer en vanskelig Situation, men herom mere senere.

Fra Røde Kors Ledelsen havde jeg faaet Oplysninger om Lejrenes Placeringer og Fordelingen af de internerede Politifolk. Det fremgik heraf, at der endnu resterede en Del Betjente i Koncentrationslejren Buchenwald, og disse kunde jeg ikke faa nogen Forbindelse med, men det var Meningen, at de saa snart som muligt skulde overføres til Krigsfangelejrene. Alle Politifolkene havde indtil Juletid været samlet i Buchenwald, men Størsteparten blev paa det Tidspunkt overført til Krigsfangelejren ved Mühlberg an der Elbe. Denne Lejr var en Gennemgangslejr, hvorfra Fanger kunde overflyttes til andre Lejrdistrikter, og de to Lejrdistrikter, hvortil Politiet blev overført, hed henholdsvis Torgau og Oschatz, benævnt efter de to Byer, hvor den militære Lejrledelse havde sit Sæde. Fra disse to Centretr blev Fangerne dirigeret ud i saakaldte Arbejdskommandoer for paa den ene eller anden Maade at anvendes som Arbejdskraft. Disse forskellige Kommandoer vil blive omtalt i det følgende. Distrikterne Torgau og Oschatz stødte op til hinanden, og hele Omraadet var som omtalt paa ca. 250 × 150 km.

AFREJSEN

Omsider oprandt Afrejsens Dag den 23. Februar. Tidspunktet var fastsat til Kl. 14 fra Røde Kors Kontoret i Amaliegade. Jeg havde hele Formiddagen været travlt optaget med at faa Lastvognen stuvet med alle vore forskellige Kasser og Kister. Der blev dog Tid til en sidste hyggelig Frokost med Familien, og Kl. 14 mødte Ritmester Zeilau hos mig, for at vi i Fællesskab kunde køre ned til Røde Kors. Allerede nu begyndte Besværlighederne. Vor Vogn kom ikke. Først Kl. 16 dukkede Vognen og vor Chauffør Nielsen op. Forskellige Tilfældigheder havde sinket ham, og to Timer senere end aftalt mødte vi op i Amaliegade, hvor alt længe havde været klart til en større Afskedstagen med Ekspeditionen. Vi blev forsynet med de sidste nødvendige Papirer, der blev optaget Film og almindelige Billeder. Kongens Politivagt paa Amalienborg stod opstillet bag Pigtraadsafspærringerne og hilste os med gode Ønsker om en vellykket Ekspedition til deres fangne Kolleger.

Kl. 16.30 var alt i Orden, og Ritmesteren og jeg tog Plads i vor gode Hudsonvogn, og efterfulgt af

Lastvognen med Chauffør Sørensen ved Rattet begyndte vort Togt. Det var med megen Vemod, man tog Afsked med Familie og Venner; ingen kunde sige noget om, naar vi kom igen, og om vi overhovedet nogensinde mere vilde se det kære København.

Turen gennem Byen forløb uden større Begivenheder, men da vi først kom ud paa Roskildevej, begyndte Fortrædelighederne for Alvor. Det viste sig hurtigt, at vor Lastvogn ikke var nogen Væddeløber. Trods ihærdige Anstrengelser fra Chauffør Sørensens Side kunde det ikke lykkes at faa den til at løbe med større Fart end 20 km i Timen, og saa skulde den endda hvile lidt ind imellem. Det blev hurtigt mærkt, Vejret var elendigt med Slud og Regn, og i Personvognen tilbragte vi den meste Tid med at sidde et eller andet Sted paa Vejen og vente paa Sørensen og Lastvognen. Det viste sig ogsaa, at Personvognen ikke kunde lide at køre langsomt, idet der saa samlede sig Vand i Rørene, hvorfor vi ofte maatte standse og tappe Vand af. Ritmesteren lærte mig allerede paa denne første Dag, at Taalmodighed er den vigtigste Egenskab, man skal være udstyret med, naar man har med mekaniske Køretøjer at gøre. Man skal ikke blande sig i Behandlingen af Motorerne, sagde han, det har man Chaufførerne til; hvis der sker noget, skal man bare sætte sig roligt hen, tænde sig en fornuftig Pibe Tobak og vente. Vi fik rig Lejlighed til at indøve denne Form

for Selvkontrol, idet vi først naaede til Korsør Kl. 22.30. Paa en vis Maade havde det ikke manglet paa Underholdning paa Vejen, idet vor Chauffør, Nielsen, som iøvrigt bedre lød Navnet Sahara (tildelt ham efter en Motorcykletur gennem denne Ørken) paa hele Turen underholdt os om sit tidligere Liv og Færden. Han talte ustandseligt og behøvede slet ikke at faa noget Stikord, og da vi naaede Korsør, var der ikke ret meget af, hvad han havde oplevet, som vi ikke kendte til de mindste Enkeltheder.

Lastbilen var hvidmalet, medens vor Hudsonvogn var grøn med paamaalede røde Kors for og bag og Dannebrog paa Dørene. Vi mente imidlertid af Hensyn til eventuelle Luftangreb, at det vilde være bedre, hvis man ogsaa fra oven kunde se vor Nationalitet og Mission og fik derfor om Natten malet Røde Kors-Mærket paa Taget og et stort Dannebrog paa Køleren. Vognens Udseende blev herved saa originalt, at vi straks døbte den til at hedde Papegøjen, og dette Navn bar den til den Dag, hvor den efter at være blevet optaget i de svensk-danske Røde Kors Kolonner i Friedrichsruh blev hvidmalet og omdøbt til Kakaduen.

Lørdag Morgen tidligt stod vi op og kom vel om Bord paa Færgen. Vi fik Middagen serveret i Privatkahytten og spiste sammen med Kaptajn Birkebæk, der ønskede os en god Rejse og haabede, at han snart maatte faa Lejlighed til at fragte os tilbage til Korsør igen.

Ritmester Zeilau havde de første Dage et stort Ekstraarbejde med at lære mig militær Anstand. Jeg havde aldrig før bevæget mig i Uniform og havde Besvær med at huske, at man ikke tager Huen af, naar man siger Goddag, og hvordan man iøvrigt skal føre sig som højerestaaende Militærperson. Ritmesteren var en glimrende Læremester; han er selv en overordentlig høflig Mand, som i sin Fremtræden meget minder om en ældre Hofmand, og jeg forsøgte efter ringe Evne at vandre i hans Fodspor.

Afgangen fra Nyborg fandt Sted Kl. 12.15, og da Lastvognen stadig ikke løb særlig godt, blev vi enige om at køre i Forvejen med Personvognen til Ritmesterens Bolig, Sandalhus ved Lillebæltsbroen, for der at komplettere Ritmesterens Udstyr. Vi blev der vel modtaget af hans Husbestyrerinde, som serverede os en sjælden god Flæskeæggekage, som vi i den kommende Tid mange Gange mindedes, naar Kosten i Tyskland ikke rigtig tiltalte vore Ganer.

Paa vor videre Fart sydpaa traf vi Sørensen med Lastvognen lidt Syd for Kolding. Vi havde haabet, den var naaet længere i den forløbne Tid, men maatte nu atter til at køre med 20 km's Fart. Vi naaede dog Krusaa ved 22-Tiden og blev indlogeret paa Krusaa Kro hos Hr. Nygaard, som gjorde alt, for at vi skulde befinde os vel den sidste Nat paa dansk Jord.

GRÆNSEN PASSERES

Søndag Morgen stod vi tidligt op og fik et godt Morgenmaaltid med friskt Franskbrød, Æg og Kaffe, for at vi paa en stilfuld Maade kunde tage Afsked med den danske Mad. Lige før vi skulde til at starte, kom der Telegram fra Direktør Rosting om, at jeg skulde ringe ham op paa Grund af en vigtig Besked. Det viste sig ved Samtalen, at der endnu ikke forelaa Tilladelse fra den tyske Overkommando til, at jeg maatte færdes i Fangelejrene, og at jeg derfor snarest muligt skulde sætte mig i Forbindelse med Gesandtskabet i Berlin for derigennem at faa udvirket den meget nødvendige Tilladelse.

Kl. godt 9 lykkedes det os dog at komme af Sted, og vi slap ogsaa godt gennem den tyske Told, til Trods for, at vi manglede tre Attester. Det viste sig at være meget nemt at supplere de manglende Attester ved at overlade Tolderen en Røde Kors Pakke.

Jeg havde været noget ængstelig for, hvordan jeg skulde klare mig med det tyske Sprog. Jeg tror ikke, jeg havde talt mange tyske Ord i de sidste fem Aar, og jeg forsøgte mig derfor straks efter at have pas-

seret Grænsen, og mens vi ventede paa Eftersynet, med at underholde en tysk Vagtpost. Det viste sig til min store Lettelse, at jeg kunde gøre mig helt godt forstaaelig uden større Anstrengelser, og trøstet paa dette Punkt begyndte saa Farten ind i det formørkede Fastland.

Det var nu med en helt anden Fornemmelse, man sad i Vognen. Nu var vi i et krigsførende Land og kunde derfor, hvad Øjeblik det skulde være, vente at blive udsat for Bombardementer, Beskydning fra Luften og andre Ubehageligheder. Jeg havde egentlig ventet, at jeg vilde komme til at føle mig meget utilpas ved den Tanke, men jeg tror, at den Tanke, man havde ved Afrejsen, at skulle man komme noget til, ja saa var det Mening, og selv kunde man alligevel ikke gøre hverken fra eller til, hjalp til at give en den nødvendige Ro, og det viste sig jo ogsaa, at der ikke var nogen Kugle eller Bombe over Tyskland, paa hvilken mit Navn var skrevet.

I øsende Regnvejr gik Turen ned gennem Sønderjylland og Holsten. Vi kunde til vor Glæde konstatere, at Lastvognen for hver Dag gik bedre og bedre, og i Dag løb den som en hel Væddeløbsvogn og var flere Gange oppe paa næsten 50 km i Timen. Men som tidligere bemærket skal man aldrig stole paa Mekanik, for pludselig vilde den ikke mere, idet den ene Kølerslange var sprunget af. Det tog dog kun en halv Time at faa den repareret, og saa gik Farten videre uden større Begivenheder.

Kl. 18.45 ankom vi til Stellingen, hvor vi tog ind paa Zum alten Gasthaus, hvor det lykkedes os at faa to smaa, men nette Eneværelser. Efter Aftensmaden, der var meget spartansk, blæstes der Luftalarm. Den varede dog kun en Time, og vi gik saa til Ro og sov som Sten til næste Morgen Kl. 7.

Om Aftenen, da vi var kommet til Værtshuset, havde det været bælgmørkt, og da jeg om Morgen kigede ud af mit Vindue, blev jeg noget forundret ved at se, at hele den bageste Halvdel af Huset henlaa i Ruiner efter en Bombetræffer. Stellingen viste sig iøvrigt at være ret haardt medtaget; hvert tredje Hus laa i Ruiner, og Ruderne manglede i de fleste Huse. Telefonboksene var ogsaa uden Glasvægge og stod kun som Skeletter. Sporvognene var forsynet med Ruder af Træ; det hele gjorde et meget forsømt og snavset Indtryk. Malingen paa alt Træværk var borte, Sporvognene var rustne, Hestene magre, og Befolkningen selv saa træt og opgivende ud.

Vi kørte efter Morgenmaden direkte til Generalkonsulatet, hvor vi hilste paa Konsul Nørby og Resten af Personalet. Konsulatsbygningen var ubeskadiget, og vi indtog vor Frokost i Kælderetagen, og da der samtidig kom Luftalarm, maa det jo siges at være meget praktisk. Vi var noget utaalmodige efter at komme af Sted, men der vilde ikke komme Afblæsning, saa til sidst blev vi enige om at køre uanset Luftalarmen, da vi gennem Radioen havde hørt,

at Luftstyrkerne var ved at fjerne sig fra Omegnen af Hamborg.

Man kunde gennem de lokale Radiosendere blive holdt fuldstændig orienteret om de indflyvende Maskiners Retning og Antal, og om de formentes endnu at have flere Bomber i Behold. Disse „Luftlagemeldungen“ blev udsendt fast hver Time og desuden hvert tiende Minut paa de udsatte Steder. Det var en Beroligelse, naar Radioen meddelte: „Über das Reichsgebiet befindet sich kein feindliches Kampfverband.“ Senere paa vor Rejse, da de allierede havde besat Størstedelen af Tyskland, var det en almindelig Vittighed at sige, at denne Sætning var ændret til: „Unter dem Kampfverband befindet sich kein feindliches Reichsgebiet.“

Turen gennem Hamborg var uhyre interessant. Selv om vi den Dag ikke kom gennem de værst ramte Kvarterer, var det dog et rystende Syn at se, hvor kolossale Ødelæggelser, der havde fundet Sted. Det er egentlig umuligt at beskrive det Indtryk, en saadan gennemødelagt By gør paa en. Husrække efter Husrække er fuldstændig raseret, sammenstyrtede eller totalt udbrændt, saa kun de nøgne Mure staar igen. Lange Strækninger er tilsyneladende ganske ubeboelige, men ved nærmere Eftersyn ser man, at der fra et nødtørftigt repareret Kældervindue stikker en interimistisk Skorsten af Kakkellovnsrør ud. Kommer der tillige Røg ud af Røret, kan man slutte, at i denne Kælder lever en eller flere Familier.

Uhyggen i Byen understregedes yderligere af mægtige Drøn, som jeg i min Naivitet først opfattede som Bombenedslag. Det viste sig kun at være Eksplosioner fra Rydningskolonnernes Arbejde med at fjerne bombeskadede Huse, hvor der var Fare for Sammenstyrtninger.

Det var sjældent, man paa Turen gennem Hamborg saa ubeskadigede Huse, og det undrede en mest at tænke paa, hvor der egentlig var Bolig til alle de Mennesker, der færdedes paa Gaderne. Det var ogsaa paafaldende, saa lidt Befolkningen i Hamborg brød sig om Alarmen. De færdedes paa Gader og Veje, som det passede dem.

Uden for Hamborg kørte vi ind paa Autostradaen og fortsatte ad denne til Vejen til Celle. Selve Autobanen var mærkværdig lidt beskadiget ved Bombeangreb; derimod stod der ofte Bilvrug, Vogne, der ved Dybdeflyverangreb var skudt i Brand og siden ikke fjernet. Vi kom ved Synet af disse Bilvrug til at tænke paa, at vore Staalhelme befandt sig i Lastbilen, og for en Sikkerheds Skyld fik vi lagt dem over i Personvognen. Det lykkedes mig dog ikke under hele Turen nogensinde at faa brugt min Staalhjem. Naar der endelig var Brug for den Slags Ting, gik det hele saa hurtigt, at man ikke naede at faa fat paa Hjelmen, eller ogsaa sad man ikke i sin egen Vogn. Men det var betryggende, at den laa i Bagagerummet.

I Soltau mellem Berlin og Celle mødte vi de før-

ste Flygtninge fra Øst. Det var et virkelig deprimerende Syn. Lange Vognrækker af gamle, udtjente Vogne, for det meste aabne Ladvogne, over hvilke der var bygget et Ruf, i mange Tilfælde bestaaende af Familiens Gulvtæppe. Ud af Teltaabningen kigede smaa forsultne Unger og gamle Bedstemødre, mens Mænd og Kvinder gik ved Siden af Vognene. Der var sjældent mere end en mager Hest for Vognen, og undertiden trak en Hest og en Stud i samme Spænd. Paa Vognens Sider var der ophængt forskelligt Husgeraad, Kogekar, Vaskebaljer og af og til endog en Cykel. Folkene saa dødtrette og afmagrede ud. Med deres Okseforspand og overdækkede Vogne mindede disse Flygtninge meget om de Billeder, man kender fra Emigranttogene i Amerika. Vogntogene blev i de smaa Landsbyer, de passerede, modtaget af „Der Bürgermeister“, hvilken Person herhjemme svarer til Sognefogeden. Han sørgede for deres Indkvartering og Forplejning, begge Dele var meget sparsomt. De sov gerne i Lader, Rejsestalde og lignende, og Forplejningen bestod af Roesuppe, men de var lykkelige, bare de fik Tag over Hovedet. De blev saa sendt rundt fra den ene Landsby til den anden; jeg havde ofte svært ved at finde ud af, om der var noget System i deres Ruter. Jeg mødte ofte to Tog, der tilsyneladende gik i stik modsat Retning og byttede Opholdssted. Naar man talte med dem, var de dog oftest meget fortrøstningsfulde, da Føreren havde lovet dem, at om tre

Uger skulde de komme tilbage til deres Gaarde i Østpreussen. Alle disse Vogntog, hvoraf jeg traf nogle paa flere Kilometers Længde, sinkede Trafikken meget, og da de bevægede sig med Sneglefart midt ad Vejen, var de meget svære at overhale. Yderligere vrimlede det altid med Børn af forskellige Aldre paa Vejen i Nærheden, snart skulde de tværs over Vejen for at iagttage en Kat eller en Fugl nærmere, og undertiden var det et nødvendigt Ærinde, der skulde forrettes i Grøftkantene.

Flygtningene paa Vejene gjorde det ogsaa vanskeligt for os at faa Nattelogi, da de fleste Gæstgiverier var optaget, inden vi kom frem. Det lykkedes os dog om Aftenen, takket være Ritmester Zeilaus Lokalkendskab, at faa Kvarter i en hyggelig, lille Kro, Gasthaus zum grünen Wald, i en Skov 10 km Nord for Celle.

Vi fik et rart, lille Dobbeltværelse oppe under Taget. Huset var om Eftermiddagen blevet beskudt af Dybdeflyvere, som havde skudt sytten Huller gennem Taget ned i vort Værelse, men da man med nogen Sikkerhed kunde beregne, at Flyvere ikke rammer to Gange det samme Sted inden for 24 Timer, generede det os ikke. Vi kørte dog vore Vogne i Flyverskjul under Træerne for ikke ligefrem at lokke Flyverne til. Under vor Aftenspadseretur under Luftalarmen hørte og saa vi Detonationerne fra Bombardement af en By i Nærheden, antagelig Hannover.

Tidligt næste Morgen drog vi atter af Sted sydpaa over Celle til Braunschweig-Magdeburg Autobanen og kørte ad denne til Magdeburg. Vi var nu kommet i et Omraade, hvor Dybdeflyverne havde været meget aktive, og det kunde tydeligt ses paa de mange Bilvrag, der kantede Vejsiderne. Der fandtes her en Del Bombehuller i Cementvejbanen, men med den største Omhu var alle Hullerne vel afmærkede, saa man ikke uforvarende kom til at køre i dem.

Umiddelbart før Magdeburg kom vi ind i en tyk, kunstig Taage, og herved konstaterede vi, at der maatte være Luftalarm. Selve den kunstige Taage var tilsyneladende meget effektiv, det var meget svært at se igennem den, og desuden havde den en ubehagelig Egenskab, nemlig, at vi fik en irriterende Hoste af den. Ved Ankomsten til Magdeburg kom der Afblæsning, og det var ejendommeligt at se alle Folk komme op af de forskellige Bunkers med Rygsække, Kufferter og Tæpper. Magdeburg var kolossalt ødelagt, næsten 100 %, det sidste Bombardement havde fundet Sted 12 Dage, før vi passerede Byen. Der var saa godt som intet Hus, der ikke var ødelagt. Det var kun med det største Besvær, vi fik lodset vor ret svære Lastbil gennem Ruinhobene. Nede ved Floden var det værst, og vi var flere Gange ved at sidde fast i Ruinhobe og Pløre. De to østlige Broer var ubrugelige til Trafik, saa der var lange Omkørsler langs Flodbredden, før vi ad den

vestligste Bro kom over paa den anden Side af Floden.

Sent om Aftenen naaede vi en lille, snavset Landsby Klieken, hvor vi med meget Besvær fandt et Gæstgiveri, der vilde huse os alle fire. Jeg maatte selv ud i Køkkenet for at lave vor Mad, der som sædvanlig bestod af Brød, Smør, ristet Flæsk, Leverpostej og Røde Kors Ekspeditionernes Nationalret: Svinekød i egen Kraft. Dette Svinekød i Daase spiste vi til næsten alle Maaltider. Det var meget nærende, mindede nærmest om Sylte, men naar man havde spist det til alle Maaltider i en 3—4 Uger, kunde man godt tænke sig en Variation i Kosten. Set med Tyskernes Øjne var det jo et Herremaaltid, og jeg blev straks bedre Venner med Krokonen, da jeg overlod hende det Fedt, der var smeltet af Flæsket under Stegningen. Da jeg yderligere havde givet nogle Smaabørn et Par af vore medbragte Mariekiks, blev Stemningen helt overstrømmende, og det gav sig synligt Udslag i, at Kromutter gav sig til at brænde rigtige Kaffe bønner og bryggede os en Kop god, omend ikke stærk Bohnenkaffe. Hun flottede sig ogsaa med at give os Lagner paa Sengene, saa vi fik et helt godt Logi ud af det til sidst. Selve Kroen var iøvrigt usandsynlig snavset og skummel, men det var den Slags Smaating, som man ikke maatte hænge sig i under vor Rejse.

TORGAU

Næste Morgen (den 28. Febr.) kørte vi det sidste Stykke til Torgau over Wittenberg og ankom til vort Bestemmelsessted allerede Kl. 11. Her tog vi ind paa Hotel Friedrich der Grosse. Torgau er en By paa Størrelse med Ringsted, og da den aldrig havde været udsat for Bombardementer, saa den helt hyggelig og venlig ud. Hotellet var rent og pænt, selv om der her som overalt i Tyskland hang en kraftig og gennemtrængende Lugt af Kaalrabi. I de første Dage kunde den Lugt nok tage lidt af ens Appetit, men til sidst vænnede man sig ogsaa til den. Ritmesteren og jeg fik hver sit store, lyse Værelse ud til Torvet, og jeg havde den Glæde fra mit Vindue at kunne se direkte ned paa en Statue af Friedrich der Grosse med højt hævet Krykkestok.

Der var store Kaserne i Byen, og Soldaterne prægede fuldstændig Gadebilledet. Da der tillige var store Fangelejre i Omegnen, saa man dog ogsaa mange forskellige Nationaliteter, og vi blev altid hilst med Glæde af saavel Franskmænd som Englændere, der udgjorde den største Del af de der

5. Gade i Berlin. 8-3-45.

6. Leipzig. 15-3-45.

7. Ritmester Zeilau i Leipzig. 20-3-45.

8. Udsigten fra Gesandtskabet i Berlin. 8-3-45.

internerede Krigsfanger. Senere lærte vi flere af dem personligt at kende og fik gode Venner mellem dem.

Umiddelbart efter vor Ankomst fik vi Besøg af to danske Politimænd i Uniform, hvad der paa dette Tidspunkt imponerede mig stærkt. Det viste sig dog senere, at de fleste danske Betjente gik i deres Uniform i Tyskland. De to Politifolk var Politiassistent Iversen fra Fredericia og Politibetjent Svend Jensen fra Aarhus, to herlige Mennesker, som var Tillidsmænd i Torgau, og som vi havde meget og godt Samarbejde med under Resten af vort Ophold der.

Om Eftermiddagen gik vi en lille Tur i Byen for at se paa dens Seværdigheder. Det var hurtigt overkommet, idet den eneste Seværdighed var et iøvrigt pragtfuldt, gammelt Slot fra Trediveaarskrigens Tid. Det blev nu benyttet til Kaserne. Desuden fandt vi det Hus, hvor General von Mackensen var født. Det var udstyret med en Plade med Inskription, af hvilket det fremgik, at i denne By var von Mackensens Soldateraand blevet vakt. Vi havde ogsaa tænkt os at gaa paa Indkøb, men det var Onsdag, og om Onsdagen var alle Forretninger i Byen lukkede. Senere erfarede vi, at det iøvrigt ikke spillede saa stor en Rolle, om de var aabne eller lukkede, da det alligevel paa Grund af fuldstændig Varemangel var umuligt at købe noget. Det lykkedes os dog en enkelt Gang paa vore Tobakskort at købe nogle rigtig gode

Cigarer, Rationen for en Maaned var otte Stk. Man skulde ellers være forsigtig ved Indkøb af Cigarer, de var ikke alle lige gode, og dette fremgik ogsaa af deres Øgenavne. Der var en, der hed Haandgranat, idet den efter Antændelsen hurtigt skulde kastes bort, en anden hed Friedrich der Grosse, idet den gamle Kejsers Valgsprog var: Lernen zu leiden ohne zu klagen.

Om Aftenen havde vi Besøg paa Ritmesterens Værelse af vore to Politimænd, og vi fik sat et rigtig godt Maaltid sammen af vor medbragte Hermetik. Det, der dog gjorde mest Lykke, var et Par rigtige danske Pilsnere, som de ikke havde smagt i et halvt Aar. Senere paa Aftenen kom en af de tyske Lejrofficerer, Kaptajn Grunick, paa Besøg. Han havde set vore Vogne holde ovre i Kasernegaarden og opsøgte os for at aflægge en Høflighedsvisit. Denne Officer var en meget tiltalende Mand, af Profession Sagfører, og havde paa mange Maader hjulpet de danske Politifolk i Distriktet til at faa bedre Kaar, og vore to Tillidsmænd satte stor Pris paa ham. Han var meget kultiveret og belæst og vidste en Mængde om Torgaus Historie, og han ydede os under vort Ophold i Byen mange og store Tjenester. Det var imponerende at se ham rydde Resten af vor Aftensmad af Vejen, man havde ikke Indtryk af, at han havde faaet ret meget at spise den Dag.

Vi benyttede iøvrigt Aftenen til at lægge Planer

for vort fremtidige Arbejde og skulde derfor først og fremmest se at faa opnaaet Tilladelse til, at jeg kunde færdes i alle de forskellige Lejre. Kaptajn Grunick mente, at vi den næste Dag skulde opsøge Chefen for Distriktet, Oberst Richter, og med ham diskutere Problemet.

Vi nød den Nat at ligge i en virkelig god Seng med rene Lagner, og da der desuden var rindende koldt og varmt Vand paa Værelserne, fik vi vasket Rejsens værste Snavs af os. Det viste sig dog hurtigt, at det kun var visse Dage og Timer, der var varmt Vand, og undertiden var der ikke engang koldt Vand, da Vandværket ikke altid fungerede.

Næste Morgen (den 1. Marts) aflagde vi Besøg paa Artillerikasernen, hvor Kommandoen for Lejrdistriktet Torgau havde sit Sæde. Jeg blev straks ved min Indtræden betaget af en kæmpestor Indskrift i Hallen, beregnet paa at opildne Soldaterne. Der stod:

Wer es einmal zum Korporal gemacht,
er steht auf dem Weg zur höchsten Macht.

Vi hilste der igen paa Kaptajn Grunick og hans Medarbejder Kaptajn Hemmerlein. Denne sidste var ogsaa en kultiveret Mand, knapt saa frodig af Type som Grunick, men med megen humoristisk Sans, af Type lang og mager, udstyret med et Par meget umilitære Brillor, vist noget af en Drømmer. Chefen

for Distriktet, Oberst Richter, var desværre ikke hjemme, men kunde først træffes næste Dag. Da vi derfor ikke kunde foretage os mere paa Kasernen, gik vi atter en lille Tur i Byen og fik hentet Penge i Banken. Vi var først i tre forskellige Banker, som viste sig ikke mere at svare til deres Navn, idet der nu var indrettet forskellige andre offentlige Kontorer i Lokalerne. Omsider fandt vi dog en rigtig Bank og fik de nødvendige Penge udleveret. Det var straks mere kompliceret med Rationeringskortene. Vi skulde i fire forskellige Kontorer, hvor vore Pas og Pasbegleitschein o. s. v. fik Stemples af alle mulige forskellige Arter. Desuden fik hvert Kortark yderligere et Stempel, hvad man skulde synes var unødvendigt, da hvert Kort i Forvejen var forsynet med mindst een Ørn. Rent galt med Stemples blev det, da vi skulde paa Politistationen for at faa Tilflyttebevis udleveret. Her regerede en herlig, ældre Schupo med stort Skæg og et mægtigt Stempeludvalg. Hver Anmeldelsesblanket skulde vi udfylde i tre Eksemplarer, det gav ialt tolv Stykker for os og de to Chauffører. Hvert af disse Ark skulde derefter have tre Stemples, det gav 36 Slag mod Sværtepudden og derefter 36 Slag paa Papirerne. Min udprægede humoristiske Sans gjorde, at jeg paa det Tidspunkt ikke turde se paa Ritmesteren, som med den alvorligste Mine af Verden fulgte Slagenes Gang. Paa denne fortræffelige Maade var det meste af Formiddagen forløbet.

Efter Middag kørte vi til Oschatz for at hilse paa Ledelsen af dette Lejrdistrikt. Vi traf dog kun een Officer hjemme, nemlig Kaptajn Kaminsky, en noget glat og meget talende Herre, udpræget Reglementstype, som dog tilsyneladende var flink og forstaaende. Vi fik dog snart et andet Indtryk af ham. Jeg fik der Lejlighed til at hilse paa Oberstabsarzt Schmidt, som havde den øverste lægelige Ledelse af dette Lejrdistrikt. Han var en lille, mager Mand, som saa overanstrengt og syg ud. Han var deprimeret og elendig, og han kunde ikke give mange Oplysninger om Forholdene, idet han erklærede ikke selv at kunne komme rundt til de forskellige Lejre, da Hæren ikke mere havde Vogne at stille til Ledelsens Disposition. Jeg fik allerede her et tydeligt Indtryk af, hvor elendigt det stod til med Transportmidlerne i Tyskland. Ingen af Officererne i Distrikterne havde Vogn, og de maatte benytte sig af de faa, overfyldte Tog til deres Tjenesterejser, hvis de ikke var saa heldige at komme med en Lastbil, der skulde samme Vej. Officererne var derfor meget interesserede i min Vogn, og vi havde det største Besvær med at undgaa at komme til at køre med Vognen fuld af de tyske Officerer. De spurgte pænt og høfligt, hvor vi skulde hen den næste Dag, og det var næsten ligegyldigt, om man skulde øst- eller vestpaa; de skulde altid netop den Vej, og det var jo ikke altid muligt at svare, saaledes at man undgik Følgeskab. Vi lærte dog hurtigt aldrig at

vide, hvor vi skulde hen næste Dag, men først give Chaufføren Besked, naar vi sad i Vognen.

Oschatz, som er beliggende mellem Leipzig og Chemnitz, er paa samme Størrelse som Torgau og nøjagtig lige saa kedelig af Udseende. I selve Oschatz fandtes der kun een dansk Betjent, Hans Andersen, som var Tillidsmand for hele Distriktet og tog sig af Røde Kors Lageret der i Byen. Vi besøgte ham i hans Kvarter, en forhenværende Filtfabrik, hvor han delte Værelse med tre Hollændere, som alle var meget tiltalende. Den ene var Feltpræst med Majorsrang, men mindede mere om en dansk Kavaleriofficer. Kvarteret var meget sparsomt udstyret, men vi glædede os dog over et Billede af Kong Christian paa Væggen, smukt flankeret af den hollandske Kongefamilie.

Vi blev meget venligt modtaget og fik serveret en herlig $\frac{1}{2}$ Liter ægte The med Mariekiks og Marmelade. Vi fik her ogsaa Lejlighed til at hilse paa den engelske Tillidsmand, og jeg blev første Gang præsenteret for den overraskende Gavmildhed, som alle Krigsfanger viste. Det var ligemeget, hvor vi kom, vi skulde altid have smaa Gaver med enten i Form af en Daase Marmelade, lidt The eller Kaffe eller lignende. Her fik vi en lille Pakke The, som senere glædede os mangan Aften i Torgau.

Vi konfererede med Hans Andersen om Fordelingen af Politifolkene i de forskellige Lejre og meddelte ham vore Planer for Fremtiden.

Vi kom ret sent hjem og glædede os til at spise vor egen Mad paa Værelset om Aftenen, men ligesom vi skulde til at begynde, gik Lyset ud. Jeg havde forsigtigvis medbragt en hel Del Stearinlys netop for et saadant Tilfælde, men dem havde jeg endnu ikke faaet pakket ud, saa vi satte os efter Ritmesterens sædvanlige Leveregel til at vente og tændte os en fornuftig Pibe Tobak. Det hjalp ikke meget paa Lyset, og da der var gaaet en Time, og Lyset endnu ikke var kommet igen, ofrede vi lidt af vore sparsomme Lommelygtebatteriers Strøm og fik derefter spist vor Aftensmad uden at lade os genere af, at der to Gange blev blæst Luftalarm.

Den følgende Morgen gik vi tidligt over paa Kaserne for at faa hilst paa Oberst Richter. Han viste sig at være en uhyre elskværdig Mand, gammel Kavaleriofficer, som lovede at ordne alt for os, fremskaffe Tilladelsen til at færdes i Lejrene, saaledes at vi kunde slippe for at køre den lange Tur til Berlin for at hente den. Hans Hovedreplik var: „Das mache ich.“ Desværre opdagede vi senere, at hans Vilje vist var god nok, men Resultatet svarede ikke altid til Forventningerne. Det sinkede os meget. Oberst Richter vilde iøvrigt meget gerne sætte mig ind i de forskellige Forhold, og det blev aftalt, at vi nogle Dage senere skulde paa en Ekspedition sammen til Chemnitz for at se paa Lazaretter.

Under vor Samtale blæstes der Luftalarm, og man kunde tydeligt høre Flyvere over Byen, og da der

lidt efter faldt en Bombe i Udkanten af Byen, blev vi beordret i Kælderen. Det var første Gang, jeg var ude for en Bombe i min Nærhed. Det generede paafaldende lidt, og saa snart vi kunde, stak Ritmesteren og jeg igen op af Kælderen for at tage hjem til Hotellet igen, men saa let gik det ikke. Ingen maatte forlade Kasernen før efter Afbæsningen. Vi satte os derfor op i et af Kontorerne i Bygningen, men blev lidt efter igen afhentet af Oberstens Adjutant. Vi maatte ikke opholde os andre Steder end i Kælderen. Kælderen var iøvrigt udmærket indrettet med Nødlazaret, Toiletter o. s. v., og Væggene var overalt malet med selvlvsende Farver. Det opdagede vi dog først, da Lyset pludselig gik ud. Det var saa lyst i Rummene, at man tydeligt kunde se hinanden, men dog ikke saa lyst, at man kunde læse.

Vi havde den Dag en længere Samtale med vore to Politimænd Iversen og Jensen. De fortalte os om deres tidligere Oplevelser i Tyskland sammen med deres Kolleger. Det var en rystende Beskrivelse, særlig deres Beretning om Forholdene og Behandlingen i Koncentrationslejren Neuengamme, hvor de i Virkeligheden havde haft det værst. Derfra var de i Kreaturvogne blevet kørt til Lejren i Buchenwald ved Weimar. I Buchenwald var de fleste Dødsfald indtruffet, idet de her var blevet smittet med Scarlagensfeber, Rosen, Tyfus og Dysenteri. Flere af Betjentene var døde af andre Infektioner med

Streptokokker i Form af Flegmoner eller Lungebetændelser. Lægehjælpen havde været elendig. Den mest fremragende til at skære Bylder i Buchenwald var af Profession Cykelsmed. Han havde dog erhvervet sig en vis Øvelse i Lejren. I Koncentrationslejrene var ogsaa deres gode Uniformer blevet taget fra dem, og i Stedet for havde de faaet nogle elendige Laser og saa godt som intet Undertøj eller Strømper. Maden havde været næsten uspiselig, og der var aldrig nok til at blive mætte af.

Politifolkene havde i Buchenwald en Gang faaet Besøg af en dansktalende Læge i SS-Uniform, og denne Læge havde meddelt dem, at de snart skulde hjem igen, og at det var en ren Misforstaaelse, at de var blevet internerede. Da Betjentene yderligere af andre Grunde troede, at de snart skulde sendes tilbage til Danmark, havde de, da de fik Besked om, at de skulde flyttes, afleveret alt deres Ekstratøj og Mad til de norske internerede. Stor var derfor deres Skuffelse, da de Juleaftensdag atter i Kreaturvogne blev overført til Mühlberglejren. Her var de ikke ventet, og de tilbragte derfor Juleaften i en tom Barak uden Mad eller Natteleje.

I Mühlberg kom de under den tyske Værnemagt og væk fra SS-Folkene, og det viste sig hurtigt at være et stort Fremskridt. De fik her igen udleveret deres Uniformer; Maden og hele Behandlingen var langt bedre.

Fra Mühlberg blev der i Tidens Løb afsendt for-

skellige Hold af Betjente til Arbejdslejre i Torgau og Oschatz Distrikterne. Iversen og Jensen havde nu allerede i længere Tid sammen med femogtyve andre arbejdet i selve Byen Torgau i et Speditionsfirma. De boede alle samlet i en Baraklejr lige Nord for Byen. Deres nærmeste Naboer var Italienerne, som de kom godt ud af det med. Iversen og Jensen havde desuden faaet det særlige Arbejde at administrere Røde Kors Lageret i Byen.

De var meget begejstrede for den store Hjælp, som var ydet af Røde Kors og Socialministeriet, og de vendte Gang paa Gang tilbage til, at det var Røde Kors Pakkerne, der havde holdt dem i Live.

Torgaubetjentene var klare over, at deres Arbejdslejr var en af de bedste, og at mange af deres Kolleger var anbragt under meget daarlige Forhold med strengt legemligt og ofte meget farefuldt Arbejde. De Lejre, der hørte under Oschatz, blev tillige daarligere forsynet med Røde Kors Pakker, og det var blandt andet en af de Opgaver, som først skulde ordnes. Ved vor Samtale med Kaptajn Kaminsky Dagen før havde han lovet os, at nu skulde Pakkerne nok komme regelmæssigt ud til alle de Lejre, der stod under hans Kommando. Det skulde dog senere vise sig at være tomme Ord.

DAGLIGT LIV I TORGAU

Den følgende Dag havde vi atter en Konference med Oberst Richter, som lovede at tage sig af Ledelsen i Oschatz, saaledes at vore Røde Kors Pakker rettidigt kunde komme ud til Arbejdskommandoerne. Desuden meddelte han, at han havde skrevet til Oberkommando der Wehrmacht i Berlin om min Tilladelse til at færdes i Lejrene, saaledes at vi tjente nogle Dage, og derfor mente han, at vi den næstfølgende Dag kunde køre til Chemnitz og se paa Lazaretterne. Jeg begyndte paa dette Tidspunkt at tvivle lidt paa hans Evner til at ordne Sagerne, men haabede dog paa et godt og hurtigt Resultat. Jeg var begyndt at blive lidt utaalmodig over ikke at kunne begynde mit Arbejde, men jeg turde ikke risikere ved Forsøg paa at komme ind i Lejrene at blive afvist. Det vilde kunne volde Besvær for mit senere Arbejde dernede.

For dog at tage mig noget nyttigt til i Ventetiden, fik jeg om Formiddagen installeret mit store Lager af Medicamenter i et Loftsværelse paa Hotellet, og ved den Lejlighed fik jeg fat i forskellige

Ting, som vi tidligere havde savnet. Vi fik Stearinlys ned i Værelserne, vor Spritprimus kom i Gang, og jeg fandt min Kasse med særlig udsøgt Konserver, en Daase Sardiner til Frokosten var en pragtfuld Nydelse efter otte Dage, hvor vi kun havde spist Svinekød i egen Kraft.

Om Eftermiddagen gik vi ned paa Røde Kors Lageret, som var installeret i en Lagerbygning i Nærheden af Stationen. Til dette Lager var der knyttet Repræsentanter for alle de fangne Nationer. Der var otte Englændere, alle pragtfulde Fyre, de fleste fra Sydafrika, i glimrende Humør, smilende og elskværdige, overlegne paa en behagelig Maade, altid velpaaklædte og velsoignerede. Det var i det hele taget et Særpræg ved de fangne Englændere, at det var ligemeget, hvor daarlige Forhold de levede under, de var altid velbarberede og pæne i Tøjet og førte sig med en naturlig Værdighed. Jeg tror, at Hovedgrunden til, at Englænderne bedre end nogen anden Nation klarede sig saa godt, var den, at deres Sammenhold indbyrdes var bedre. De gennemførte overalt i deres Lejre altid at spise sammen paa bestemte Klokkeslet og under hyggelige Former, saa godt det lod sig gøre. Jeg fik under mine Ture rundt om i de forskellige Lejre en meget stor Respekt for den engelske Nation. Ved Samtaler med de engelske Soldater, hvoraf flere havde siddet i Fangenskab allerede fra den første Del af det afrikanske Felttog, kunde jeg forstaa, at de aldrig, selv hvor uheldig

Krigslykken havde været for dem, havde været i Tvivl om, at de nok skulde vinde til sidst. Denne Tillid til sin Nation og sig selv har været af uvurderlig Betydning for Krigens Udfald.

Til Lageret var der knyttet fire Franskmænd, fornøjelige og flinke Fyre, en Student var deres Leder og meget talende og underholdende. En anden havde altid en Cigaret i den ene Mundvig og var Taxachauffør fra Paris, en herlig Type, som altid gik under Navnet Shorty. De var alle meget umiddelbare og ligetil, og ved Hjælp af Engelsk, Tysk og lidt franske Gloser gik Konversationen rigtig godt.

Desuden var der Hollændere, Belgiere, Polakker, Italienerne og en enkelt Serber. Der var mellem alle Nationerne en ligefrem og behagelig Tone, alle var i straalende Humør, mens det tyske Vagtmandskab som oftest gik dystre og indesluttede rundt paa Lageret.

Fangerne kom dog godt ud af det med de tyske Vagter, som maaske ogsaa var interesserede i, at der ikke kom Uvenskab mellem dem og Krigsfangerne, som havde de gode Røde Kors Pakker, hvoraf ogsaa Bevogtningsmandskabet fik sin Part.

Den tyske Befolkning levede i Virkeligheden paa dette Tidspunkt lige paa Sultegrænsen, og det fik jeg et tydeligt Bevis paa senere samme Dag. Da vi kom hjem til Hotellet, lugtede der helt lækkert af stegte Løg, og Menukortet viste, at man kunde faa en Ret, der hed Deutscher Beefsteak. Den blev vi

enige om at prøve. Menukortet var iøvrigt ikke særlig tillokkende. Man kunde desuden faa en Ret, Stammgericht, som kunde faas uden Mærker. Den bestod næsten daglig af en stor Portion kogte Kaalrabi, og saa var der ikke mere at vælge imellem. Vi satte os velbehageligt til Rette for atter at nyde en rigtig Bøf, og ind kommer Tjeneren med en stor Tallerken kogte Kaalrabi, tre store, uskrællede Kartofler, som ved nærmere Undersøgelse viste sig dels at være frosne og dels fulde af sorte, henfaldne Partier. Gemt i et Hjørne af Tallerkenen dukkede der saa en Bøf op; det var en Hakkebøf paa Størrelse med ca. $\frac{1}{6}$ dansk Hakkebøf og ikke ganske frisk. Jeg fik dog Bøffen og en Kartoffel ned, men kunde saa ikke mere og tændte mig en Cigaret i Stedet for. Ved Siden af mig sad der en mager, lidt jævnt udseende Herre, som straks spurgte, om jeg ikke kunde spise mere, og efter et bejaende Svar spurgte han, om han ikke maatte faa Resten. Det fik han og yderligere Resten af Ritmesterens Portion. Han spiste, nej aad, det hele, Kartoffelskrællerne med i Løbet af et Øjeblik. Det var egentlig et ganske uhyggeligt Syn, specielt da der paa den anden Side af Bordet sad tre unge Piger, som paa Grund af Kortmangel maatte nøjes med tre Gange Stammgericht, og som med lange Øjne og uden et Smil fortærede deres mægtige Portion Kaalrabi. Efter den Dag var det kun nødtvungent, jeg spiste nede i Restauranten. Vi foretrak selv at lave lidt

sammen paa vor Spritprimus, selv om det derved blev noget mere ensformig Mad, men vi var fri for at se paa de udsultede Mennesker og var ogsaa fri for den gennemtrængende Lugt af Kaalrabi, en Lugt, som jeg under mit Ophold i Tyskland ikke naaede at forsone mig med.

Hele Landet gør iøvrigt et bundtrist Indtryk. Alt er forfaldent. Her findes ingen Maling noget Sted i Hotellet. Husenes Facader er uden Puds. Lokomotiver og Jernbanevogne er rustne, Befolkningen lurvet klædt med trætte, udtryksløse Ansigter. Børnene er dog i de fleste Tilfælde ret velnærede og som Børn altid sorgløse og uden Forstaaelse af Alvoren og Rædslerne.

Efter Middagen kunde man faa en Kop „Kaffe“, en mærkværdig, lysebrun Vædske uden Lugt og Smag, serveret i Kop uden Ske. Der serveredes ganske vist heller ikke til Kaffen noget, der skulde røres rundt; Sukker fandtes ikke, og bad man om Fløde, fik man kun en lille Kande Mælk, som svarede til vor tyndeste Centrifugemælk.

Det eneste, man kunde faa uden Mærker, var faktisk Kaalrabi, selv til Makaroni og Kartoffler skulde der leveres Ekstramærker i Restauranten.

Den næste Dag var det Søndag, som i Byen blev fejret ved, at Hitlerjugend marcherede i Procession gennem Byen. Optoget bestod af ca. 100 Dreng og Piger, som med et Musikkorps i Spidsen vandrede gennem Gaderne. Musikkorpsets første og aldeles

dominerende Instrument var en Kæmpetromme, hvortil der var knyttet en lille Dreng. I flere Timer hørte man stadig den monotone, dumpe Lyd af Trommeslag, en Lyd, der paa mange Maader mindede om Negertrummerne i Urskoven. Hele Byen var meget nazistisk præget som iøvrigt mange af Tysklands smaa Provinsbyer. At det særlig var de smaa, afsides liggende Provinsbyer, der saa stærkt hyldede Førerens Ideer, forklaredes ved, at disse Smaabyer iøvrigt ikke havde saa meget andet at underholde sig med paa Grund af deres Afsondrethed og i udviklingsmæssig Henseende stod meget tilbage, og at det var i de smaa Byer, Embedsstanden aldeles dominerede den offentlige Mening.

Vi benyttede Søndagen til at aflægge en Visit hos vore danske Betjente i deres Kvarter lige Nord for Byen. De boede i Træbarakker, som var relativt gode. Her som de fleste andre Steder laa Betjentene i Etagesenge med meget ringe Mellemrum imellem. Midt i Barakken var en stor Kakkellovn. Den blev iøvrigt ogsaa anvendt til at lave Mad paa, naar der med Røde Kors Pakkerne var kommet Forsyninger til Lejren. Der blev saa stegt Flæsk og lavet Havregrød og andre ellers ukendte Delikatesser. Stegte Kartofler hørte ogsaa til de større Nydelser i Lejrene. Den Mad, Tyskerne leverede, var ganske utilstrækkelig til at opretholde Livet, naar man samtidig skulde arbejde haardt. Den Dag kom der en

stor Spand ind fyldt med en mærkelig Blanding hovedsagelig bestaaende af Kaalrabi og med samme ubehagelige Lugt. Betjentene fortalte, at det havde taget dem fjorten Dage at lære at spise Kaalrabi, men saa var de ogsaa saa sultne, at alt gled ned. Der var en anden tysk Nationalret i Lejrene, den blev kaldt Grøftekant, og man forment, at den kun bestod af de Produkter, som en Grøftekant kan frembringe. Kød blev saa godt som aldrig serveret i Lejrene.

Politifolkene var iøvrigt meget glade for de Forhold, de levede under, og mens vi var der, kom deres Naboer, Italienerne, paa Besøg. Det var meget søde Fyre, særlig en lille morsom, romersk Politibetjent, Gambino, som man uden Vanskelighed kunde tale med, da han talte med hele Kroppen og en vanvittig udtryksfuld Mimik. Han forærede os en lille Pakke uskaaret, bulgarsk Tobak. Den havde han „organiseret“ paa det tyske Værnemagtslager, hvor han var sat til at arbejde. Ordet „organisere“ var paa dette Tidspunkt fuldstændig gaaet ind i Sproget og anvendtes for at udtrykke, at man paa en eller anden Maade, og for det meste ikke særlig hæderlig Maade, havde fremskaffet en eller anden sjælden Vare. Fransk mændene og tildels Italienerne brugte dog ogsaa Udtrykket: *comme ci, comme ça*, gerne ledsaget af en meget malende Haandbevægelse. Det var ganske utroligt, hvad Gambino var i Stand til at „organisere“, selv om alle Arbejderne

Leipzig saa forfærdelig ud. Næsten intet Hus var uskadt. Omkring Banegaarden og den store Plads var alt i Ruiner, Hotel Astoria, hvor jeg i 1937 havde boet, var totalt udbændt, Universitetet og Universitetsbiblioteket var kun røgsværtede Mure, og overalt var Gaderne fyldt med Bunker af Murbrokker, saa der kun kunde være ensrettet Kørsel. Befolkningen i Leipzig gjorde ogsaa et mere nervøst Indtryk end Befolkningen i Torgau, og Gaderne var som blæst et Øjeblik efter, at Alarmen havde lydt. Det hjalp os til at komme hurtigere gennem Byen, og da vi var kommet vel ud paa Hovedvejen til Chemnitz, gjorde vi et kort Ophold for at orientere os, om der skulde være Dybdeflyvere i Nærheden. Da vi ikke kunde se nogle Flyvere i det hele taget, startede vi sydpaa.

Paa Vejen fortalte Oberst Richter, at han havde talt med Ledelsen i Oschatz, og at de nu ogsaa der vilde sørge for, at Røde Kors Pakkerne blev udbragt til Politilejrene med det samme, de ankom. Han meddelte ligeledes, at Brevet til OKW var afsendt. OKW blev altid anvendt for Oberkommando der Wehrmacht, og lignende Forkortelser brugtes om alt muligt. Min Vogn var en PKW (Personkraftwagen), min Lastvogn tilsvarende en LKW (Lastkraftwagen).

Vi naaede til Chemnitz Kl. 13.10, netop da der kom Afbæsning af Luftalarmen. Det viste sig, at det var Chemnitz, der var blevet bombet. Det var ikke noget rart Syn. Det brændte flere Steder i Byen,

og kun med stort Besvær kom vi igennem. Det havde kun været et mindre Angreb, men Resultatet var dog ganske betydeligt.

Vi besøgte Syd for Chemnitz en af Oberst Richters Venner, en tidligere Ritmester, nu Direktør for en Celleuldsfabrik. Han boede sammen med en Søster og sin gamle Moder i en stor Villa. Det meste af Huset var dog optaget af udbombede Familier fra Chemnitz. Vi fik serveret et overdaadigt Maaltid bestaaende af Surrogatkaffe, to halve Stykker Rugbrød med skrabet Smør og nogle tørre Smaakager, som var saa haarde, at jeg maatte bløde dem op i Kaffen. Det mest interessante ved Opholdet var at høre paa, at Obersten og den forhenværende Ritmester diskuterede Regimet i Tyskland, som ingen af dem var begejstrede for. Særlig kunde Begrebet Parteigenossen gøre dem helt rødglødende. Man fik af Samtalen tydeligt Indtryk af, at Partiet havde snyltet paa Resten af Indbyggerne og udnyttet alle Situationer til egen Fordel. Den forhenværende Ritmester var ogsaa meget opbragt over at være blevet indkaldt til Folkestormen nu, til Trods for, at han havde meldt sig til Hæren ved Krigens Begyndelse og der var blevet kasseret paa Grund af Alder. Nu var han tillige under Kommando af en eller anden SA-Mand, som han tidligere havde maattet lade afskedige fra sin Fabrik paa Grund af Tyveri. Han blev som Følge deraf generet af ham paa det ubehageligste og fik den haardeste Tjeneste. Det var ikke

blide Ord, man fik at høre om Partiet og dets mere fremragende Medlemmer.

Paa Tilbageturen gennem Chemnitz fik man endnu mere Indtryk af Bombernes Hærgen. Vi maatte flere Steder køre over Brandslanger. Sporvognene laa væltede eller brændte i Gaderne, og Befolkningen vandrede i store Skarer ud af Byen ad alle Vejene. Samtidig var det blevet et frygteligt Snevejr, som gjorde hele Sceneriet endnu mere uhyggeligt.

Obersten skulde nu besøge nogle bekendte lige i Udkanten af Byen ved en lille By, Niederwiesa, og han fik derfor indlogeret Chauffør Nielsen og mig i Kroen. Det var det mest uhyggelige i den Stil, jeg har truffet i Tyskland. Bygningen var ret høj og bygget helt af Sten, ogsaa Trapperne. Der var meget snavset og elendigt. Trapperne var mærkværdige, snoede paa den særeste Maade inde i Huset; overalt var der hundekoldt, kun i Krostuen var der Ild i en stor Kakkelovn midt i Rummet. Lys fandtes ogsaa kun i dette Rum, da Elektriciteten ikke virkede. Der hang i Loftet en stor Karbidlampe, som spruttede og hvæsedede samt osede. Vand var der ikke noget af, og Mad kunde vi ikke faa, da Flygtningene fra Chemnitz havde spist alt i Huset. Nielsen og jeg indtog derfor vort sædvanlige Maaltid, Svinekød i egen Kraft o. s. v. oppe paa mit Værelse, der var beliggende i tredje Sals Højde. Værelset var understyret med en Seng, et lille Bord, en Stol, et vakle-

vornt Vaskebord og ikke mere. I Sengen var der nogle Puder og en Kæmpedyne af den Type, der giver en det Indtryk, at man har glemt at plukke Dunene af Fuglene, inden det hele er puttet ind i Vaaret. Lagner fandtes selvfølgelig ikke. Da der tillige manglede et Par Ruder i Vinduet, var Hyggestemningen næsten total.

Lidt senere paa Aftenen gik vi ned i Krostuen for at blive tørt op ved Ovnene, inden vi skulde til Køjs. Vi fik et Glas Øl og talte lidt med Flygtningene fra Chemnitz. De voksne var meget nervøse og deprimerede, mens Børnene tog det hele mere naturligt og egentlig ikke gjorde noget Indtryk af at være paavirket af Begivenhederne. Da jeg ved 20.30-Tiden begyndte at pakke sammen for at gaa i Seng, gjorde Tyskerne mig opmærksom paa, at det skulde jeg ikke, da man havde den Erfaring, at naar de allierede havde bombet en By om Formiddagen, kom de altid igen, naar det var blevet mørkt, og benyttede Brandene i Byen til at kaste deres Bomber efter, og det var det egentlige Bombardement. Lige et Kvarter efter blev der blæst Alarm igen, og saa gik det løs. Jeg var lige nede for at se, hvordan Husets Beskyttelsesrum var, men fik hurtigt nok af det og gik i Stedet for ud paa Vejen uden for Kroen. Det Syn, man her saa, var i al sin Rædsel ganske pragtfuldt. Hele Himlen var oplyst af Lysbomber og Projektører, og det røde, flakkende Lys fra den brændende By kastede et forunderligt, blødt Skær

over det sneklædte Landskab. Det var saa lyst overalt, at man kunde se at læse Avis ude. Inde fra Byens Centrum kunde man høre Braget af Bombernes Eksplosioner, som med 3—4 Sekunders Mellemrum rystede hele Omegnen. Bombardementet blev fortsat med samme Intensitet i næsten to Timer, og det var umuligt ikke med Medfølelse at tænke paa de Mennesker, som var midt i det Inferno, som kun var fjernet faa Kilometer fra det Sted, hvor jeg som Tilskuer i relativ Sikkerhed iagttog Ødelæggelserne.

Da Afblæsningen kom, gik jeg atter ind i Kroen og tænkte paa at gaa i Seng, men Beboerne gjorde mig opmærksom paa, at det vilde jeg sikkert ikke faa meget ud af, da der sandsynligvis vilde komme en ny Bølge Maskiner om kort Tid. Jeg lagde mig derfor kun paa Sengen efter at have taget mine Støvler af og fik ganske rigtig kun Fred i et Kvarter, saa begyndte Bombardement Nr. to. Dette var dog knap saa voldsomt, og der var ogsaa ved dette Angreb kun ringe Virksomhed af det tyske Antiluftskyts. Man kunde dog jævnlig høre Fløjtet i Luften af Splitter fra eksploderende Granater. Ved dette andet Angreb blev to Huse ved Siden af Kroen antændt og brændte kort efter i lys Lue, da Brandvæsenet ikke kunde tage sig af den Slags Bagateller; alt Materiel var i Chemnitz.

Hele Natten kom der strømmende Flygtninge fra Byen til Kroen. De var gennemblødte af at vade

gennem den høje Sne, forfrosne og forkomne, sorte i Ansigterne af Røgen fra Brandene i Byen. De var saa trætte, at de faldt i Søvn paa Gulvet, hvor de faldt om.

Det blev ikke til meget Søvn den Nat for mig, og næste Morgen tidligt skulde vi af Sted nordpaa til Torgau igen. Vor Vogn havde altid lidt svært ved at starte om Morgen, og da jeg kom ud paa Vejen Kl. 8, saa jeg den ved Hjælp af 10—12 engelske Krigsfanger blive skubbet gennem Sneen, ned ad Bakken fra Kroen, idet Nielsen vilde forsøge at faa den løbet i Gang. Det lykkedes ikke i første Omgang, saa Vognen blev holdende for Foden af Bakken, og her saa jeg til min Rædsel, at en stor, tysk Lastbil brasede ind i den under et meget ubehageligt Akkompagnement af Lyde af sprængt og brækket Metal. Jeg saa i Aanden, at Vognen var helt ødelagt; det vilde være umuligt at fremskaffe noget andet Køretøj, og inden jeg kunde faa Lastbilen ned og hente os, kunde der godt gaa flere Dage. Det var imidlertid heldigvis ikke gaaet saa galt, som det lød til. De venstresidige Skærme var ganske vist krøllet helt sammen, men ved store Anstrengelser lykkedes det os at faa dem fri af Hjulene. Efter yderligere en hel Del Anstrengelser fik Nielsen ogsaa Motoren til at gaa, men dog ikke saa godt, at vi turde forsøge at forcere Bakkerne uden om Byen i det tunge Sneføre. Vi maatte derfor igen ind gennem Chemnitz, og havde det været svært før, saa

var det nu efter de to Bombardementer næsten umuligt. Vi kørte rundt inde i Byen i tre Timer. Hver Gang vi var kommet ind i en Gade, var den spærret af sammenstyrtede Huse eller Bombekraterer, det var som at køre i en Labyrinth. Der var ingen, der kunde give os Besked, hver Mand vidste kun, hvordan der saa ud lige i de nærmeste Gader. Der laa overalt talrige Blindgængere og tidsindstillede Bomber, disse var afmærkede med Plakater, hvorpaa der stod: Blindgänger, Lebensgefahr. De Gader maatte ikke passeres, men jeg fik dog i Kraft af vor Røde Kors Tjeneste Tilladelse til at komme igennem overalt og konstaterede derved til min store Lettelse, at Blindgængere og tidsindstillede Bomber ikke eksploderer, naar det er Røde Kors, der passerer.

Da vi havde kørt rundt i Byen i tre Timer og snoet os igennem smalle Passager mellem sammenstyrtede Huse i en Luft, der var fyldt med Støv og Røg, og hvor alt lugtede af Brand med den særlige og meget ubehagelige Lugt af brændte Lig, lykkedes det os endelig at finde en Vej ud af Byen, men de sidste 500 Meter kørte vi ogsaa gennem en Gade, hvor begge Husrækker stod i lys Lue fra Kælder til Kvist. Vi kørte over Brandslanger og under Straalerør. At Vognen ikke punkterede, forekommer mig endnu at være et Under; overalt flød det med nedstyrtede Murbrokker, Brædestumper og Glasskaar.

Det lykkedes os paa denne Maade at forcere Ud-

gangen fra Byen, og der havde været uhyggelige Øjeblikke flere Gange under Turen. Det mest deprimerende Syn mødte os dog først, da vi kom ud paa Landevejene, der førte fra Byen. Her vandrede i Titusindvis af udbombede Mennesker af Sted i den dybe Sne. De var saa trætte, at man havde Indtryk af, at de bevægede sig som Søvngængere, kulsorte i Ansigter og paa Hænder af Brandrøgen. Mange gik endnu med de Automobilbriller, som de havde taget paa under Bombardementet for at beskytte Øjnene mod Kalkstøv. De fleste bar paa smaa Bylter Tøj eller havde deres smaa Børn paa Armen, enkelte havde en Barnevogn eller en Legevogn belæst med Husgeraad; man saa næsten ingen voksne Mænd, det var hovedsageligt Kvinder og Børn. Man tænkte med Gru paa, hvad der skulde blive af de arme Mennesker, og hvor de skulde skaffe sig Husly fra. Paa mine Ture rundt i Landet havde jeg Indtryk af, at Flygtningene blev jaget fra Sted til Sted. Jeg tror, at man skulde have været af Sten for ikke at faa Medlidenhed med disse Mennesker, hvor forbryderisk deres Nation end havde opført sig.

Paa Vejen hjem til Torgau passerede vi i Espenhain en Tjærefabrik, som var blevet bombet samme Nat. Den stod i lys Lue. Vejen, der førte lige forbi, var totalt ødelagt, saa vi maatte køre ind gennem en engelsk Fangelejr, som var anbragt lige paa den anden Side Vejen. Her i Lejren var kun faldet en

eneste Bombe til Trods for, at Fangebarakker og Fabrik ikke var mere end 500 m fra hinanden.

Omsider naaede vi tilbage til Torgau, hvor Ritmesteren udtrykte sin Glæde over at se mig i Live. Han havde i Radioen fulgt, hvad der foregik i Chemnitz og havde hverken ventet at se mig eller Vognen igen. Han var vist egentlig lidt misundelig over, at han ikke selv havde været med, hvor det gik lidt hedt til. Jeg opdagede senere, at han kun var rigtig lykkelig, naar Kuglerne peb om Ørene paa ham, og saa var han lige saa rolig og flegmatisk, som naar vi spillede 66. Det morede ham meget at høre om Oberst Richters smaa Pakker, og da jeg yderligere kunde gengive ham nogle Replikskifter mellem Obersten og vor Chauffør, naar vi sad fast i Sneen eller i Murbrokkerne i Chemnitz, fik han hurtigt sit gode Humør igen.

Lige før jeg var kommet tilbage til Torgau, var der ankommet en Røde Kors Konvoj fra Danmark med Lufthavnsinspektør Helmer Hansen som Chef. Det var herligt igen at høre lidt hjemmefra, og da vi desuden fik gule Ærter til Middag, blev det en helt behagelig Hjemkomst, som yderligere blev fejret med et Glas af vor sparsomme Snaps.

Eftermiddagen og Aftenen forløb med at ordne Konvojens nye Lager af Røde Kors Pakker, og træt af de sidste to Døgn gik jeg tidligt til Ro.

Den næste Morgen overraskede jeg Ritmesteren med blødkogt Æg til Morgenmaden. Æggene havde

jeg „organiseret“ for tre Cigaretter nede i en Landsby ved Chemnitz. Man kan ikke forestille sig, hvor godt Æg smager, naar man i længere Tid ikke har kunnet faa dem.

BERLIN

Om Formiddagen aflagde jeg Visit hos Oberstabsarzt Otto, der var ledende Læge i Torgaudistriktet. Det var en pæn og stilfærdig Mand, som tilsyneladende gjorde et stort Arbejde under de meget vanskelige Forhold. Han var meget omhyggelig og søgte at overholde de mest elementære lægelige Krav. Jeg forklarede ham, at min Virksomhed ikke var konkurrerende eller Kontrol, men at jeg kun skulde hjælpe mine Landsmænd i Samarbejde med de tyske Læger.

Jeg var blevet noget ærgerlig paa Oberst Richter i de sidste Dage. Han lovede hele Tiden, at han nok skulde ordne alt, og ingenting skete der alligevel. Turen til Chemnitz havde ganske vist været overordentlig interessant, men set fra mit Arbejdes Synspunkt ganske unødvendig, og kun foretaget for at han dels kunde besøge sine Venner, og dels for at han kunde skaffe sig Madvarer fra Oplandet, og Tilladelsen fra OKW var selvfølgelig endnu ikke kommet. Man havde iøvrigt det Indtryk, at det paa dette Tidspunkt var umuligt at gennemføre noget

hurtigt i dette Land. Telefonerne virkede elendig, Togforbindelsen og Postvæsenet fungerede meget mangelfuldt, og de offentlige Kontorer var tilsyneladende ligeglade med, om Sagerne blev ekspederet eller ikke.

Ritmesteren og jeg var derfor blevet enige om at foreslaa Oberst Richter, at Kaptajn Grunick den næste Dag skulde køre med os til Berlin, for at vi selv direkte kunde tale med OKW og faa Papirerne i Orden. Jeg var selvfølgelig meget ivrig efter at komme i Gang med mit Arbejde og efter at komme rundt til vore Politifolk og faa min Hjælpeaktion i Gang. Vi havde derfor om Eftermiddagen en Konference med Obersten og fik fra ham en Introduktion med til Overkommandoen i Berlin og fik at vide, hvilke Officerer vi skulde opsøge. Det vilde samtidig være en Fordel, at jeg fik aflagt Besøg i det danske Gesandtskab, hvor Dr. Johannes Holm var blevet stationeret, blandt andet for at jeg fra Torgau kunde have en direkte Forbindelse nordpaa.

Vi startede derfor tidligt den næste Morgen og kørte over Wittenberg nordpaa. Der var mange Steder paa Hovedvejene bygget Tankspærringer. Der var kun Plads til, at en Vogn kunde passere, saa de sinkede Farten noget. Vi kom ind i Berlin over Potsdam og Wansee. Selve Potsdam var paa dette Tidspunkt ganske uskadt, men jo længere man kom ind mod Berlins Centrum, tog Ødelæggelserne til. Jeg vil anslaa, at ca. 50 % af Byens Huse var mere

eller mindre ødelagt. Selve Berlins Slot var udbrændt, Kempinskis bekendte Restaurant var fuldstændig borte. Ved Slottet staar der et stort Monument med en hel Del store Broncefigurer paa. Det saa usandsynlig morsomt ud, at en af disse Figurer, en siddende Mandsfigur, ved en Bombeeksplosion var blevet slynget fra det øverste af Monumentet ned paa Fodstykket, og her sad han og tronede nok saa nydeligt, som om han altid havde siddet der. Mange Gader var helt udbombede og udbrændte. Trafikken paa Gaderne var væsentlig mindre end før Krigen. Vogne fandtes næsten ikke, og selv Antallet af spadserende var betydeligt formindsket. I Gaderne var der blevet anbragt Tankspæringer, saa der kun var en lille Aabning til Trafikken. Denne Aabning kunde spærres ved Hjælp af Flytteomnibusser, Jernbanevogne eller andre Køretøjer fyldt med Sten. Disse Vogne stod paa Skinner, parat til at kunne køres frem og lukke det sidste Hul i Spæringerne. Vi kørte først til Overkommandoen, som havde til Huse i en stor Bygning i Grunewaldkvarteret. Alle Bygningerne omkring var totalt udbombede, men selve Overkommandoens Bygning var relativt uskadt.

I Oberkommando der Ersatzheeres havde vi Konference med flere Officerer; særlig Oberstløjtnant Weltzien, Major Eickhoff og Major Rutlowsky viste sig meget forstaaende over for vore Problemer og vilde hjælpe os i enhver Henseende. De var alle tre

9. Forfatteren og Brandmester Møller
paa Vej til Dresden. 19-3-45.

10. Svensk røde Kors i Mühlberglejren. 2-4-45.

11. Hofjægerlazarettet i Halle efter Bombardement. 5-4-45.

**12. Transporten af Frk. Christensen fra Torgau til Hamborg.
Gruppefører Jørgensen, Chauffør Nielsen og
Sygeplejerske Frk. Krøyer.**

af den mest tiltalende Type tyske Officerer. De udtalte deres store Forundring over, at det danske Politis overhovedet var blevet sat fast, og da vi forklarede dem, at mit Arbejde blandt andet bestod i at finde de syge Politifolk ud for at faa dem transporteret til Danmark, erklærede de, at jeg med Glæde maatte tage alle Politimændene med det samme og køre dem til Danmark. Det lød jo meget oplivende, men jeg var klar over, at det ikke kunde lade sig gøre. Jeg tror ikke, at SS vilde have syntes, at Ideen var saa god. Jeg blev forsynet med en foreløbig Tilladelse til at færdes i alle de Lejre, hvor der fandtes dansk Politis, og da det var muligt, at Ritmesteren vilde blive lidt endnu i Torgau, fik han ogsaa en Tilladelse. Jeg var betydelig lettet, da jeg nu havde faaet min officielle Tilladelse, saa jeg virkelig kunde faa Arbejdet i Gang, og i et væsentlig bedre Humør forlod vi derpaa Overkommandoen for at køre til Gesandtskabet.

Det danske Gesandtskab i Berlin har til Huse i en stor Bygning med Udsigt mod Tiergarten. Bygningen var paa det Tidspunkt begyndt at blive repareret efter tidligere Bombeskader, men det var dog kun første Etage og Kælderen, der var anvendelig. Kønt saa der iøvrigt ikke ud inden i Bygningen. Der var næsten ingen Puds paa Lofterne, Tapetet hang i Laser i Stuerne. Billeder var der ikke paa Væggene; de Billeder, der tidligere havde smykket Rummen, var bragt i Sikkerhed. Mange af Vinduerne

var erstattet med Brædder, og der var hundekoldt over det hele.

I Gesandtskabet hilste jeg først paa Minister Mohr og Legationsraad Steensen-Leth. De var begge meget forundrede over at se mig, idet jeg blev modtaget med Hilsenen: „Der har vi jo den forsvundne Doktor.“ De havde ventet mig for flere Dage siden, og man vidste ikke paa det Tidspunkt, at vi havde opslaaet vort Hovedkvarter paa Hotel Friedrich der Grosse i Torgau. Vi blev inviteret paa en „bedre“ Frokost i Gesandtskabet, bestaaende af Svinekød i egen Kraft o. s. v. Afdelingschef Hvass fra Udenrigsministeriet var paa Besøg, og han fortalte om de nu kendte Planer, som Grev Bernadotte og Svensk Røde Kors havde under Udarbejdelse. Det hele var dog paa det Tidspunkt meget usikkert, men Hvass oplyste, at det var Meningen, at samtlige danske og norske Fanger i Tyskland skulde samles i en fælles Lejr, antagelig Neuengamme ved Hamborg for at have dem samlet og nærmere ved Grænsen, naar Tysklands Sammenbrud kom. Ogsaa Politiet skulde transporteres til denne Lejr og interneres der, og man vilde derfor gerne have, at jeg sammen med Politifolkene lod mig internere. Ganske vist skulde Lejren kontrolleres af Svensk Røde Kors, men jeg havde gennem mine Betjente i Torgau hørt saa meget om Forholdene i Neuengamme, at jeg egentlig ikke glædede mig til den foreslaede Internering. Jeg lovede dog Hvass, at han kunde regne med mig

paa Posten. Jeg forklarede ham de Vanskeligheder, der vilde blive med Politifolkene, idet deres Indstilling var den, at de hellere vilde være langt fra Danmark under Værnemagten end nærmere Danmark under SS. Man kunde paa dette Tidspunkt mærke, at det bar mod Slutningen paa Krigen, og jeg haabede i mit stille Sind, at Krigen maatte blive afsluttet saa snart, at jeg kunde slippe for den Tur i Neuengamme. Paa den anden Side var det en stor Lettelse for mig at faa at vide, at Arbejdet for at faa vore Fanger transporteret hjem var saa vidt fremskredet, at Ansvarer for Transporterne af Bøtjentene ikke kom til at hvile paa mine Skuldre alene.

Om Aftenen tog jeg hjem med Dr. Holm. Han boede til Leje hos et tysk Lægepar, Dr. Hussels, som havde en Villa i Wansee. Hele Gesandtskabspersonalet boede iøvrigt udenfor Berlin i Villakvartererne, hvor Bombefaren ikke var saa stor. Familien Hussels var flinke og tiltalende Mennesker, som altid havde været Modstandere af Hitlerregimet. Om Aftenen gik vi, da der blæstes Forvarsling, over til to af Sekretærene fra Gesandtskabet. De boede paa Grosser Wansee i en Villa ved Siden af det schweitziske Røde Kors. Da der blæstes rigtig Alarm, gik vi over i Schweizernes Villa, som egentlig tilhørte Filmsskuespillerinden Brigitta Helm. Denne Villa var udstyret med en fortræffelig Bunker, der var gravet dybt ned i Haven. Vi opholdt os dog den

meste Tid paa Brigitta Helms Loggia, hvorfra der var en pragtfuld Udsigt ind over Berlin, og her oplevede jeg et Bombardement, der, selv om det ikke hørte til de voldsomste, dog var et imponerende Syn. Englænderne nedkastede først Lysbomber, de saakaldte Juletræer, som lyser med alle mulige Farver og markerer for Flyverne, hvor de skal kaste deres Bomber. Man hørte stadig Motorlarm, og Antiluftskytset var i meget stærk Aktivitet. Vi kunde til Stadighed høre Fløjtet i Luften af Splitterne og de smaa Smeld det gav, naar Splitterne slod ned i Haven omkring os. Vi stod godt dækket for Splitterne under Taget paa Loggiaen. Inde over Berlin saa man Glimtene fra Bomberne, der eksploderede, og de dumpe Drøn fra Eksplosionerne forplantede sig helt ud til os. Angrebet varede kun en Times Tid, og efter en Kop Kaffe med Kager og en ægte Konjak kom vi hjem i Seng hos Dr. Hussels. Vi slap for flere Luftalarmer den Nat, hvad der glædede mig, da man der i Huset havde den Skik at staa op og gaa i Kælderen under Alarmerne. Den Tanke at blive spærret inde i en Kælder ved en Eksplosion forekom mig værre end at blive dræbt paa aaben Gade, et Standpunkt, jeg var kommet til en Dag, da Ritmesteren og jeg passerede et 6-etages Hus, der var styrtet helt sammen efter en Fuldtræffer. Ritmesteren sagde nemlig, da vi passerede Huset: „Hør, Doktor, kunde De tænke Dem at ligge der nedenunder i Pyjamas?“ Det kunde jeg ikke, og vi

blev derfor enige om, at vi ikke gik i Kældre under Angreb. Jeg sov som en Sten den Nat i Wansee, selvom den Sofa, jeg laa paa, var for kort. Til Gen-gæld fik jeg et varmt Bad næste Morgen, det var noget sjældent i Tyskland, og noget, man satte stor Pris paa.

Den næste Morgen havde jeg igen Konferencer i Gesandtskabet og traf der flere af Personalet. Jeg fik udvirket, at der blev udfærdiget et russisk Pas til mig. Jeg havde ganske vist i Forvejen sørget for, at min Røde Kors Fuldmagt ogsaa var udfærdiget paa Russisk, men det var rart ogsaa at have et virkelig Pas. Attaché Holck-Colding lovede at have det færdigt til mig, til jeg næste Gang kom til Berlin. Det var Meningen, at jeg ca. hver 10. Dag skulde have Forbindelse med Gesandtskabet, saaledes at jeg kunde blive holdt à jour med, hvordan Transportplanerne udviklede sig. Det var næsten umuligt at anvende Telefonerne i Tyskland, da Ventetiden ofte var op til 1 Døgn for Afstande over 100 km.

MUHLBERGLEJREN

Vi var klare over, at hvis vi ikke startede meget tidligt om Morgenen hver Dag, vilde vi ikke kunne naa at komme rundt til Lejrene inden for et begrænset Antal Dage, og det viste sig da ogsaa hurtigt, at selv om vi kørte fra Torgau Kl. 7 om Morgenen og for det meste ikke kom hjem igen før Kl. 21—22, tog det dog ti Dage at naa rundt til alle Lejrene. I de kommende Uger naaede man derfor næsten at blive til eet med sin Vogn, og vi var i Stand til at sidde op og sove under Kørslen. Jeg havde fra Danmark medbragt en lille Skindpude, og den var til uvurderlig Nytte, naar man skulde have sig en Midtagslur under Kørslen paa de ofte meget daarlige Veje. Chauffør Nielsen sov saa, mens vi andre var inde i Lejrene, og paa den Maade fik vi fordelt Arbejdet helt godt. Jeg fik i Løbet af nogle Dage sat mig ind i Teknikken i at køre en Gasgeneratorvogn, og det var en stor Behagelighed selv at køre Vognen. Ved Kørsel om Natten overlod jeg dog helst Rattet til Chaufføren.

Vort første Besøg gjaldt Lejren i Mühlberg. Den-

ne Lejr var bygget op paa en flad Mark og havde Plads til over 50.000 Fanger. Her var samlet alle forskellige Nationer, og Lejren benyttedes som Gennemgangslejr, hvorfra Fangerne blev fordelt til de forskellige andre Lejrsystemer eller til Arbejdskommandoerne (Arbejdslejrene). Der var ingen særlige Vanskeligheder med at komme ind i Lejren. Det tog dog altid sin Tid at faa de forskellige Formaliteter i Orden, stemplet Besøgstilladelse o. s. v. Ogsaa her var der et Utal af Stempler med Ørne og Hagekors, der skulde anvendes paa vore Papirer, men ind kom vi da til sidst.

De danske Politifolk boede her i en Barak for sig selv. Den var ikke udstyret paa nogen Maade. Folkene laa paa Gulvet, som ganske vist var dækket af noget Lærred, som efter Farven at dømme tidligere havde været anvendt til Camouflage et eller andet Sted. Fangerne i denne Lejr arbejdede ikke, og da de regelmæssigt havde faaet Røde Kors Pakker i de sidste Maaneder, var Ernæringstilstanden ret god.

Sygeligheden i Lejren var som Følge af den forbedrede Ernæringstilstand heller ikke stor. De lettere syge blev behandlet i et mindre Lazaret, som var beliggende inden for Pigtraadshegnet. Dette Lazaret blev ledet af Krigsfangerne selv, og der var her en hollandsk Sanitetssoldat, som havde taget sig særlig godt af de danske Betjente. Han var en meget tiltalende Mand, men klagede over at mangle

saavel Instrumenter som Medicin. Jeg forsynede ham derfor med lidt af mit Udstyr. Lazarettet var udstyret med tømrede Etagesenge, og Udstyret var ikke pralende. Det kunde dog anvendes, men det, der mest faldt en i Øjnene ved det korte Besøg, der blev mig tilladt her, var, at det syntes at knibe svært med Renligheden. De Sygdomstilfælde, som særligt dominerede her, var Forkølelssygdomme, Anginaer, Bihulelidelser, Lungebetændelser og dernæst Følgerne af Tyfus og Dysenteri samt Vitamin-mangelsygdomme. Gennem Røde Kors blev der stadig sendt forskellige Vitaminpræparater ned til Lejrene, og det har hjulpet de syge og ogsaa de raske ganske overordentlig meget.

I Lejren havde vi en lang Samtale med Politiets Tillidsmand, Wass-Møller, en fortræffelig Mand og stor Personlighed. Han førte omhyggeligt Kartotek over alle de fangne Betjente og kunde give os mange værdifulde Oplysninger om, hvor vi kunde finde de forskellige. Han fortalte os mange interessante Enkeltheder om Livet i Lejren. Der var et udmærket Sammenhold mellem Politifolkene, og de havde til en vis Grad fælles Husholdning. Den Mad, de fik serveret fra Lejrkøkkenet, var hverken morsom eller særlig nærende, saa den blev suppleret med Indholdet af Røde Kors Pakkerne. Vi fik serveret en lille Frokost bestaaende af Bacon og et Spejlæg, som var en stor Sjældenhed. Til Gengæld havde vi Cigaretter med, og desuden havde jeg til forskellige

af Betjentene personlige Hilsener fra deres Familier i Danmark. Det var betagende at se den Glæde, det vakte, naar man kunde overbringe disse smaa Meddelelser, og den Skuffelse, der kunde være hos de mange, der ingen Hilsen var til. Postgangen til Lejrene var ikke videre sikker, og mange Gange stillede der Betjente, der spurgte, hvorfor de ikke havde hørt hjemmefra siden den 19. September. I saadanne Tilfælde skrev vi altid Navnet op og sendte gennem Konvojen Bud hjem, saa vi eventuelt, til næste Gang vi kom, kunde have en frisk Hilsen til dem, der mest trængte til at høre fra Hjemmet.

I Lejren var der et stort Kontingent Englændere, og disse havde indrettet et Teater, hvor de spillede alle mulige Stykker. Det mest imponerende var, at de, kort før vi kom til Lejren, havde opført „Kvinder“, et Stykke, som vi kender herhjemme fra Opførelsen paa det ny Teater. I Stykket findes overhovedet ingen Mandsroller, og alle de optrædende var Mænd. Betjentene sagde, at de engelske Soldater havde illuderet aldeles glimrende som det smukke Køn. Englænderne holdt ogsaa Forbindelsen med Omverdenen vedlige ved Hjælp af tre Radioapparater, som efter hver Udsendelse fra BBC blev skruet fra hinanden og gemt af Vejen, for at Tyskerne ikke skulde finde dem. Der var en Kommando Tyskere, der ikke bestilte andet end at gaa rundt i Lejren og visitere alle Barakkerne for at finde disse Apparater, men det lykkedes dem aldrig at finde noget.

En Gang havde Englænderne anbragt en Antenne-traad i en af deres Barakker, og da Tyskerne saa den, troede de jo straks, at de nu havde fundet, hvad de søgte. De fulgte Snoren, som gik ned under Gulvbrædderne, rev Gulvbrædderne op og gravede sig ned langs med Snoren. Da de var kommet godt en Meter ned, kom de til Enden af Ledningen, og i den var der fastgjort en lille Seddel, paa hvilken der stod: Nix.

Der var en Mængde Russere i Lejren, og de danske Politifolk syntes godt om dem. De russiske Krigsfanger blev gennemgaaende behandlet daarligere end andre Fanger, men til Gengæld havde de udviklet en særlig Evne til at snyde Tyskerne. De stjal, hvad de kunde faa fat i og smuglede alt muligt ind i Lejren til Trods for, at de altid blev kropsvisiteret ved Tilbagekomsten til Lejren. Wass-Møllér fortalte, at fornylig var det lykkedes nogle Russere at smugle en levende Kalv ind i Lejren, hvordan, det var svært at forklare. De havde iøvrigt altid Kartofler, Roer etc. med tilbage til Lejren fra deres Ekspeditioner i Oplandet.

Efter at have beset det lille Feltlazaret i selve Lejren, var vi inde og bese det store Lazaret for hele Mühlberglejren. Dette Lazaret blev ledet af en Oberfeldartz, Dr. Schmidt, som iøvrigt var en meget tiltalende Mand. Han var egentlig praktiserende Læge i Dresden, som foruden sin Praksis havde Ansettelse ved Hamborg-Amerikalinien, og for dette

Selskab havde han 2—3 Ture om Aaret, mens hans Praksis blev passet af en Vikar. Det havde givet ham en Del mere Erfaring, og han gjorde et stort Arbejde i sit Lazaret. Forholdene her var ganske gode, selv om ogsaa dette Lazaret led under Mangel paa de fornødne Medikamenter, og Renligheden lod ogsaa her en hel Del tilbage at ønske. Doktor Schmidt var dog en meget forstaaende og velvillende Mand, som ogsaa ydede os flere værdifulde Tjenester senere, da vi fik Brug for hans Hjælp ved Udstedelse af Attester paa, at vore syge Betjente var krigsvarigt syge.

Jeg gik Stuegang sammen med Oberfeldartz Schmidt. Det var en ikke helt almindelig Form for Stuegang, naar man mindedes vore hyggelige Stuegange hjemme i Danmark. Forrest i Optoget sprang der to Feldwebler, som først fløj ind paa Stuerne og kommanderede: Achtung, saa hele Huset rystede. Dette resulterede i, at alle de syge laa ret i Sengene, naar jeg og derefter Oberfeldarzten og sidst Ritmesteren kom ind. Jeg havde svært ved paa visse Tidspunkter at bevare Alvoren. Jeg tænkte paa, hvad mine bekendte derhjemme vilde have sagt, hvis de havde set mig marchere rundt her i dette mærkelige Optog, og specielt, da jeg takket være en polsk Læge opdagede, at jeg havde vendt min Uniformshue omvendt med Røde Kors Mærket og Egeløvet i Nakken. Jeg havde endnu ikke rigtig vænnet mig til det militære Antræk.

Paa dette Lazaret var det kun sværere Tilfælde, der blev behandlet. Der var en hel Afdeling for Tuberkulose og en særlig Afdeling for Infektionssygdomme. Det, der virkede mest paafaldende blandt de Sygdomstilfælde, jeg fik Lejlighed til at kontrollere, var det store Antal af Lammelser efter Difteri, som man der traf. Det var selvfølgelig ikke alle Tilfældene, der blev behandlet med Serum, men ikke desto mindre var dog de mange Tilfælde af Lammelser paafaldende. Det er ikke usandsynligt, at den elendige Tilstand, som Krigsfangerne i Forvejen var i, har forværret Tilfældene, og det store Underskud i Vitaminer har sikkert ogsaa været af Betydning for de mange alvorlige Tilfælde.

Jeg fandt paa dette Lazaret flere af vore Betjente, som laa der for forskellige alvorlige Lidelser. Jeg fik dem noteret op, saaledes at jeg ved en eventuel senere Sygetransport kunde faa dem med hjem til Danmark.

Vi blev den Dag nødt til at spise sammen med de tyske Officerer i Kantinen i Lejren. Det var iøvrigt den eneste Gang, jeg i Tyskland spiste i tyske Kantiner. Maaltidet var relativt godt, Tonen var overordentlig pæn, og Samtalerne med de tyske Officerer var ikke vanskelig. Man traf ogsaa der Officerer af den gamle tyske Skole, som sikkert med stort Ubehag saa paa den Udvikling, Hitlerismen havde fremkaldt. Spisesalen i Lejren var smukt udsmykket af de forskellige Krigsfanger med store Væg-

malerier i meget livlige Farver, Stilen var dog noget ejendommelig. Det var ikke tilladt at ryge ved Bordet før efter første Ret, saa blev der af Kommandanten ringet med en lille Klokke, og saa kom Cigaretterne frem.

Det havde været en begivenhedsrig Dag, den første Dag, hvor jeg kom i Forbindelse med en større Mængde af vore fangne Politifolk. Jeg var nu i fuld Gang med mit egentlige Arbejde og havde ogsaa forklaret Betjentene min Mission. Selv om vi kunde haabe paa, at Bernadotte Ekspeditionen skulde lykkes, var vi dog endnu ikke sikre paa, at den ogsaa kunde naa at faa os med hjem. Jeg havde derfor til alle de Politifolk, jeg kom i Forbindelse med, givet Meddelelse om, hvad der var ved at blive udført fra svensk Side, dog uden at give dem falske Forhaabninger, idet jeg stadig gjorde opmærksom paa, at man selvfølgelig intet sikkert kunde sige. Politifolkene var iøvrigt meget skeptiske over for Meddelelser om Hjemsendelse, de var blevet skuffet saa mange Gange før. Jeg tror dog, det var en vis Betryggelse for de internerede Betjente at vide, at der nu var blevet posteret en Delegation fra Danmark i Nærheden af deres Lejre, en Delegation til hvilken de, naar det skulde være, kunde henvende sig og faa Oplysninger om Sagernes Udvikling.

Vi kom tidligt hjem til Torgau den Dag. Klokken var kun 17, da vi saa Hotellet igen. Vi fik dog ikke nogen helt rolig Aften. Først fik vi Besøg af en Ud-

sending fra KFUM, Sekretær Chr. Christiansen med sin Sekretær, en ung schweitzisk Pige. De havde i længere Tid kørt rundt i hele Tyskland fra Lejr til Lejr og hjulpet de fangne efter bedste Evne. De var vant til at leve paa Feltfod, og man maatte beundre den Indsats, der fra disse to Menneskers Side under stor personlig Fare blev ydet for at hjælpe og lindre Kaarene for de fangne i Tyskland.

Det næste Besøg om Aftenen var mere barokt. Det bankede meget haardt og militærisk paa vor Dør, og ind kommer der en Kæmpekarl i tysk Uniform og præsenterer sig: Ich bin der katolische Pater, verstehen Sie Deutsch? Denne Replik gentog han iøvrigt flere Gange senere, naar jeg traf ham igen. Han havde et ganske paafaldende Underbid, et lige saa paafaldende Jernkors og talte med Grav-røst, mens han svingede med sin Pistol i Livremmen, som han altid gik med i Haanden. Han kom for at tale med os om Vicekonsul Bertelsen, som paa dette Tidspunkt var Fange i Fængslet Fort Zinna i Torgau. Han oplyste os tillige om, at Frøken Edith Christensen, ligeledes fra Konsulatet i Hamborg, ogsaa var Fange der og for Tiden laa paa Lazarettet i Byen lidende af Følgerne af en Difteri med Lam-melser. Jeg fik gennem Pateren Besked paa, hvor jeg skulde henvende mig for at faa Forbindelse med disse to Mennesker, som jeg særlig skulde tage mig af under mit Ophold i Torgau.

LAZARETTER OG ARBEJDSLEJRE

Da min Hovedopgave var at udfinde de syge Politfolk for eventuelt at faa dem sendt hjem med Syge-transporter, tog jeg tidligt næste Morgen sammen med Oberstabartz Dr. Otto fra Torgau til Lazaretterne i hans Distrikt. Det var dog kun Halle, som vi den Dag fik Lejlighed til at besøge. Vi fandt der paa et lille Lazaret i Ludwig Backhausstrasse 11 to af vore Betjente. Lazarettet var under al Kritik. Det laa i en lille, skummel Bagbygning, og man maatte over en lille Gaard med Retirader og op ad en smal, snavset Trappe til første Sal for at finde ind i et lille, mørkt Rum. Her laa ca. tyve Mand, hovedsagelig Englændere, og Lægen var ogsaa engelsk. Han var ikke noget Pragteksemplar, men man maa nu heller ikke undervurdere de vanskelige Forhold, han havde at arbejde under. Da det tillige kneb med Sproget, var det ikke saa underligt, at den ene af vore Betjente laa under Diagnosen Lammelser efter Difteri, mens det i Virkeligheden var Ledsmærter efter en svær Angina, antagelig en Gigtfeber. Det lykkedes mig ved Hjælp af Dr. Otto at faa begge

disse Betjente overflyttet til et større Lazaret under bedre Forhold, og senere fik jeg dem ogsaa hjemsendt med en Sygetransport.

Vi besøgte derefter Arbejdslejren ved Vondranfabrikken i Halle. Her var der udstationeret 49 danske Betjente. De havde relativt gode Forhold her. Boede i en Barak bag ved Fabrikken. De var lykkelige for at høre lidt hjemmefra. De havde regelmæssigt faaet deres Røde Kors Pakker og var derfor i ganske god Ernæringstilstand. Vi overlod dem lidt Tobak, Forbindstoffer og Medikamenter samt Lægetermometre. Jeg undersøgte flere af Folkene, men der var der i Lejren ingen alvorligere Sygdomstilfælde.

Den følgende Dag (Mandag den 12. Marts) havde jeg først Foretræde for Oberfeldrichter Low, som havde Ansvaret for Fængslet i Torgau. Jeg fik let udvirket Tilladelse til at besøge Frøken Christensen paa Lazarettet, men det blev derimod strengt forbudt mig at gøre Forsøg paa at træffe Vicekonsul Bertelsen.

Det var en stor Oplevelse at træffe Frøken Christensen. Hun havde siddet i flere Fængsler under meget forskellige og ubehagelige Forhold og fortalte interessant og levende om sine forskellige Oplevelser. Hun var nu meget ængstelig for, at det ikke skulde lykkes for hende at komme med tilbage til Danmark inden Tysklands nære Sammenbrud. Jeg lovede hende, at jeg ikke skulde forlade

13. Bilvrag ved Landevejen efter Beskydning af Dybdeflyvere.

14. Afdelingschef Hvass og Sekretær Finn Nielsen
i Friedrichsruh.

15. Den danske Ledelse i Friedrichsruh. Fra venstre: Afdelingschef Hvass, Sekretær Finn Nielsen, Ritmester Hansen, Sekretær Bjarne Paulson, Dr. Johs. Holm.

16. Danske Ambulancer i Friedrichsruh.

Torgau uden at tage hende med tilbage og beroligede hende med, at jeg skulde blive i Byen, til Kri-gen var forbi. Jeg var senere meget glad over, at det lykkedes mig at holde mit Løfte om Hjemtransporten, jeg troede egentlig ikke selv paa mit Løftes Holdbarhed, den Dag jeg afgav det til hende, men det vilde have været mig en stor Sorg at svigte i dette Tilfælde.

Om Eftermiddagen kørte vi over til Oschatz, hvor Kaptajn Kaminsky nu erklærede, at Forholdet med Udbringelsen af Røde Kors Pakkerne til alle Lejrene var i Orden. Det lød virkelig oplivende, men det skulde ogsaa snart vise sig at være overdrevet. Jeg havde derpaa en længere Konference med Oberstabsartz Dr. Schmidt, som jeg satte ind i min Arbejdsplan, som bestod i, at jeg skulde se at faa saa mange Betjente som muligt erklærede for tjenst-udytige, eventuelt efter at de var blevet nærmere undersøgt paa Lazaret. Naar Betjentene havde faaet Betegnelsen DU (dienstunfähig), var det muligt at faa dem hjemsendt til Danmark med Sygetransport. Dr. Schmidt var interesseret og forstaaende over for Planen.

Vi besøgte derefter selve Røde Kors Lageret. Det havde til Huse i en gammel Smedie. Forholdene var ikke saa gode som i Torgau; der var fugtigt og mere rodet. Ledelsen interesserede sig ikke særligt for Forholdene, kunde man mærke. Flere af Røde Kors Pakkerne var gaaet itu, saa Indholdet flød overalt.

Det var ganske interessant at se, hvad de forskellige Nationers Pakker indeholdt. Der var Pakker til de indiske Soldater, hvoraf Indholdet hovedsagelig bestod af Ris og Karry, særlig det sidste var godt til at forbedre vor ensformige Mad med.

Fra Oschatz fortsatte vi Turen sydpaa til Lejren i Grimma, hvor 22 Politifolk var anbragt i et Stenbrud, Steinbruch Metzner. Boligen var en lille Barak eller Udhus, som laa lige ved Foden af en høj Klippe; det var egentlig ganske malerisk, men Forholdene var meget smaa. Folkene var relativt tilfredse, de kom godt ud af det med Bevogtningsmandskabet, men de havde ikke i længere Tid faaet Røde Kors Pakkerne her, idet denne Lejr sorterede under Oschatzledelsen. Vi gav Fangerne, hvad vi havde i Vognen af Rester fra vore Pakker, og man kan gøre sig et lille Indtryk af Forholdene, naar man hører, at en Pakke Havregryn vakte vild Jubel, og de Politifolk, der var hjemme, da vi kom, udtalte deres store Glæde over at kunne modtage Kammeraterne med varm Havregrød, naar de kom hjem fra Arbejdet. Vi traf ikke altid Fangerne hjemme, naar vi kom paa vore Visitter; de var jo ofte ude paa Arbejde, men der var dog altid nogle hjemme, som enten var syge, eller som foregav at være syge. Jeg tror, at der den Dag i Grimma var ti Betjente hjemme af de toogtyve, der hørte til den Arbejdskommando, og de var ikke særlig syge nogen af dem. Vi havde en rigtig hyggelig Eftermiddag sammen

med dem, overbragte vore Hilsner fra Familienne og fortalte dem om de svenske Hjælpeaktioner. De var glade for at høre nyt hjemmefra, og en af Politifolkene holdt en smuk Tale for os som Repræsentanter for Røde Kors og Socialministeriet.

Paa Vejen hjem til Torgau om Aftenen kørte vi inden om et Lazaret i en By, Wurzen, som er beliggende 25 km Øst for Leipzig. Vi fandt her en dansk Politimand Christensen, som havde hygget sig svært paa Lazarettet. Han var nu helt rask efter en Lungebetændelse og var blevet meget gode Venner med Englænderne paa Lazarettet, hvor han optraadte som Sygepasser.

Tirsdag den 13. Marts startede vi ved 8-Tiden for først at aflægge et Besøg i et Lazaret i Dehnitz, hvor vi havde faaet oplyst, at en af Politifolkene, Berggren, skulde befinde sig. Det laa noget afsides, men omsider fandt vi dog ned til Lazarettet, som var beliggende ved en lille Sø. Det var et ombygget Fritluftsbadeetablisement, som iøvrigt saa ud til at egne sig udmærket til Lazaret. Her var frit og luftigt, bedre end i de fleste Lazaretter i Byerne. Berggren befandt sig ogsaa godt her og skulde udskrives en af de første Dage.

Vi havde den Dag en af de længste Ture for os. Vi skulde helt ned mod Chemnitz til Lejrene ved Borna. Her var tre Lejre beliggende i Brunkuldistrikterne, nemlig Grosszössen, Wyra og Winters-

dorff. Alle disse Lejre hørte til Oschatzdistriktet og var ikke særlig velanskrevne blandt Betjentene.

Vejene hernede var elendige, vi maatte køre lange Strækninger med kun 15 km Fart, og trods det lykkedes det os at brække en Fjeder i Vognen. Der havde tillige været en Del Bombeangreb i Distriktet, saa Bombehullerne i Vejene sinkede os ogsaa meget.

Den første Arbejdskommando, vi besøgte, var Grosszössen. Noget mere trøstesløst skal man lede længe efter. Lejren var beliggende midt i et fuldstændig øde Brunkulsleje lige ved en stor Brunkulsfabrik, som hed Dora Helene. Der fandtes, saa langt Øjet rakte, ikke et Græsstraa eller en Busk. Paa alle Sider af Barakkerne laa der elektriske Jernbanelinier til Transport af Kullene, og man hørte hele Tiden den uhyggelige Fløjten og Skurren fra de elektriske Togs Fart over de uregelmæssige Skinner. Om Natten blev hele Himlen oplyst af Glimtene fra de elektriske Luftledninger, og den første Gang, jeg saa dette underlige Syn, troede jeg, der fandt et stort Luftangreb Sted.

Over hele Lejren hang der en kraftig Lugt af Brunkul, som i Barakkerne yderligere blev blandet med Lugten af Kaalrabi, Væggetøj og Væggetøjspulver. Det var en Blanding, som man skulde vænne sig til at opholde sig i. Barakkerne var af Standardtypen i Tyskland uden nogen formildende Omstændigheder. Der var dog ret gode Vaskeforhold, hvad

der ogsaa var nødvendigt af Hensyn til det ubehagelige Arbejde med Brunkullene. Politiet her i Lejren var i en elendig Forfatning. De havde ikke faaet Røde Kors Pakker i næsten to Maaneder og var saa udsultede, som man omtrent kan blive. De var stærkt afmagrede, og de fleste af dem led af hævede Ben, antagelig som Følge af B-Vitaminmangel. De var psykisk som Følge af Sulten og Fornemmelsen af at være glemt af alle meget langt nede, saa langt nede, at de fleste af Betjentene havde sløjet stærkt af paa den personlige Hygiejne, saa de lignede nogle frygtelige Stratenrøvere med lange Skægstubbe og uredt Haar. Det lavede dem godt op, da vi kunde komme med gode Nyheder om en mulig snarlig Hjemtransport. De var meget kede af deres Ophold, ikke alene paa Grund af det haarde Arbejde, men ogsaa paa Grund af den store Risiko for Luftangreb. Der var jævnlig Angreb paa de store Fabrikker i dette Distrikt.

I Lejrene Wyra og Wintersdorff var Forholdene, hvad Barakker og Lugt angik, nok noget bedre, men ogsaa disse to Steder var Folkene frygtelig udsultede paa Grund af manglende Røde Kors Pakker.

Vi lovede Politifolkene, at vi saa hurtigt som muligt skulde sende vor Lastvogn direkte ned til deres Lejre med Mad. De oplyste iøvrigt for os, at de flere Gange ved Hjælp af Cigaretter havde „organiseret“ en Lastvogn til at køre til Oschatz for at hente Røde Kors Pakker, men at Vognen hver Gang var blevet

afvist af Kaptajn Kaminsky med den Besked, at der endnu ikke var kommet Pakker til Lejren. Naar vi saa vidste, at der i hvert Fald laa 1500 Pakker i Lageret i Oschatz, var det ikke blide Tanker, der gik til samme Kaptajn Kaminsky.

Det lykkedes os i de følgende Dage at faa sendt Mad ned til vore Politifolk, og ved vort næste Besøg var det, som om det var andre Mennesker, vi kom til. De var blevet livsglade med Tillid til Fremtiden, renvaskede, barberede og i godt Humør. Jeg havde aldrig troet, at materielle Mangler i den Grad kunde nedbryde Organismen, saavel aandeligt som legemligt, og det var betagende at høre dem omtale Røde Kors Pakkerne som det, der havde holdt dem i Live under deres Ophold i saavel Buchenwald som Krigsfangelejrene. Det var en Udtalelse, som gik igen overalt, hvor vi færdedes i de tyske Lejre.

Hjemturen fra Bornadistriktet var ikke nogen behagelig Tur. Det var blevet bælgmørkt, inden vi fik startet, og da vi ikke var videre kendt i Distriktet, laa vi og rodede rundt paa de elendige Biveje. Da der tillige blev blæst Luftalarm, kunde vi ikke køre med de stærke Lygter, og mødte vi nogle Tyskere paa Vejen, blev vi standset, naar vi havde Parkeringslygterne tændt og fik Ordre til ogsaa at slukke dem. De store Værnemagtsbiler holdt stille paa Vejene med slukkede Lygter, og da de ikke altid holdt helt ude i Siden af Vejen, maatte vi mange Gange balancere paa Kanten af Grøften for at

komme forbi. Nord for Bad Lausick lykkedes det os derfor ogsaa at skride ud i en blød Rabat og havne med Vognen i Grøften. Mens vi forklarede Chauffør Nielsen, hvor stor Pris vi satte paa hans sjældne Evne til at køre en Vogn, fik vi vækket de tyske Soldater paa Lastbilerne, og ved Hjælp af nogle Pakker Cigaretter fik vi dem interesseret i at faa vor Vogn halet op paa Landevejen igen. Vognen havde heldigvis ingen større Skade lidt, og vi kunde med nogen Forsinkelse fortsætte til Torgau, hvortil vi ankom Kl. godt 23, haabende paa at kunne komme paa Hovedet i Seng.

Vi blev dog noget skuffede, da det viste sig, at vi i Mellemtiden havde faaet Besøg af Legationssekretær Gregers Larsen fra Gesandtskabet i Berlin. Han var startet fra Berlin med den Opgave at meddele, at der om to Dage vilde komme en Sygetransport fra Danmark for at afhente de syge Betjente. Han medbragte en af Amagerbanens Rutebiler, paa hvilken der meget hjemligt stod „Kastrup—Dragør“. Med denne Bus havde han tænkt sig at køre rundt og samle de syge Betjente sammen. Det gik nu ikke saa let, som det saa ud til. Vi skulde konferere en hel Del om de forskellige Planer, saa Klokkeren blev over tre, inden vi kom til Ro.

Den næste Morgen Kl. 6 startede vi igen. Gregers Larsen kørte til Mühlberg, hvor vi nogle Dage før med Tillidsmanden havde udfundet, hvilke af vore Fanger der var tilstrækkelig syge til at komme med

i Transporten. Ritmester Zeilau og jeg kørte til Leipzig for der at gennemgaa Arbejdskommandoerne og finde de syge ud til Hjemtransporten. Vort første Besøg gjaldt derfor det største Lazaret i Byen, beliggende i Pitlerstrasse 33. Det var tilsyneladende indrettet i en gammel Fabriksbygning, men Forholdene var dog ret gode, selv om der stank frygteligt af Snavs, Væggetøj og Væggetøjspulver. Lazarettet var frygtelig overbelastet paa Grund af de hyppige Luftangreb paa Leipzig, hvorved mange af Krigsfangerne var blevet saarede. De danske Betjente var dog heldigvis ikke kommet noget til. Chefen for Lazarettet var en serbisk Læge, Major Zwota, som var en meget dygtig Mand, der dog paa Grund af Serbernes særlige Psyke kunde være lidt vanskelig at diskutere med. Han havde som Assistent en polsk Læge, som var overordentlig tiltalende og tjenstvillig. Jeg fandt paa Lazarettet flere Politifolk, som var syge nok til, at vi kunde faa dem med paa Syge-transporten, blandt andet var der to med Lungebetændelse og en med Lammelser efter Difteri.

Hovedlazarettet havde en mindre Filial „Goldener Löwe“, indrettet i en Restaurationsbygning, og der fandt vi to andre Betjente, som ogsaa skulde med paa Hjemtransporten. Vi aftalte det fornødne med Personalet, saaledes at vi, naar Papirerne var i Orden, kunde afhente vore syge med Transporten.

Om Aftenen i Torgau blev vi for første Gang forstyrret af Hotelpersonalet paa Grund af Luftalarm.

De var ellers indforstaaet med, at vi ikke stod op, endsige gik i Kælderen, naar der var Flyvervarsling, men den Aften kom de styrtende rundt og buldrede paa Dørene og raabte: Sie bomben ja ganz in der Nähe. Bombardementet viste sig ved nærmere Eftersyn dog at foregaa i meget stor Afstand, saa vi gik roligt i Seng. Der boede iøvrigt mange tyske Generaler paa samme Hotel, og de gik altid i Kælderen og saa meget surt til os andre, naar vi ofte i Pyjamas spadserede rundt paa Hotelgangene for at se, hvad der foregik.

Torsdag (den 15. Marts) gik Turen atter til Leipzig, hvor vi skulde besøge de forskellige Arbejdskommandoer. Det første Besøg gjaldt en mindre Kommando beliggende i en lille By Markkransstädt, ca. 5 km uden for Leipzig, nærmest svarende til Husum ved København. Politiet var her anbragt i et lille Skur eller Udhus, og der boede 24 Mand. Der var kun et Par Stykker hjemme. Deres Arbejde var under „Bahnmeistere“, det vil sige, at de arbejdede paa Udbedring af Bombeskader paa Jernbanerne, et ofte farligt og besværligt Arbejde. Fangerne, der var ansat ved Udbedringerne, blev ofte transporteret lange Strækninger ud paa Linierne og kom derfor senere hjem fra Arbejdet. Da desuden Luftalarmerne kunde hindre Transporterne, var den Tid, der blev tilovers til at sove i, meget ringe, og Arbejdet var meget opslidende.

I den nordvestlige Del af Leipzig var der belig-

gende en stor Forsyningscentral for hele Byen, nærmest svarende til Forbrugsforeningen her, men i meget større Format. Herfra fik hele Leipzig sine daglige Forsyninger tildelt, og der var et meget stort administrativt Apparat i Gang. Selve Bygningen var et Kæmpekompleks med talrige Kontorer og Lagerum. I denne Institution var ansat ca. 20 danske Politifolk, som var beskæftiget med Fordelingen af Fødemidler til hele Byen. Da de boede under relativt gode Forhold i et stort Rum med rigeligt Lys og Sol, og da som bekendt Kokken om Bord aldrig sulter, var deres materielle Kaar ret gode. Den eneste Ting, der generede Folkene i deres daglige Virksomhed, var den store Risiko for Bombeangreb. Da vi kom dertil, meddelte man os, at der i de sidste Dage var blevet opsnappet Meddelelser fra de allierede om, at man nu i de første Dage vilde bombe den nordvestlige Del af Leipzig, den Del af Byen, som hidtil havde gaaet fri for Bombeskader, og hvor netop denne Forsyningscentral laa.

Vi ankom til Bygningen ved 12-Tiden og blev straks af Ledelsen inviteret til at prøve, hvordan Forplejningen var. Oppe under Taget var der indrettet en Kantine for hele det store Personale, her maatte dog Krigsfangerne ikke komme. Middagen var efter tyske Forhold rigtig god, men da vi yderligere kunde supplere den med „Svinekød i egen Kraft“ og noget Marmelade, vi havde med, blev Ledelsen ret interesseret i Spisningen. Vi var imid-

lertid kun lige kommet i Gang, da der blæstes Luftalarm. Da Ritmesteren og jeg meget sjældent havde haft Tid til at spise paa denne Tid af Dagen, vilde vi nødig lade os snyde for Maden, og vi blev derfor roligt siddende og fortsatte med at fouragere. Det faldt ikke i god Jord. Alle Tyskerne vilde i Kælderen, og vi naaede kun lige at blive færdige med Maden, før vi maatte overgive os for Overmagten og bevæge os ned i Beskyttelsesrummet. Hernede holdt vi saa Møde med de danske Politifolk. Kælderen var udmærket, udstyret med alle mulige Finesser, Gassluser, Kommandocentral med direkte Telefonledninger o. s. v. Alle Posterne ved Kommandocentralen var besat med Kvinder, som gjorde god Fyldest og under Overflyvningerne tog alt med en knusende Ro.

Efter Afblæsningen fortsatte vi vor Rundtur i Leipzig, idet vi først var rundt paa flere Lazaretter for at søge efter syge Politifolk, dog heldigvis uden Held, alle Lazaretter var overfyldte, men der fandtes ingen Danskere der.

Den største Arbejdskommando i Leipzig var underlagt Overborgmesteren i Leipzig og havde Kvarter i et forhenværende Forlystelsesetablisement, Park Meusdorff, nærmest svarende til Over Stalden ved København, og beliggende lige i Udkanten af Leipzig. Her var der anbragt ca. 450 Mand. De boede i en stor Teatersal, hvor der var tømret Sengesteder gennem hele Lokalet. Blandt disse Politifolk var der

blandt andet en Kunstmaler, som meget smukt havde dekoreret Væggene i Lokalet med hjemlige danske Motiver. Da vi yderligere havde medbragt nogle store Dannebrogsglag og overlod et til denne den største Lejr i Tyskland og desuden fik udvirket, at Fangerne fik Lov at hænge vort Flag op for Ende-væggen af den store Sal, blev Rummet næsten helt hyggeligt. Det var os en stor Oplevelse at se den ægte Glæde, som kom til Udtryk hos Betjentene, da de fik overleveret dette Dannebrogsglag, som var en Gave fra danske derhjemme, som tænkte paa deres deporterede Landsmænd.

Med Ekspeditionen var der iøvrigt et særligt Flag, som var skænket til Politiet af Hans kongelige Højhed Kronprins Frederik. Dette Flag var tænkt som Kisteflag ved Begravelserne, og jeg opbevarede det derfor under hele mit Ophold i Tyskland, men jeg fik heldigvis ikke Brug for at se det i Anvendelse, og da Politiet blev hjemsendt til Danmark, overlod jeg Flaget til de danske Politifolks Tillidsmand, for at han kunde overlevere det til Politiet ved Hjemkomsten til Danmark.

Chefen for denne Lejr i Park Meusdorff var en Hauptmann Becker, hvis civile Profession var Bankbestyrer. Han var en meget humoristisk Fremtoning, som mindst et Par Gange i hver Sætning sagde: Verstehen Sie mir recht. Han talte ustandseligt og gjorde et meget nervøst Indtryk. Han var uhyre sirlig i sin Paaklædning og bevægede sig som en

Balletdanser, men han var forstaaende over for vore forskellige Forslag om at forbedre Forholdene for de fangne Politifolk, og vi fik blandt andet udvirket, at de fik Lov til uden Vagt at spadsere Ture i Byen, en Gunst, som iøvrigt aldrig blev tildelt Englændere, Hollændere eller Russere. Hauptmann Becker viste ogsaa paa anden Maade, at han forstod det danske Politis Særstilling. Han havde til Krigsfangledelsen indsendt et Forslag om, at det danske Politiskulde løslades, bevæbnes og sættes til at holde Vagt over andre Fanger. Dette iøvrigt sikkert velmente Forslag blev dog forkastet efter Konference med Politifolkene.

Der var iøvrigt fra to danske SS-Folk, som havde været paa Besøg i Politilejrene, til Politiets Tillidsmænd stillet Forslag om, at Politifolkene skulde melde sig frivilligt til Sabotagevagter i Tyskland. Naar de havde haft tre Maaneders Tjeneste, blev der lovet dem, at de skulde blive løsladt. Dette Forslag blev selvfølgelig ogsaa forkastet.

Det blev sent, inden vi kom fra Lejren, og vi maatte atter køre gennem Leipzig i Bælgmørke og under Luftalarm. Disse Natture gennem Leipzig vil altid staa stærkt prentet i min Erindring. Man maa forestille sig, at man i Bælgmørke, mens Regnen siler ned, og man ikke kan se mere end et Par Meter frem foran Vognen, kører gennem en By, hvor alle Gadehjørner kun er Grusbunker; man holder Retningen delvis efter Sporvognsskinnerne. Vi skulde

altid søge at finde ind til Banegaardspladsen, og her skulde vi saa finde en bestemt Afviser. Afviserne i Byerne i Tyskland bestaar af en eller flere Afviser-vinger, hvor Indfatningen er af Metal, mens selve Afviseren med de paamalede Bynavne er af gult Glas. Man kan tænke sig, hvordan saadanne skrøbelige Afvisere saa ud. Der sad for det meste kun et Stykke gult Glas hist og her, men den særlige Afviser, vi skulde holde os til, havde otte Vinger, og i disse otte Vinger var der overhovedet ikke et Stykke Glas. Naar vi havde faaet Øje paa den, skulde vi fortsætte ca. 20 Meter videre i Sporvognsskinnerne og derefter, naar Skinnerne svingede til højre, skulde vi skraat over til venstre lige ind i en stor Bunke Murbrokker, hvor man paa ca. to Meters Afstand pludselig kunde se, at der var en Gennemkørsel til en Gade, Torgastrasse, og saa var vi paa Vejen hjem. Jeg tror, at vi har kørt Fejl mindst ti Gange i Leipzig om Natten, og var man først kommet uden for den slagne Vej, var det meget vanskeligt at komme paa ret Vej igen. En Gang, hvor vi overlod for meget til en af vore Chauffører, endte vi midt ude i en Pløjemark, hvorfra det kun med meget Besvær lykkedes os at komme tilbage igen med en Forsinkelse paa et Par Timer.

SYGETRANSPORTEN

Da vi naaede hjem til Torgau, var den ventede Sygetransport fra Danmark kommet for at afhente de syge Politifolk. Med Transporten var der Rutebiler og Ambulancer, og den blev ledet af Fuldmægtig Tscherning fra Udenrigsministeriet, Dr. Carl Krebs var med som Læge, og Frk. Abrahams var Sygeplejerske. Desuden var Ingeniør Hansen fra Socialministeriet med som motorsagkyndig. Det lykkedes med noget Besvær at skaffe Soveplads til hele Karavanen, og det meste af Natten gik med Planlæggelsen af Arbejdet med at samle de mange syge sammen. Man havde gennem Udenrigsministeriet i København faaet udvirket, at et nærmere angivet Antal alvorligt syge Betjente kunde blive frigivet fra Lejrene og transporteret til Frøslevlejren til fortsat Behandling. Den oprindelige Liste var paa ca. 30, men takket være Diplomati og lidt Rævestreger endte den med at være paa over 70. Denne Tilladelse skulde godkendes af de tyske SS-Myndigheder i Berlin i en Afdeling, der hed Reichsicherheitshauptamt. For at faa Tilladelsen igennem her var det nød-

vendigt at møde med en fuldstændig Liste over de syge Politifolks Navne og Diagnoser paa deres Sygdomme, samt en Erklæring fra de tyske Lejrlæger om, at de nævnte Betjente enten var tjenstdygtige eller saa alvorligt syge, at man ikke kunde forvente, at de vilde blive raske, saa længe Krigen varede.

Denne sidste Klausul gjorde det jo noget lettere at medtage Tilfælde, der var lidt tvivlsomme, idet man paa det Tidspunkt kunde have forskellige Meninger om Krigens Varighed. Det vanskeligste maatte derfor blive at faa de tyske Lejrlæger til at gaa med til disse Erklæringer. Jeg havde i de foregaaende Dage flere Gange konfereret med de tre Læger, som havde med disse Tilfælde at gøre, og stod paa en god Fod med dem, og det kom mig nu til megen Nytte.

Det vilde nemlig være umuligt at naa at faa de tyske Læger til selv at undersøge de enkelte Tilfælde, og den næste Dag kørte vi derfor med Listerne rundt til de tre Lejrkommandanturer i Mühlberg, Oschatz og Torgau. Jeg forelagde Lægerne mine Lister, det drejede sig ialt om godt 70 Mand, og bad dem give mig en Erklæring om, at alle disse var alvorligt syge. Det var jo noget af en haard Mundfuld for dem at sluge, men ved Hjælp af en god Portion Diplomati lykkedes det mig at faa dem til at formulere en Erklæring, hvoraf det fremgik, at naar jeg havde sagt, at de syge Betjente fejlede den eller den Sygdom, saa var der ingen Grund til at

tvivle om Rigtigheden heraf, og som Følge deraf maatte man anse dem for saa alvorligt syge, at de burde hjemsendes. Da først den ene Læge havde skrevet under, gik det let med de resterende to, og udstyret med disse tre værdifulde Attester vendte vi hjem til Torgau næste Aften.

Om Natten, da jeg daarligt nok var kommet til Ro, kom Gregers Larsen fra Gesandtskabet i Berlin hjem fra en Rundtur i Torgaudistriktet og skulde absolut skrive paa min Maskine inde i mit Soveværelse, hvor jeg og Dr. Krebs i Fællesskab residerede. Da jeg fra min Seng i nogen Tid havde iagttaget det Tempo, med hvilket Skriveriet foregik, og havde regnet ud, hvorlænge det derefter vilde tage at skrive de 4—5 Ark, det drejede sig om, stod jeg resolut ud af Sengen og satte mig til at skrive. Det lykkedes mig derved at komme til at sove igen Kl. 3, men Kl. 4.45 skulde vi atter op, da vi skulde til Berlin med Listerne til Reichsicherheitshauptamt for at faa godkendt Løsladelserne, inden Transporten kunde afgaa.

Selskabet, som skulde til Berlin, bestod af Tschering, Krebs, Gregers Larsen og en tysk Kriminalmand samt mig selv, der som Følge af, at ingen af de andre kunde køre Vogn, skulde være Chauffør paa Turen. Jeg betingede mig dog inden Afgangen fra Torgau, at vi skulde starte i saa god Tid fra Berlin paa Hjemturen, at jeg ikke skulde køre i Mørke. Saa godt gik det nu ikke.

Vi var allerede i Berlin ved 8-Tiden og fik en let Morgenmad serveret der, men saa begyndte ogsaa Genvordighederne. Det var umuligt at træffe de Mennesker i Reichsicherheitshauptamt, som skulde udfærdige de for os nødvendige Papirer, særlig en Sturmbannführer Dr. Höner forfulgte vi i Telefonen hele Formiddagen. Kl. 13 havde vi faaet ham lokaliseret til at være i en SS-Kaserne i Wansee. Trods Luftalarm startede vi Vognen og kørte gennem Berlin ud til Kasernen. Det lettede selvfølgelig paa Trafikken, at der var Luftalarm, og da Vognen var forsynet med Radio, gennem hvilken vi stadig holdt os underrettet om, hvor de allierede Flyvere befandt sig, gik det med 80 km Fart gennem de tomme Gader.

Takket være min Uniform gik det forholdsvis let at komme igennem SS-Kasernen. Jeg erfarede senere, at mine Distinktioner med Egeløv o. s. v. svarede til en Obergruppeführer i SA, og da dette nærmest rangerer paa Højde med en General, kunde jeg bedre forstaa den Høflighed, alle Skildvagterne udviste over for vor Deputation.

Hr. Höner var dog mere klog end de almindelige Soldater og var derfor meget vanskelig og besværlig at have med at gøre. Han var ganske ung, sikkert ikke over 28 Aar, men med et meget intelligent, omdend haardt Ansigt. Han vilde absolut ikke give os Besked med det samme, og det var kun med meget Besvær, vi fik ham til at love at ringe til Ge-

sandtskabet i Løbet af Eftermiddagen og sige nærmere Besked, om vi kunde faa Tilladelserne samme Dag, som var en Lørdag, eller om vi skulde vente til Mandag.

Vi vendte hjem til Gesandtskabet og satte os til at vente ved Telefonen, og hele Eftermiddagen gik uden nogen Opringning. Kl. 18 ringede vi Hr. Höner op og fik den korte Besked, at man intet kunde sige før om Mandagen. Transporten maatte altsaa yderligere ligge tre Dage over i Torgau, før den kunde komme af Sted.

Klokken godt 18 startede vi fra Berlin. Jeg havde ikke sovet mere end et Par Timer ialt i de to foregaaende Nætter og skulde nu i Mørke køre de 175 km til Torgau. Jeg tog derfor for første og for Resten ogsaa eneste Gang under min Ekspedition to Mecodrintabletter, og de havde en glimrende Virkning. De andre i Vognen var lige saa trætte som jeg, og inden vi var ude af Potsdam, sov de to Herrer paa Bagsædet, mens Fuldmægtig Tscherning af al Magt søgte at holde sig vaagen for at underholde mig under Kørslen. Men kort efter Potsdam maatte han ogsaa bukke under for Trætheden og faldt i Søvn med sit Hoved hvilende paa min Skulder. Jeg var dog selv takket være Tabletterne ikke sløvet, og trods manglende Lygter, Tankspærringer, modgaaende Troppetransporter, Luftalarmer og stadig gentagne Kontrolundersøgelser af Vognen naaede vi uden Uheld til Torgau Kl. 22. Jeg var da blevet saa

vaagen, at jeg maatte spille 66 i to Timer med Ritmesteren for at blive tilstrækkelig søvniq til at gaa i Seng.

Vi var som Følge af Forsinkelsen egentlig noget deprimerede ved Hjemkomsten til Torgau, men Ritmesteren var i straalende Humør. Han havde ellers i nogle Dage været indesluttet og lidt tvær, hvad der ellers ikke lignede ham, men Grunden var vist den, at han ikke havde været med i Chemnitz og oplevet Bombardementet der. Han var kun lykkelig, naar det rigtig knaldede om Ørene paa ham. Nu havde han, mens vi var i Berlin, været paa en Tur til Lejren i Grosszössen og fortalte glædestraalende, at der havde været et kraftigt Bombardement af Brunkulslejet, mens han var der. Der var ingen saarede danske, saa derfor opfattede han hele Angrebet som en behagelig Underholdning. Han fortalte meget underholdende, at han lige var ved at gaa i Beskyttelsesrum, efter at der var faldet en Bombe 25 Meter fra ham, men saa holdt de op med Bombardementet, saa han slap for at komme i Kælderen; da de saa begyndte at skyde med Maskinkanoner fra Dybdeflyvere og skød Taget af den Barak, han stod ved, syntes selv han dog, at det næsten var for meget af det gode. Jeg var i Grosszössen nogle Dage senere og kunde konstatere, at var Bomberne faldet ret meget nærmere ved Barakkerne, havde det sikkert ikke været godt for Sundheden.

Den næste Dag, Søndag, havde vi ikke stort andet

at gøre end at vente, saa vi stod sent op. Fuldmægtig Tscherning oplyste os om, at Svensk Røde Kors endnu ikke var begyndt at køre, da de endnu ventede paa en Skibsladning Benzin til Lübeck. Med det Tempo, der i de Dage var paa den allierede Offensiv, begyndte vi at nære Tvivl om, at Svenskerne kunde naa at faa os afhentet, inden Frontterne klappede sammen Nord for os.

Om Eftermiddagen kørte Ritmester Zeilau og jeg til de danske Politilejre i Wittenberg, som laa ca. 50 km Nord for Torgau, der var her tre Arbejdskommandoer med ialt ca. 250 Mand. Paa en Kvælstoffabrik var der anbragt 97 danske, paa en Gummifabrik, som iøvrigt kun arbejdede for halv Kraft, var der 58 og paa en Flyvemaskinfabrik 105. Disse tre Kvarterer var ret gode, det ene Sted boede Folkene dog i en Kælder. Da disse Lejre sorterede under Torgaulederen, var de blevet vel forsynet med Røde Kors Pakker, og Sundhedstilstanden var som Følge heraf ret god. Jeg fandt dog flere Politifolk, som jeg mente at kunne faa med næste Sygetransport, det var her som i de andre Lejre hovedsageligt Følger af Lungelidelser, Tyfus og Dysenteri samt Vitaminmangelsygdomme, der var det overvejende Antal af Sygdomme.

Vi havde frisk Post med til Lejrene, og det gjorde vor Ankomst dobbelt velkommen. Jeg havde til disse Lejre ogsaa mange personlige Hilsner hjemmefra, og det var meget betagende at se den Glæde og

samtidig Vemod, disse Hilsner fremkaldte. Hjemveen var sikkert paa dette Tidspunkt af Udlændigheden en af de alvorligste Plager for de fangne Betsjente. De var derfor lykkelige for at høre om de svenske Planer, der gav dem fornyet Haab om en snarlig Hjemrejse.

DRESDEN

Fra Udenrigsministeriet havde vi faaet Besked paa at tage en Frøken Julie Eriksen fra Dresden med paa denne Sygetransport, og det var derfor nødvendigt næste Dag, Mandag, at afhente hende der. Frøken Eriksen havde arbejdet meget for de danske der og var kendt som en fortræffelig H. C. Andersen Op-læser. Hun havde herfor faaet Fortjenstmedaillen i Guld. Nu var der kommet Besked om, at hun var blevet udbombet ved det store Angreb paa Byen, og at hun laa paa et Lazaret i Radebeul (en Forstad til Dresden) med svære tredjegrads Forbrændinger. Det var derfor nødvendigt at afhente hende i Am-bulance, og med Brandmester Møller som Chauffør og Frøken Abrahams som Sygeplejerske startede jeg Kl. 8 om Morgenen til Dresden.

Turen langs Elben er vist noget af det smukkeste i Tyskland, og det var det skønneste Vejr med høj, klar Himmel og Solskin. Mange Steder var Tyskerne i Færd med at lave Befæstningsværker og Løbegrave paa Sydsiden af Floden, og man traf overalt meget Militær. Vi kom ind i Dresden langs Sydsiden af

Floden og kom derved igennem Byens Centrum. Dette Parti var totalt ødelagt. Slottet, Zwinger, og hele Partiet omkring det store Telefonhus var fuldstændig udbombet og udbrændt. I alle Gaderne var der kun ensrettet Kørsel, og man var endnu langt fra færdig med at rydde Gaderne for Trafikken. Der kørte store Gravemaskiner rundt i Gaderne og skovlede Murbrokker til Side. Bombardementet af Byen havde varet i tyve Minutter, men Tyskerne anslag selv Tabene af Menneskeliv til 200.000. Grunden til, at der her blev dræbt saa mange, skyldtes, at Byen havde været Tilflugtssted for talrige Flygtninge fra andre Byer, da den paa det Tidspunkt var den eneste større By i Tyskland, der ikke havde haft Bombeangreb.

Med noget Besvær lykkedes det at finde det opgivne Lazaret, men det viste sig at være tomt. Jeg opsøgte derfor Byens Hovedlazaret for at faa opklaret, hvor de havde gjort af Patienterne fra Reserverlazarettet. Det var imidlertid umuligt at faa anden Besked, end at Lazarettet for fire Dage siden var blevet evakueret med Lazarettog til et eller andet Sted i Sydtyskland, hvor, det kunde man maaske sige om otte Dage, paa dette Tidspunkt var der ingen, der kunde sige noget om, hvor Lazarettogene var kørt hen. Jeg forsøgte paa flere forskellige Kontorer for om muligt at faa et Holdepunkt for vor fremtidige Søgen efter Frøken Eriksen, men alt var forgæves. Da det yderligere paa dette Tidspunkt

gav sig til at blæse Luftalarm, resulterede det i, at alle Funktionærerne paa samtlige Kontorer forsvandt ned i Beskyttelsesrum. Jeg maatte derfor med uforrettet Sag vende tilbage til Ambulancen, der holdt og ventede uden for Lazarettet, og meddele mine Ledsagere det triste Resultat. Vi startede derfor Hjemturen, men opdagede nu til vor Rædsel, at Benzinviseren paa Vognen viste fejl, saaledes at vi kun havde Benzin tilbage til nogle faa Kilometer. Det var paa dette Tidspunkt umuligt i Tyskland for Penge at købe Benzin, og alle Ekspeditionerne var derfor for alle Tilfældes Skyld forsynet med noget ekstra Smør, Fedt eller lignende, for hvilket man kunde tiltuske sig eller organisere, hvad man havde Brug for, hvad enten det nu var Benzin, Gummi, Olie eller Reparationer af Vognene.

Vi fandt ogsaa hurtigt en Benzintank, som laa ganske øde hen paa Grund af Alarmen, men efter nogen Søgen i Husene i Nærheden fandt vi Tankpasseren, en Dreng paa ti Aar, som dog bestemt paastod, at der ikke fandtes en Draabe Benzin. Vi bad ham meddele en eventuel ældre Person, at vi havde dansk Smør, som vi var villige til at give i Bytte for 20 Liter Benzin. Det hjalp, han forsvandt, og lidt efter dukkede der en ældre, pæn Dame op, som nu mente, at der vist stod en Dunk med 20 Liter Benzin gemt i et Udhus. Dunken kom frem, og Konen ønskede for disse for os kostelige Draaber desuden at faa 10 danske Kroner, og i Tilgift gav vi hende saa en

Daase „Svinekød i egen Kraft“. Herover blev hun saa lykkelig, at vi desuden fik tre Daaser henkogt Frugt, og saa var alle Parter veltilfredse.

Under disse Forhandlinger var imidlertid Anti-luftskytset traadt i kraftig Aktivitet, og Sprængstykke-kerne raslede ned om Ørene paa os. Vi turde derfor ikke lade Vognen staa ubeskyttet og udsat for at faa en Splitter ned i Motoren. Brandmester Møller og jeg sprang af Sted ud i Regnen og fik kørt Ambulancen ind under Benzintankens Halvtag, uden at der skete noget Uheld.

Da Skydningen var stilnet af, drog vi videre nord-paa, denne Gang paa Nordsiden af Floden til Meissen, hvor vi kørte over Broen til Sydsiden og her fortsatte til Torgau. Paa et Tidspunkt under Kørslen kunde jeg paa de andre Trafikanter mærke, at der var noget galt i Luften, og vi kørte derfor Vognen i Skjul under nogle Træer og stod ud for at se os om. Lige over Hovedet paa os, i knap 500 Meters Højde, sejlede der en mægtig engelsk Bomber med stor Jagerbeskyttelse. Det saa aldeles pragtfuldt ud i det straalende Solskin, men vi foretrak dog at holde os i Skjul med Vognen, til Flyverne igen var ude af Sigte.

Om Aftenen kom den udsendte Ekspedition hjem fra Berlin med de fornødne Papirer, saa at Syge-transporten næste Dag, Tirsdag, kunde starte.

Vi havde samlet en Del af de syge Politimænd sammen i Torgau, hvor der var skaffet dem Logi i

en Barak paa Kasernen, og om Formiddagen delte vi Kolonnen op i forskellige Dele, der hver hentede de syge i de forskellige Kommandoer. Jeg var med en Ambulance og en Rutebil i Park Meusdorff og kørte derfra til Lazarettet i Pitlerstrasse, hvor Resten af Kolonnen samledes. Vi kørte med til Halle, hvor de sidste syge kom med i Vognene, og tog derefter Afsked med hele Transporten, som nu saa hurtigt som muligt med de mange og alvorligt syge Politifolk skulde søge at komme igennem Tyskland.

Det havde været nogle haarde Dage at komme igennem, og vi glædede os til at komme i Seng, saa snart vi var hjemme i Torgau igen, men da vi var kommet tilbage til Hotellet, viste det sig, at der nu var ankommet en ny Røde Kors Konvoj med Pakker og andre Fornødenheder til os. Konvojen var ledet af Kaptajn Rasmussen, og vi maatte saa til at skaffe Plads til Mandskabet for Konvojen.

Den næste Dag blev en meget fredelig Dag. Der var igen sprængt en Fjeder i vor Vogn, takket være de elendige Veje, og vi maatte derfor afvente, at Vognen blev repareret. Vi sov længe, og jeg fik et haardt tiltrængt Bad med Haarvask og benyttede iøvrigt Dagen til at faa min Dagbog ført à jour. Desuden inspicerede vi Røde Kors Lageret og fik udviklet vort Bekendtskab med de forskellige Nationers Repræsentanter paa Lageret.

Det var uhyre interessant at tale med de engelske Soldater. Deres Fører, Louis van Eyssen, var en

pragtfuld Type, altid smilende og i godt Humør. Han havde under sit Ophold i Tyskland taget talrige Fotografier fra Fangelejrene. I hans Benklæders ene Lomme havde han klippet et Hul, der lige passede til Linsen i hans Fotografiapparat, og gennem dette Hul tog han aldeles udmærkede Billeder. Han var Minearbejder fra Johannisburg i Sydafrika og var som de fleste andre taget til Fange under Felttoget i Afrika. Blandt Fangerne var ogsaa den første frivillige Afrikaner, Normann, ogsaa fra Johannisburg. Iøvrigt var de fleste Englændere der i Lejren frivillige. De fortalte, at de aldrig, selv hvor galt det gik dem i Krigen, havde tvivlet paa Englands Sejr.

FLERE ARBEJDSKOMMANDOER

Torsdag den 22. Marts begyndte vort regelmæssige Arbejde igen. Det var stadig min Plan at finde saa mange syge og svagelige Politifolk i Lejrene, at vi snart atter kunde sende en Transport hjem til Danmark. Der var paa dette Tidspunkt ogsaa Forhandlinger om, at alle Politimænd over 50 Aar skulde hjemsendes, saa den næste Transport vilde antagelig blive paa over 150 Mand. Det var bemærkelsesværdigt, at man ikke i nogen Lejr traf Politifolk, der søgte at komme hjem ved at gøre sig mere syge, end de var. Man havde mere Indtryk af, at de hellere vilde lade de ældre og virkelig svage komme først. Jeg fik under min Virksomhed megen Respekt for det danske Politis Disciplin og Kultur. Det var en Fornøjelse at arbejde sammen med dem.

Vor Ekspedition gjaldt i Dag Arbejdskommandoen i Jessen, beliggende i Nærheden af Annaburg. Der var her 103 danske, som boede under ganske gode Forhold og ogsaa havde faaet de nødvendige Røde Kors Pakker. Arbejdet bestod her ogsaa i Reparation af Jernbanerne. Det var dog noget uprak-

tisk administreret, idet Reparationerne ofte foregik i Nærheden af Halle-Leipzig, det vil sige, at Turen med Jernbane til Arbejdspladsen varede et Par Timer frem og et Par Timer tilbage. Vi forelagde dette Problem for Kontrolofficeren og fik udvirket, at der for Fremtiden skulde tages Hensyn til, at Fangerne fik mere Hvile. I Nærheden af Jessen, i en lille Landsby, der hedder Seyda, boede der en dansk Familie med det gode, danske Navn Jensen. Denne Familie havde taget sig meget af Betjentene og blandt andet skaffet dem Kartofler til at supplere Kosten med. Vi lovede Politiet, at vi ved Lejlighed skulde gøre noget for denne Familie.

Vi havde paa denne Tur Kaptajn Hemmerlein med. Han var en ejendommelig, lidt filosofisk Herre, og da vi paa Hjemturen kort før Wittenberg passerede en større Lejr af Enfamiliesbarakker til udbombede Byboere, pegede han lige ud paa Skurene og sagde: Die Zukunft.

Det var blevet det dejligste Foraarsvejr, Solen straaledede, og jeg saa den Dag den første Sommerfugl. Man lagde under de forunderlige Forhold i Tyskland ofte mere Mærke til Naturen end hjemme. Jeg tror, det var Kontrasten mellem alt det uvirkelige og kunstige i Byerne og saa Landdistrikterne, der levede ganske uberørt af Krigen, der gjorde den store Forskel; man nød at komme ud paa Landet, naar man havde været en kort Tid inde i Byernes Ruinhobe.

Mens vi kørte til Lejrene i Personvognen, kørte vor Lastbil med enten Politiassistent Iversen eller Jensen til andre Lejre, saaledes at de fangne Politifolk med kun faa Dages Mellemlum havde Forbindelse med os i Torgau. Jeg tror næsten, at Lastvognen med sit Indhold af Røde Kors Pakker var mere velkommen end vor Personvogn. Jeg havde jo kun Gaver med i Form af Medicinalvarer og Forbindspakker, og selv om disse Sager ogsaa var efterspurgt, havde jeg bestemt Indtryk af, at Ankomsten af Lastbilen med Pakkerne blev fejret som en Slags Juleaften.

Ved Hjemkomsten til Torgau den Dag havde jeg saa god Tid, at jeg kunde tillade mig den Luksus at lade mig klippe. Det kostede kun 65 Pfennig, men til Gengæld havde jeg næsten heller intet Haar tilbage efter Operationen, til Trods for, at jeg ustandselig skreg, at han ikke maatte klippe for meget af. Det viste sig iøvrigt, at jeg paa Kasernen kunde være blevet klippet for 30 Pfennig, men saa havde jeg da sikkert ogsaa været skaldet efter Behandlingen.

Den østligste Arbejdskommando var beliggende ved en By, Lauchhammer, ca. 60 km fra den russiske Front paa det Tidspunkt. Der tog vi ud næste Dag. Her var 69 danske beskæftiget paa en Kanonfabrik. De boede i de pæneste Barakker, jeg saa under mit Ophold i Tyskland, og Ledelsen var her meget bestemt, men til Gengæld var der ogsaa bedre Orden

i saavel Forsyninger som hygiejniske Forholdsregler.

Der var paa det Tidspunkt i samtlige Lejre fremkommet det Problem, hvorvidt de danske Politifolk, som ikke var egentlige Krigsfanger, men betegnedes som krigsinternerede, i Lighed med Krigsfangerne skulde have syet farvede Trekanter paa Tøjet. De fleste Steder var Politiet meget imod denne Ordning, og vi fik da ogsaa udvirket, at de maatte slippe for disse Trekanter, men i Lauchhammer laa Forholdene noget anderledes. Der vilde Fangerne gerne have Trekanterne, idet de maatte regne med, at Russerne paa et eller andet Tidspunkt kunde komme og erobre Lejren, og det vilde saa være katastrofalt, om Betjentene da skulde opfattes som frivillige Krigsarbejdere og ikke som Krigsfanger.

Beliggenheden af Lejren lige ved en Kanonfabrik gjorde, at Risikoen for Luftangreb var større her end i de andre Lejre, og vi kom ogsaa til at mærke lidt til det, for mens vi sad og holdt Møde med Politiet, blæstes der Luftalarm. Paa Grund af Risikoen var det en Ordre, at alle Fangerne skulde gaa i Beskyttelsesgrave, men disse var kun almindelige Løbegrave uden Tag. Vi flyttede med ned i Gravene, og af Hensyn til Faren for Splitter fra det meget voldsomt arbejdende Antiluftskyts, fik vi sammenlagt Tæpper paa Hovedet, og saaledes fornummede fortsatte vi den afbrudte Konsultation. Lidt senere kunde vi se Maskinerne, eller rettere sagt Fortæt-

ningsstriberne fra Maskinerne; de stod som hvide Striber højt oppe i Luften, saa højt, at vi ikke kunde se selve Maskinen. Samtidig tog Antiluftslyset endnu voldsommere fat. Striberne i Luften viste, at Maskinerne havde Retning lige op over os, og kort efter begyndte de første Bomber at falde. Selv om det mærkeligt nok ikke generede ens Ro, var man dog stærkt interesseret i, om de nu havde Bomber nok med til, at de kunde naa at række helt til vor Fabrik, men heldigvis slap Bomberne op ca. 1 km fra, hvor vi sad og hyggede os i Gravene, og kort efter blev der blæst af, saa vi kunde vende tilbage til Barakkerne.

Paa Hjemvejen kørte vi hen for at se, hvad der var sket af Skader ved Bombardementet, men det var umuligt at komme helt frem, da Brandvæsen og Ambulancer fuldstændig blokerede Vejene. Det var imponerende hurtigt, Hjelpeaktionerne traadte i Virksomhed efter Angrebene.

I den forløbne Tid havde jeg arbejdet paa at faa fremstillet et Kartotek over samtlige i Distrikterne internerede danske Politifolk, men det kneb lidt at faa Arbejdet naaet, og jeg havde derfor anmodet Gregers Larsen om at udvirke, at Sygeplejerske Frøken Krøyer, som var stationeret i Gesandtskabet i Berlin, fik Tilladelse til at blive overført til Torgau, hvor hun dels kunde hjælpe med til Udarbejdelsen af Kartoteket, dels ved Transporterne af de syge kunde ledsage Ambulancen til Lazaretterne. Des-

uden var hverken Ritmesteren eller jeg særlig kyn-
dige i at reparere vor Garderobe, specielt Kunsten
at stoppe Strømper beherskede vi ikke til Fuldkom-
menhed, og Vask af Skjorter og Undertøj var et
Problem, som vi ikke kunde klare uden Hjælp. Der
var saaledes flere store Opgaver for Frøken Krøyer,
og vi blev derfor meget oplivede, da vi ved Hjem-
komsten fra Lauchhammer mødte Gregers Larsen
med Frøken Krøyer, som derefter overtog den hy-
giejniske Ledelse af Ekspeditionens Garberobe samt
den kontormæssige Afdeling.

De vestligste Lejre var beliggende over 60 km
Vest for Halle, lige Vest for Eisleben. Det var en
Tur paa lige ved 400 km frem og tilbage, og næste
Morgen, den 24. Marts, startede Ritmesteren og jeg
derfor ved 7-Tiden for at faa tilset de tre sidste
Lejre, som jeg endnu ikke havde haft Lejlighed til
at se. Ritmesteren havde tidligere været derude,
mens jeg havde været i Berlin. Den første Arbejds-
kommando, Wallwitz, laa lige Nord for Halle i et
gammelt Gæstgiveri lige ved Jernbanen. Arbejdet
bestod her af Jernbanereparationer, og der var ind-
logeret 59 danske. Kvarteret var godt, og de kom
godt ud af det med Bevogtningsmandskabet. Det
havde knebet noget med at faa Røde Kors Pakkerne
herud paa Grund af den afsides Beliggenhed, men
nu var der kommet god Gang i Forsendelserne.

Arbejdskommandoen Grossörner ved Hettstedt
var knyttet til en Metalvarefabrik og beskæftigede

118 danske. Her som i de fleste andre Lejre var der andre Nationaliteter af Fanger i nærliggende Barakker, og fra de danske Barakker kunde man se over til Russerne, som ikke saa ud til at have det videre godt. De gik altid rundt og ledte efter Madstumper og Rester fra de andre Fangers Maaltider.

De danske Barakker var relativt gode, og Betjentene var ogsaa her ganske veltfredse. Det maa ikke opfattes, som Forholdene var ideelle, men man maa se det paa Baggrund af de Forhold, de tidligere havde været udsat for, dels i Koncentrationslejrene og dels i Lejren ved Mühlberg. I Arbejdskommandoerne var Forholdene mere frie, og der var bedre Lejlighed til at skaffe sig lidt ekstra Fordele. Forholdene var dog ikke saaledes, at man herhjemme kunde tænke sig at byde dem til Opholdsrum i længere Tid for arbejdende Mennesker, og Kosten var overalt af en saadan Art, at man skulde være paa Sultegrænsen for overhovedet at kunne faa den ned, og det lykkedes mig aldrig at faa spist noget af den Mad, der blev serveret for Fangerne; jeg var fuldstændig tilfredsstillet, naar jeg havde set og lugtet til den. Næringsværdien var ogsaa meget ringe, og jeg vil lige anføre Madrationen for f. Eks. Mühlberglejren i Ugen fra den 26. Marts—1. April 1945:

Fedt	g	60	Kød	„	222
Havregryn	„	75	tørre Grøntsager	„	80
Mel	„	65	friske do.	„	1000

Kartofler	„	2000	Marmelade	„	155
Brød	„	1950	Kaffe	„	15,5
Margarine	„	138	Salt	„	7
Sukker	„	205	The	„	6,3
Ost	„	81			

Denne Liste trænger til nærmere Kommentarer. For det første var det ikke altid givet, at der blev leveret det, der stod paa Listerne, særlig kneb det meget med Kødets. De omtalte friske Grøntsager bestod hovedsageligt af Kaalrabi og Roer. Brødet var en ofte meget svampet og ubehageligt smagende Masse, som ved Forsøg paa Ristning svandt ind til ca. det halve. Det lyder ogsaa saa smukt med Kaffe og The, det drejede sig selvfølgelig om Erstatninger, og de var væsentlig daarligere end det, vi kender her fra Landet.

Kalorieindholdet af denne Kost er absolut utilstrækkeligt til at arbejde paa, og Vitaminindholdet er overordentlig ringe. Det viste sig ogsaa, at saa godt som alle Betjente led af tydelig Mangel paa Vitaminer, især gjorde B-Vitaminmanglen sig stærkt gældende ved Tilbøjelighed til Vandansamlinger i Benene, og de fleste Betjente led ogsaa af Tandblødninger som Følge af C-Vitaminmangel. Saltmængden er i den angivne Kost ogsaa meget for lav.

Den sidste Arbejdskommando, som iøvrigt havde et daarligt Ry, var beliggende i Teutschenthal ved Kaliminerne. Betjentene arbejdede her i Minerne

dybt nede under Jordens Overflade, og Arbejdet var ret haardt, til Gengæld var Kosttildelingen noget større end normalt, og Betjentene var ikke særlig kede af at være her. Det kneb dog lidt for de ældre Betjente, som der uheldigvis var ret mange af i denne Lejr. Efter at have forsynet Lejren med Forbindstoffer og Medicin samt Lægetermometre kørte vi hjem. Jeg havde i alle Lejrene afleveret Lægetermometer. Det eneste, Ledelsen respekterede som Sygemelding var, at man kunde dokumentere en Temperatur over 40°, og det var derfor nødvendigt for Tillidsmændene i Lejrene at have et Termometer, og jeg havde heldigvis faaet 50 Stykker med fra København.

Søndag den 25. Marts blev en Hviledag. Vi havde med den sidste Røde Kors Transport ikke faaet nogen ny Forsyning af Brændsel til Vognen og turde derfor ikke køre mere end nødvendigt, før vort Brændselslager var fyldt op igen. Jeg havde derfor glædet mig til at faa Tid til et Bad, men det lykkedes ikke. Vandværket var i Løbet af Natten gaet i Stykker, saa der overhovedet ikke var Vand i Rørene. Vi fik kun udleveret en ganske lille Portion Vand til Tandbørstning og Barbering.

Jeg havde nu været igennem alle Lejrene, og mit første Besøg i anden Omgang maatte selvfølgelig gaa til de daarligste Lejre ved Borna, Wyra og Wintersdorff. Paa Turen derved kørte vi som sædvanlig under Luftalarm og saa pludselig, at alle Folk sprang

ned i Grøfter og ind under Træerne. Vi standsede op for at finde ud af Grunden, og da Motoren ikke mere forhindrede os i at høre, opdagede vi hurtigt, at Antiluftskytset energisk beskød en Bombeeskadrille, som i ret stor Højde fløj over os. Splitterne regnede ned, og vi stillede os derfor ind under nogle tykke Træstammer, der kunde tage af for Stumperne fraoven, og iagttog det pragtfulde Skuespil. Det stod paa i flere Timer, og ind imellem kørte vi videre og fik da ogsaa naaet at se til alle Lejrene; mens vi var i Wintersdorff, var der Beskydning derfra, saa Fangerne maatte gaa i Beskyttelsesrum. Lejrene var nu efter at have faaet Røde Kors Pakkerne i en betydelig bedre Kondition, og Betjentene var lykkelige og tilfredse over igen at have prøvet at blive mætte.

Den følgende Dag gik Turen til Grimma og Grosszossen. Oberst Richter vilde absolut med paa denne Tur, og til Tak for hans Hjælp ved flere forskellige Forbedringer for Betjentenes Forhold tog vi ham med. Han var altid en interesseret og underholdende Ledsager, som paa Grund af sit Lokalkendskab til Egnen og Befolkningen gav os mange og interessante Oplysninger og historiske Data vedrørende Byer og Slotte, som vi passerede.

Vi kom først til Lejren i Grimma i Stenbruddet, og her blev vi alle inviteret paa Kaffe med Kager, og da Politiet nu havde faaet Pakker hjemmefra, var det et helt usandsynligt bugnende Bord, og her saa man det Særsyn, at en tysk Officer satte sig til

Bords med sine Fanger og paa en baade kultiveret og fintfølende Maade deltog i Underholdningen.

Paa Vejen til Grosszössen passerede vi flere Landsbyer, hvor Oberst Richter skulde ind i forskellige Gaarde for at skaffe sig Æg og andre Livsfor nødenheder; imens underholdt vi os med Befolkningen, hvoraf overalt ca. $\frac{3}{4}$ var Flygtninge fra et eller andet Sted østpaa. Jeg erindrer specielt en Landsby, hvor der kom nogle Kvinder og Børn hen til Vognen for at høre, hvor vi egentlig kom fra. Under Samtalen gav jeg dem nogle Cigaretter, og det resulterede i, at vi til Gengæld fik overrakt et Par Stykker Kage, som Kvinden var meget stolt over at have fremstillet uden Æg, Smør eller Mælk. Efter Smagen og Konsistensen at dømme, var der heller ikke Mel i Kagen, men Produktet var alligevel imponerende, det mindede virkelig i Udseende om Kage og smagte af Sukker; jeg tror, den var fremstillet af Rugbrød og Syltetøj.

Jeg blev sat af i Lejren i Grosszössen, mens Ritmesteren og Obersten kørte videre for at inspicere nogle Lejre i Nærheden. Jeg undersøgte i Mellemtiden de syge Betjente og ventede de andre tilbage efter et Par Timers Forløb. Nu havde vi haft det Uheld at punktere paa det ene Hjul paa Vejen ned, og da vi kun havde et Reservehjul, vilde det være noget af en Ulykke, hvis yderligere en Punktering skulde indtræffe. Der gik nu Time efter Time, uden at Vognen dukkede op igen. Jeg følte mig mere og

mere utilpas. Var der sket noget med Vognen eller Passagererne? Skulde jeg blive i Lejren Natten over? Selvfølgelig laa min Sovepose i Vognen, og jeg var allerede paa det Tidspunkt blevet bidt seks forskellige Steder paa Halsen af Væggetøj. Jeg var ikke blevet immun over for Væggetøj som Politiet, men de lod til at more sig kongeligt over den Tanke, at jeg skulde ligge i en af Køjerne sammen med dem. Endelig, da det begyndte at mørkne, dukkede Vognen op igen. Grunden til Forsinkelsen var den, at et tomt Patronhylster var blevet kørt op i en af Ringene, og inden de havde faaet lappet Slangen, var Tiden gaaet.

Hjemturen foregik derfor atter i Bælgmørke gennem Leipzigs Ruiner.

Tidligt næste Morgen blev vi ringet op fra Berlin (Samtalen havde været bestilt fra Kl. 20 Aftenen før) fra det danske Gesandtskab, som meddelte, at Svensk Røde Kors nu vilde begynde at afhente det danske Politi. Bskeden, som var gaaet gennem flere Hænder, var imidlertid ufuldstændig og uklar, hvorfor jeg foretrak at køre til Berlin for at faa Klarhed paa Tingene. Da den tredje Fjeder paa Turen Dagen før var brækket, kørte jeg med den lige ankomne Ambulancevogn til Berlin. Ekspeditionen var blevet forøget med en Ambulance, som CBU-Kolonnen venligst havde stillet til min Disposition til Transport af syge Betjente til Lazaret. Vognen var ankommet Dagen før ført af Gruppefører Jørgensen og var os

senere til megen Nytte, selv om Resten af Tiden i Torgau ikke gik helt efter de lagte Planer.

Da vi naaede igennem Potsdam, havde Himlen faaet et uhyggeligt Udseende, det saa nærmest ud, som om der laa et mægtigt Tordenvejr inde over Byen. Jo nærmere vi kom, des værre saa det ud, og da vi endelig naaede ind i Byen, afslørede det sig som værende kolossale Røgskyer, som laa tykt over den nordøstlige Del af Byen. Ved Ankomsten til Gesandtskabet fik vi at vide, at der lige havde været et Kæmpeangreb paa den østlige Del af Berlin, og at der rasede udstrakte Brande i Byen. Røgen var saa kraftig, at der var en ejendommelig Tusmørkebelysning over det hele, og Solen saas kun som en svag, rød Skive igennem Røgmasserne.

Min Samtale med Minister Mohr var af stor Betydning for mine videre Planer i Tyskland. Ministeren oplyste, at det nu var lykkedes Grev Bernadotte at faa udvirket, at alle Politifolkene skulde videresendes til Frøslevlejren efter et kortere Ophold i Neuengammelejren under svensk Opsigt. Denne Bestemmelse om det kortvarige Ophold i Neuengamme havde til Følge, at det ikke kunde nytte noget, at jeg lod mig internere, da jeg tidligst kunde forlade Torgau otte Dage efter Politiet, da jeg dels skulde efterse, at ingen danske var glemte i Lejrene og dels skulde likvidere Røde Kors Lagrene. Jeg aftalte derfor med Ministeren, at jeg efter Politiets Afrejse atter skulde komme til Berlin for gen-

nem Gesandtskabet at faa Besked paa mit videre Arbejde i Tyskland. I Følge Gestapos Bestemmelser inden min Afrejse hjemmefra maatte jeg ikke vende tilbage til Danmark før efter Krigens Afslutning, og der var Arbejde nok at udføre endnu i Tyskland.

Turen til Berlin var foregaaet med den benzin-drevne Ambulance, og det havde taget et svært Indhug i vort beskedne Benzinlager, men med sin sædvanlige Forstaaelse og Elskværdighed afstod Ministeren 50 Liter Benzin af Gesandtskabets Lager til min Ekspedition.

Ved Hjemkomsten til Torgau var der atter ankommet en Røde Kors Konvoj med Helmer Hansen som Leder. Helmer Hansen var en af de bedste Konvojører, som vi fik Besøg af. Han havde altid god Tid og hjalp os med at faa Pakkerne fordelt til de forskellige Arbejdskommandoer. Det kneb nemlig tit for os at faa alle Pakkerne ud med den ene Lastbil, der stod til vor Disposition. Det var haardt Arbejde for Chauffør Sørensen og Betjentene, ofte maatte de ligge og køre to Døgn i Træk for at faa overstaaet de længste Ture. Lastbilen kunde ikke køre særlig hurtigt paa de daarlige og bakkede Veje, og undertiden maatte den køre Omveje, fordi den var for stor til at komme gennem Tånkspærringerne, som Dag for Dag blev mere og mere effektive i Distriktet.

Aflæsningen af Røde Kors Pakkerne foregik næste Formiddag paa Magasinet ved Jernbanestatio-

nen. Alle de forskellige Nationer hjalp med ved Arbejdet. En af de danske Chauffører havde medbragt sin Banjo, og han satte sig op paa en høj Kasse og spillede Banjo for os, mens vi arbejdede. Pakkerne blev langet fra Haand til Haand i en lang Række, og mens de tyske Vagtposter med opplantede Bajonetter stod og nynnede med, sang hele Forsamlingen til Banjoakkompagnement. Repertoiret var stærkt varierende, Døgnets Melodier hjemme fra Danmark, My old Kentucky home, Lili Marleen, Tipperary og italienske Operaarier, hvor de italienske Fanger gjorde sig særligt gældende; det var den ejendommeligste Stemning, der i Løbet af den Formiddag opstod i det grimme og kolde Magasin. Selv de tyske Soldater kunde ikke lade være at glæde sig over Sangene og sang med, saa godt de kunde; selv da Tipperary blev sunget, stod de og gyngede i Takt. Vi turde ikke synge Nationalsangene, men jeg tror saamænd, at det var gaaet den Dag. Der var kommet en særegen Fortryllelse over Lokalerne og Personerne, det var ganske uvirkeligt, og jeg tror ikke, nogen af dem, der var med, nogensinde vil glemme den Oplevelse. Vi var kommet til at holde af det gamle Magasin, det rummede mange gode og glade Minder fra det kammeratlige Samvær med Englænderne, Franskmandene, Italienerne og de andre Nationer og vore to gode Venner, de danske Politifolk Iversen og Jensen.

SVENSK RØDE KORS OPTRÆDER

Om Eftermiddagen fik vi Besked om, at en svensk Røde Kors Vogn havde passeret Torgau, og vor Chauffør Nielsen havde talt med en svensk Løjtnant og faaet oplyst, at Kolonnen skulde ligge i Lejr ved Eutsch, i Nærheden af Wittenberg. Næste Morgen startede vi derfor for at opsøge Svenskerne for at faa lidt at vide om, hvordan Aftransporten af Politiet skulde foregaa. Det var dog umuligt at finde den svenske Kolonne, og vi kørte saa videre til Wittenberg for at se til Arbejdskommandoen der.

Stemningen i dette Omraade af Tyskland var paa dette Tidspunkt meget trykket, eftersom Fronterne rykkede nærmere ind paa Livet af dem. Der blev overalt gravet Løbegrave og Volde; alle Byerne, selv de mindste, blev omdannet til smaa Fæstninger, og Tankspærringer groede op paa alle Vejene. Disse Tankspærringer var meget besværlige for os under vor Fart rundt i Landet, og man sagde om dem i Tyskland, at det vilde tage Russerne en Time og tre Minutter at forcere dem. Den ene Time vilde

gaa med, at de stod og grinede af dem, og tre Minutter vilde gaa med at forcere dem.

Da vi havde passeret Wittenbergbroen over Elben, fandt vi straks alle Politifolkene, som foran den gamle Kirke var i Færd med at grave Løbegrave. De fortalte, at i 1864 havde danske Krigsfanger gravet paa nøjagtig samme Sted. Man kan dog ikke sige, at Arbejdet gik særlig livligt fra Haanden, men da vi havde staaet og sludret lidt med Folkene, kom den danske Tillidsmand og meddelte, at nu maatte de hellere lade, som om de bestilte noget igen, for ellers vilde det komme til at gaa ud over den lille Underofficer, der passede paa dem, og det var Synd, hvis han skulde faa Ubehageligheder. Man havde nærmest Indtryk af, at det tyske Bevogtningsmandskab stod under de danskes Beskyttelse.

Politiet var lykkelige over at høre, at de nu snart skulde af Sted nordpaa, og fra Wittenberg kørte vi saa til Oschatz for at klare Røde Kors Magasinet der. Da vi havde faaet oplyst, at Svenskerne først vilde afhente Arbejdskommandoen i Park Meusdorff i Leipzig, kørte vi derhen og standsede paa Vejen ved Lazarettet i Wurzen, hvor der opholdt sig en dansk Politimand, som nu var rask. Vi foreslog Ledelsen af Lazarettet, at vi kunde tage Fangen med til Leipzig, saa han kunde komme med Transporten næste Morgen, og vi fik ogsaa Lov til at tage ham med i Vognen. Da jeg spurgte Underofficeren, om han ikke ønskede en Kvittering for, at jeg havde

taget Fangen med mig, svarede han: Nej, jeg har jo skrevet det op i min Bog. Man havde Indtryk af, at Tyskerne paa dette Tidspunkt havde opgivet al Kontrol og egentlig var ligeglade med, hvordan det hele gik.

I Park Meusdorff afleverede vi vor Fange, og der var Stemningen høj. Der var lige blevet udleveret friske Røde Kors Pakker, og i det tilstødende Restaurationslokale blev Afskedsdagen fejret med stegt Flæsk og Brasekartofler.

Politifolkene var lykkelige ved Tanken om Afrejsen, og jeg blev dybt rørt, da en af dem kom hen og overrakte mig en lille Buket Forsytiagrene, idet han sagde: „Det er ellers ikke almindeligt mellem Mænd at give hinanden Blomster, men jeg er saa lykkelig i Dag og vil gerne vise Dem min Taknemmelighed,“ og jeg havde egentlig ingenting udført.

Fra Park Meusdorff kørte vi til Lazarettet i Pitlerstrasse, hvor jeg traf den serbiske Major medecin. Han var meget vred over, at vi ved Sygetransporten havde fjernet hans Patienter uden direkte at spørge ham om Tilladelse. Jeg havde meget Besvær med at faa ham god igen, men til sidst lykkedes det. Det var af stor Betydning, at han var venligt stemt over for os, da der lige paa Lazarettet var blevet indlagt en Politimand med akut Lungebetændelse, og han var saa syg, at han ikke kunde komme hjem med de svenske Transporter. Jeg skulde derfor se at faa ham udleveret fra Lazarettet, naar han var rask nok

til en Transport, og maatte saa se at faa ham nord-paa paa en eller anden Maade.

Jeg traf der paa Lazarettet en engelsk Officer, som Dagen før havde været paa en lille Tur inde i selve Leipzig. Da jeg spurgte ham, hvad han syntes om Bombeskaderne i Byen, svarede han: „Jeg var i London i 40; efter det, jeg saa i Leipzig, tror jeg ikke, London overhovedet er blevet bombet.“

Om Aftenen i Torgau havde vi et lille Festmaaltid paa vor Daasemad i Anledning af, at Politiassistent Iversen havde modtaget et Telegram om, at han Dagen før var blevet Fader til en Søn paa otte Pund. Han var lige kommet hjem fra en Ekspedition med Lastvognen til Lejren ved Eisleben og havde været borte i tre Dage, da Lastvognens Motor var gaaet i Stykker. Chauffør Sørensen havde været meget vred over, at Motoren ikke vilde fungere mere og var blevet endnu mere snavset end normalt. Sørensen havde en sjælden Evne til at indgaa en intim Forbindelse med Generatorens Snavs. Havde han blot en Gang fyret Generatoren op, lignede han fuldstændig en Skorstensfejer, og han blev under hele Turen aldrig kaldt andet end: Der kleine Schwartz.

Da det lod til at være vanskeligt at faa Forbindelse med det svenske Røde Kors, skrev jeg om Aftenen et Brev til den danske Tillidsmand i Mühlberg, Wass-Møller, i hvilket jeg gjorde Rede for, hvilke af Folkene, der var syge, og som derfor først burde overføres til Frøslevlejren. Dette Brev skulde

Wass-Møller overgive til Svensk Røde Kors' Læger, saaledes at de kunde finde de rigtige frem til Transporterne nordpaa. Vi tog saa til Mühlberg og afleverede Brevet til WassMøller.

Om Aftenen i Torgau fik vi Besøg af en svensk Løjtnant fra Røde Kors, og jeg bad ham meddele Chefen for Kolonnen, at vi var i Torgau og stod til Disposition med alle Oplysninger om de danske Politilejre.

I Mühlberg var en Del af Folkene fra de forskellige Lejre nu blevet samlet for under eet at kunne afhentes af den svenske Kolonne, og næste Morgen tog vi derfor igen til Mühlberg for at ordne det sidste administrative vedrørende Lejrene og for at faa Oplysninger om Antallet, og at ingen skulde være glemt. Det viste sig, at en af Transporterne i Eilenburg havde været ude for et Uheld, idet et Ammunitionstog var sprunget i Luften, lige da de danske Betjente passerede. Herved var en Politimand blevet saaret i det ene Øje og indlagt paa et Lazaret der i Byen. Ham skulde vi gerne se at faa med paa Transporten sammen med de andre syge Betjente. Det lykkedes mig dog ikke trods ihærdige Anstrengelser at finde denne Betjent igen, men heldigvis lykkedes det ham senere, efter den engelske Besættelse, at komme hjem til Danmark. Det samme gjaldt en anden Betjent, som ogsaa var sporløst forsvundet fra Lejren i Wallwitz. Det kunde kun oplyses, at han var blevet sendt til en Hudspecialist

17. Danske Rutebiler i Friedrichsruh.

18. Danske og svenske Læger i Friedrichsruh.
Dr. Volkers, Forfatteren, Dr. Johs. Holm, Professor Runberg,
Dr. Roesdahl, Dr. Arnoldson, Dr. Trier Mørch.

19. Grev Folke Bernadotte og Kaptajn Melin.

20. Bespisning i Krusaa af Kvinderne fra Ravensbrück.

enten i Dresden eller Berlin, og jeg havde været rundt i samtlige Revierer og Lazaretter og gennemgaaet deres Optegnelser for om muligt at finde ud af, hvor han var blevet sendt hen, men alt forgæves, heldigvis klarede han sig ogsaa selv. Begge disse Politifolk blev fundet af en dansk Hjælpeaktion, som efter Kapitulationen kørte rundt i den engelsk-amerikanske Zone.

I Mühlberglejren traf vi den svenske Major Almqvist, som ledede Transporten af det danske Polit. Han var en typisk svensk, stilig Officer, 195 cm høj, radmager og i højre Øje blinkede altid en Monocle. Han anede ikke noget om vor Eksistens, men med Svenskernes Sans for korrekt Optræden aflagde han os om Aftenen et Besøg paa Hotellet i Torgau, hvor vi efter ringe Evne beværtede ham med, hvad Huset formaaede, og desuden skaffede ham Natlogi. Dette sidste var paa Grund af hans Højde noget vanskeligt, men ved Hjælp af nogle Kufferter og Tæpper fik vi den ene Sofa forlænget med den nødvendige halve Meter.

Den næste Dag aflagde jeg et Besøg hos Frøken Edith Christensen, som stadig laa paa Lazarettet i Torgau, men som nu yderligere var blevet smittet med Scarlagensfeber. Hun var meget nedtrykt og ængstelig for, om hun nu kunde komme med tilbage til Danmark. Da jeg havde erfaret, at der nu ogsaa vilde blive givet Tilladelse til, at skandinaviske Fængselsfanger skulde med til Neuengamme, trø-

stede jeg hende paa bedste Maade og lovede hende, at jeg ikke skulde forlade Torgau uden at tage hende med.

Om Eftermiddagen aflagde vi en Genvisit i den svenske Røde Kors Lejr, som var beliggende 15 km fra Torgau ved Vejen til Herzberg. Lejren var lagt skjult i en Fyrreskov, og vi blev vel modtaget med Chokolade, rigtige Cigaretter og Mælk. Svenskerne vilde tidligt næste Morgen afhente de i Mühlberg samlede Politifolk, ca. 700 Mand, og det var de sidste danske, der dermed afrejste fra Lejrdistrikterne. Tilbage i Torgau blev kun Iversen og Jensen, som skulde hjælpe med til at afvikle Røde Kors Lageret, og desuden var der en Mand paa Lazarettet i Leipzig og en paa Lazaret i Halle. Den sidste led af Følgerne af Bombechok, som han havde faaet ved et Bombardement af Halle.

Tidligt om Morgenen (den 3. April) kørte vi til Mühlberg, og da vi ankom, saa vi det imponerende Syn af 34 store, hvide Busser med Røde Kors Mærker og svenske Flag malet paa Siderne. Alt var parat til Afrejsen, og det gik hurtigt med at faa alle Politifolkene anbragt i Vognene. Vi gik fra Vogn til Vogn og tog Afsked med alle vore bekendte. Det var med stor Glæde, man nu saa dem alle glade og lykkelige drage nordpaa, men Afskeden var dog ogsaa præget af en vis Vemod. Nu drog de alle af Sted, og min Mission var paa en Maade til Ende. Jeg vil ikke skjule, at da jeg stod og gjorde Honnør, da Vognene

kørte forbi, var det vanskeligt at holde Taarerne tilbage, saa betagende smuk forekom hele Situationen mig.

Mit sidste Arbejde i Mühlberg var at trykke den hollandske Sanitetssoldats Haand og takke ham for, hvad han havde gjort for vore syge i de Maaneder, de havde opholdt sig der i Lejren.

DE SIDSTE DAGE I TORGAU

Fra Mühlberg kørte vi direkte til Berlin over Herzberg og kom derved ind i Byen ad en ny Vej og ikke som sædvanlig over Potsdam. Det var meget interessant at se denne Del af Berlin, nemlig Kvartererne mod Syd. Man kørte her flere Kilometer gennem en fuldstændig udbombet og uddød Bydel. Intet Hus var beboeligt eller beboet, Gaderne laa øde hen, og kun i Hovedgaderne var Sporvognsskinnerne repareret, saa den gennemgaaende Trafik kunde gennemføres. Der var virkelig en ejendommeligt forladt og uddød Stemning her, og først da man nærmede sig Centrum af Byen, begyndte der atter at komme lidt Liv over Gaderne. Man havde tydeligt Indtryk af, at Bombardementerne havde omfattet bestemte Kvarterer i Byen, og de var saa ogsaa totalt udbombede, mens Skaderne i andre Kvarterer kun var ringe.

I Gesandtskabet laa der Brev til mig fra Fuldmægtig Tscherning, som skrev, at det efter de nye Bestemmelser om Politiets hurtige Hjemtransport fra Neuengamme til Frøslev ikke blev nødvendigt at

internere mig i Neuengamme. Jeg var selv kommet til samme Resultat, men det var nu en Lettelse at faa Beskeden bekræftet hjemmefra. Det var saa Meningen, at jeg, naar jeg havde faaet ordnet de sidste Sager i Torgau, skulde tage mig af Løsladelserne af Fangerne fra Fængslerne og iøvrigt søge at finde syge danske, som skulde hjemsendes til Danmark.

Paa Vejen hjem havde jeg en Oplevelse, der nemt kunde have sat en Stopper for min videre Virksomhed, saavel i Tyskland som andetsteds. Det var paa det Tidspunkt meget faa Vogne ud over Værnemagtens, der færdedes paa Vejene, og der stod overalt tyske Soldater eller Officerer, som gjorde Tegn til, at de vilde køre med. Vi tog aldrig Passagerer med i de Røde Kors Vogne og kørte derfor altid forbi disse Personer paa Vejene, der gjorde Tegn til, at de vilde med ud at køre. Desuden var der paa Vejene stadig Kontrol af Vognene, men det foregik for det meste ved, at en Officer med et rundt, rødt og hvidt Skilt eller om Natten ved Hjælp af en Lygte standsede Vognen. Saa skulde man vise Papirer og Pas og kunde derefter køre videre. Den Dag paa Vejen hjem til Torgau saa jeg godt nok en Officer, der stod og svingede med Armene og vilde have mig til at standse Vognen, men jeg opfattede ham som en af de sædvanlige paatrængende Personer, der vilde køre med, og kørte glad forbi ham. Jeg kørte selv Vognen den Dag, mens Chaufføren laa og sov paa Bagsædet.

Den næste Dag blev jeg anmodet om at møde paa Kasernen og fik der forelagt en Skrivelse, som jeg maatte underskrive. I denne Skrivelse stod der, at jeg Dagen før havde kørt forbi en Kontrol paa Vejen til Torgau og ikke havde standset paa dertil givet Tegn. Officeren var forsynet med en flettet Snor om venstre Arm, og det skulde jeg vide var Tegn paa, at han havde Ret og Pligt til at undersøge min Vogn, men desuden stod der, at man denne Gang ikke havde skudt paa Vognen trods bestemte Befalinger om, at alle Vogne, der ikke standsede, skulde beskydes, men i Gentagelsestilfælde maatte jeg regne med, at saadanne Vagter vilde skyde paa Vognen. Det var meget hyggeligt at faa at vide. Det var nemlig umuligt med 100 km Fart at se, om en Officer havde en flettet Snor om venstre Arm, saa jeg haabede paa, at jeg aldrig mere skulde møde den Slags Folk paa min Fart i Tyskland, og tilsyneladende har jeg da ogsaa været saa heldig at gaa fri for Gensynet.

Vi skulde nu snart tage Afsked med Torgau og specielt med Oberst Richter, som paa mange forskellige Maader havde været os en god Hjælper, han kunde altid skaffe Konvojernes Mandskab Logi, han forstod Vanskelighederne for de fangne Betjente og havde mange Gange skaffet dem Lempelser i Kaarene, maaske Smaating, men Smaating, der alligevel betød noget i Forbedring af Kaarene. Vi var ham i Virkeligheden stor Tak skyldig, og en Aften

inviterede vi ham derfor til Aftensmad paa vore Værelser paa Hotellet. Han var en morsom og interessant Fortæller og havde mange morsomme Oplevelser i sit Liv som Kavaleriofficer i den kejserlige Hær. Hans Historier kulminerede, da han fortalte om sit Ophold i Tyrkiet i 1911, da han skulde lære Tyrkerne at ride, og blandt andet med megen Lune fortalte om et Besøg i et tyrkisk Harem.

Den næste Dag kørte vi med Oberstabsartz Otto fra Torgau rundt i hele Torgaudistriktet til de forskellige Lazaretter for at undersøge, at der nu ikke var glemte Betjente noget Sted. Det var nemlig umuligt af de tilsendte Lister over de fangne Politifolk at slutte sig til det nøjagtige Antal. Listerne, som var unøjagtige, svarede ikke til det Antal, som vi havde talt op dernede, og jeg havde derfor bedt Svensk Røde Kors om ved Ankomsten til Neuen-gamme at holde Mandtal over Folkene og lade mig vide omgaaende, hvis der savnedes nogen. Det lykkedes dog ikke at faa dette Mandtal afholdt, og jeg maatte derfor selv rundt og undersøge Oplandets forskellige Lazaretter.

Paa Vejen fra Leipzig til Halle kørte vi ad Autobanen, som vi ellers undgik paa Grund af Risikoen for Angreb af Dybdeflyvere, men den Dag havde vi travlt og tog Chancen. Vi sad derfor hele Tiden og holdt Øje med Luften, og midtvejs opdagede vi tre engelske Jagere i lav Højde, der kom strygende ned mod os. Jeg gjorde Ritmesteren opmærksom paa

dem, men med sin sædvanlige Ro bemærkede han kun: Det er nok tyske Jagere. Vi skiftede dog over fra Gas til Benzin for hurtigere at kunne komme af Sted, og et Øjeblik efter passerede Englænderne os foroven, mens vi under os havde et langt Jernbanetog, der kun bestod af Benzinvogne. Jernbanen var paa det Sted ført under Autobanen. Jeg vil indrømme, at jeg fik en lidt ubehagelig Følelse ned ad Rygraden, da jeg tænkte paa, hvad der vilde ske, hvis Englænderne havde begyndt Skydningen paa Benzintoget. Vi fjernede os fra det ubehagelige Naboskab med 120 km Fart.

Halle havde i den Tid, det danske Politi var der, ikke været udsat for direkte Bombardement, kun Forstæderne med Fabriksanlæggene var blevet bombet tidligere, men Dagen efter, at vore Fanger var afhentet af Svenskerne, blev Byens Centrum udsat for et stærkt Angreb, og ved den Lejlighed blev det største Lazaret i Byen, Hofjägerlazarettet, ramt af en Fuldtræffer, og en Fuldtræffer gik igennem Loftet af Lazarettets store Bunker. Bomben gik ned i det inderste Rum i Bunkeren, og i dette Rum opholdt sig 38 engelske Krigsfanger samt en dansk Politimand. Denne stod lige ved Døren ind til det næste Rum, og da det begyndte at brage i Loftet, sprang han resolut ind gennem Døren og reddede derved Livet. Alle de 38 Englændere blev dræbt paa Stedet. Dette Angreb havde fundet Sted Dagen før vor Ankomst til Halle, og vi var henne at se paa Ødelæg-

gelseerne. Da der samtidig kom Luftalarm, fik vi ogsaa Lejlighed til at bese Bunkeren. Det var et uhyggeligt Syn at se det inderste Rum. Det var styrtet helt sammen, og man mente, at der endnu laa flere Englændere under Ruinerne, som det var umuligt at grave ud. Bunkeren var iøvrigt et uhyggeligt Rum, som mest mindede om de romerske Katakomber. Der var ingen Lys, da alt elektrisk Lys i Byen var ødelagt, og man rodede rundt ved smaa Lommelyster igennem Gange og store Rum, hvor Befolkningen sad sammenhobet og afventede Begivenhedernes Udvikling. Selve Byen var forøvrigt frygteligt ødelagt, og der saa jeg for første Gang, hvorledes man fjernede de bombebeskadede Huse ved Dynamit. Da vi kom i en Gade, var den afspærret, og ca. 200 m længere fremme kunde man se en Sprængkommando gaa og arbejde ved et 4-etages Hus, som der var Fare for skulde styrte sammen. Efter en halv Snes Minutter gik Folk i Dækning, og efter et Signal med en Haandsirene lød der pludselig et Kæmpebrag, en gul Stikflamme stod op af Huset, og hele Bygningen styrtede sammen hen over Gaden. Braget var saa voldsomt, saa jeg troede, Ruderne i Vognen var blevet blæst ud.

Alle Patienterne fra Hofjägerlazarettet var flyttet til et andet Sted i Byen, og der fandt vi vor Betjent, som nu syntes at være kommet godt over sin Sygdom og Bombeangrebet.

Resten af Dagen besøgte vi de forskellige Kom-

mandoer i Omegnen samt Smaalazaretter og konstaterede, at der ikke fandtes flere Politifolk der, og paa Hjemvejen tog vi ind paa Lazarettet i Pitlerstrasse i Leipzig for at se til Betjenten med Lungebetændelsen. Han havde det heldigvis bedre, Temperaturen var faldende, og der var Haab om, at det snart kunde lade sig gøre at foretage en Transport af ham til Neuengamme.

Den følgende Dag var vi paa Rundtur til Kommandoerne i Jessen og Wittenberg og fandt dem i Orden, alle Politifolkenes Ejendele var ogsaa kommet med Transporterne. Paa denne Tur havde vi den engelske Tillidsmand for hele Torgaudistriktets engelske Fanger med. Vi havde, naar vi kunde komme til det, hjulpet de engelske Fanger med at faa deres Røde Kors Pakker bragt ud til deres Arbejdskommandoer, og da det nu meget let kunde ske, at jeg under mine fortsatte Farter rundt i Landet kunde komme til at løbe paa engelske Troppeafdelinger, fik jeg den engelske Tillidsmand til at paategne min Røde Kors Legitimation, som iøvrigt var udfærdiget paa Dansk, Tysk og Fransk. Denne Paategning skulde jeg kunne anvende, hvis jeg af en Fejltagelse skulde komme ind i de engelske Linier, som nu ikke var fjernet mange Kilometer fra mine forskellige vestlige Lejre. Tillidsmanden udstyrede min Skrivelse med nedenstaaende Paategning:

This is to certify that Dr. Troels Thune Andersen,

Copenhagen, has been sent to Germany to give medical attention to the interned members of the Danish Police Force, by the Danish Red Cross Society, and that he has at all times co-operated with and assisted the British members of this Stalag to the utmost of his ability.

Stalag IV D.

7—4—45.

signed: C. Parstow. R.S.M.

British Camp Leader.

Det lykkedes mig senere to Gange ved en Fejltagelse at komme ind bag de allieredes Frontlinie, dog uden at træffe nogen Englændere, hvem jeg kunde vise denne Skrivelse.

Paa Hjemvejen til Torgau kørte vi inden om Seyda for at overrække Snedker Jensen, som havde taget sig af Politiet i Jessen, en Røde Kors Pakke til Tak for hans Hjælp til de danske Fanger. Vi traf ikke Hr. Jensen selv, men afleverede Pakken til hans Kone og to Døtre, som med Taarer i Øjnene talte om gamle Danmark og det frygtelige, som Nazismen havde paa sin Samvittighed, særlig over for deres gode Venner, Politiet. Ritmesteren holdt en lille Tale til dem om Sammenholdet mellem danske i Udlandet, og efter denne lille Ceremoni kørte vi, glade over at have kunnet gøre lidt til Gengæld over for denne fattige Familie, som af deres ringe Midler havde hjulpet danske i Nød.

Nogle Dage senere traf jeg i Berlin i Gesandtskabet Hr. Jensen og spurgte ham, hvordan han havde syntes om Pakken. Han blev meget forundret, da han ingen Pakke havde faaet. Han forklarede saa, at han boede sammen med sin Broder og dennes Kone og Børn. De var alle troende Nazister og havde saa uden videre tilvendt sig den til ham bestemte Pakke. Jeg maatte trøste ham med, at en god Ger-ning bærer Lønnen i sig selv.

Om Aftenen havde vi ustandselig Besøg af forskellige Mennesker fra Byen, der vilde tale med os om Hjemrejsen. Vore to Betjente Iversen og Jensen spiste til Aften med os, og senere havde jeg en morsom Samtale med Hotellets italienske Skopudser. Han viste sig nemlig at kunne tale flydende Tysk, Engelsk og Fransk, og ved nærmere Samtale viste det sig, at han i Virkeligheden var Brigadekommandør i den italienske Hær under Badoglioregeringen.

Den følgende Dag gik Turen til Oschatz og Leipzig. Leipzig var blevet bombarderet de to foregaaende Dage, og der saa forfærdeligt ud, det brændte endnu forskellige Steder i Byen, og Gaderne flød med nedstyrtede Murbrokker og Ledninger. Halle, som vi senere kørte til, var endnu værre ramt, det var næsten umuligt at køre igennem Byen, og i Halle var Brandene endnu mere udbredte, og der hang over hele Byen den særlige og meget ubehagelige Lugt af brændt Kød. Paa Lazareetterne, hvor de to Politifolk laa, aftalte vi, at vi den næste Eftermid-

dag skulde hente begge de syge for at overføre dem til Torgau, hvor Risikoen for Bombardementer maatte anses for at være mindre.

Paa Vejen hjem diskuterede vi Mulighederne for en snarlig Afrejse nordpaa, da man snart kunde vente, at Fronterne vilde klappe sammen Nord for os, og derved afskære os fra Danmark. Jeg var lidt utilpas ved at lade de to syge ligge paa Lazarettene længere end højst nødvendigt, og vi ændrede derfor vort Tidspunkt for Afhentning af dem til tidligt næste Morgen, og Klokkeren godt 6 Søndag Morgen kørte vi i Ambulancen af Sted til Halle igen.

Vi fik vor Politimand vel indladet i Vognen, men maatte ikke køre med ham, før jeg højtideligt i Journalen havde kvitteret for Modtagelsen af ham. Derefter fik jeg ogsaa Journalen med, saa den Kvittering var ikke meget værd. I Leipzig fik vi Politimanden med Lungebetændelsen lagt paa Baare og sat ind i Vognen. Han var endnu ikke helt temperaturfri, men han taalte iøvrigt Transporten godt.

Vi var hjemme i Torgau Kl. 11, netop som der blæstes Luftalarm, og vi erfarede senere, at der Kl. 11 var gaaet to Bombeeskadrer paa ca. 1000 Maskiner ind over henholdsvis Halle og Leipzig og næsten udslettet disse Byer. Hvis vi havde ventet med at afhente de syge til om Eftermiddagen, havde vi sikkert ikke kunnet gennemføre vor Opgave og var højst sandsynligt selv gaaet til under Bombardemen-

tet. Hvis man ikke havde Tillid til Heldet, kunde det være ret ubehageligt at opholde sig i Tyskland i de Dage.

Vi var blevet inviteret til Frokost af de engelske Fanger i Røde Kors Magasinet samme Dag; det skulde være en Slags Afskedsfest for de danske Politifolk Iversen og Jensen. Paa første Sal i Magasinet var der blevet bygget et langt Bord af amerikanske Røde Kors Pakker, de canadiske Pakker blev paa Grund af deres passende Størrelse anvendt til Stole. Serveringen bestod af Indholdet af de forskellige Nationers Pakker, og det var i Virkeligheden en udsøgt Frokost. Der blev selvfølgelig ikke serveret spiritusholdige Drikkevarer, men til Gengæld fik vi rigtig Kaffe lavet af opløselig amerikansk Kaffe. Dertil originale Cigaretter af saavel amerikansk som fransk Oprindelse. Det var morsomt igen at smage en Caporal bleu. Selskabet bestod af alle de ni forskellige Nationer, og det ejendommeligste ved Festen var, at det tyske Vagtmandskab sad med ved Bordet. Der var talrige og udmærkede Taler. Den engelske Fører, Louis van Eyssen, holdt en meget smuk og følt Tale for de danske Politifolk; Iversen svarede med en udmærket Tak til Englænderne, og senere talte den tyske Underofficer og takkede de danske for den Tid, de havde været i Torgau. Alle Talerne blev hilst med Haandklap, ogsaa en Tale af en Serber, der talte med rivende Tungefærdighed i ca. tyve Minutter, uden at nogen af de tilstede-

værende forstod et eneste Ord af, hvad han sagde, men det lød godt.

Der var en ganske ejendommelig Stemning ved denne Frokost, hvor der var lukket op for nogle resterende Julepakker, saa vi alle havde smaa Huer paa, og der blev afbrændt Bordfyrværkeri. Vi var alle lidt vemodige ved Tanken om, at vi nu skulde skilles fra vore allierede Venner, og ingen vidste noget om, hvordan det vilde gaa dem i det kommende Kaos.

Om Eftermiddagen var vi blevet inviteret til Annaburg, hvor der i det gamle Slot var indrettet et stort Lazaret for engelske Krigsfanger. Dette Lazaret var et Mønsterlazaret, som altid blev vist frem til Kommissioner, der kom paa Besøg. Det lededes af Englændere, og hele Personalet var Englændere. Paa dette Tidspunkt, da vi var der, var Belægningen ikke stor. Vi blev modtaget af Chefen, Dr. Parkes, og Feltpræsten, Major Chutter. Vi havde en hyggelig Eftermiddag alene med Englænderne og besaa Lazarettet fra Kælder til Kvist. Alt var i den nydeligste Orden, og Arbejdsforholdene var gode. Der var udmærkede Operationsstuer med alt fornødent Udstyr. Alt Arbejdet udførtes af Krigsfangerne selv, og der fandtes selvfølgelig ikke Sygeplejersker. I Kælderen residerede en større Køkkenstab, som hovedsageligt bestod af Indere med store Skæg og forskelligt farvede Turbaner alt efter deres forskellige Kaster. De lavede glimrende Mad af de forhaan-

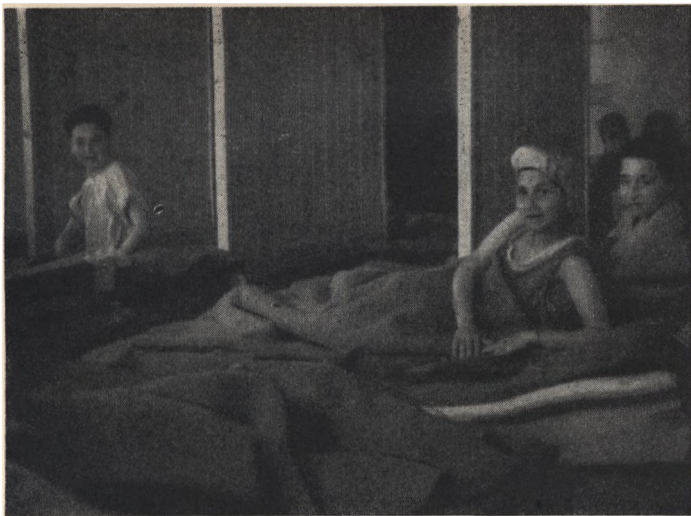
denværende Ingredienser, vi smagte paa nogle aldeles glimrende pommes frites.

Vi sluttede Besøget af med en herlig Kop ægte The og fortalte Englænderne, hvad vi kunde oplyse om Krigens Gang paa dette Tidspunkt; de var ikke saa godt underrettede som i de store Fangelejre. Pastor Chutter spurgte mig, om Englænderne ikke stadig kun angreb militære Maal og ikke bombede Civilbefolkningen, og han blev meget tavs og eftertænksom, da jeg maatte oplyse ham om, at det ikke mere var Tilfældet. Han havde været Krigsfange i over fire Aar.

Da vi ikke var underrettet om, hvordan vore resterende fire Politifolk skulde komme til Neuen-gamme, om jeg selv skulde transportere dem eller om Svensk Røde Kors vilde afhente dem, maatte jeg en Tur til Berlin igen for at faa klaret dette Spørgsmaal. Ved Ankomsten til Gesandtskabet fik jeg den alarmerende Nyhed, at Svenskerne sikkert var i Torgau samme Dag. Jeg var glad over at have efterladt Ritmesteren dernede, saa at han kunde klare Sagerne, mens jeg var væk. Da jeg vidste, at Svenskerne plejede at have en fremskudt Lejrplads, hvor de samlede de forskellige Transporter sammen, og hvor der var Mulighed for, at jeg kunde faa de fornødne Oplysninger om Transporterne, ringede jeg Lejren i Friedrichsruh op og fik der Besked om, at den fremskudte Lejr laa i Belzig ca. 50 km fra Wittenberg lidt Vest for Berlin—Wittenbergvejen.

21. I Midten en kvindelig fransk Læge fra Ravensbrück.
Lazarettet i Krusaa.

22. Kvinder fra Ravensbrücklejren paa Lazarettet i Krusaa.

Paa Hjemvejen kørte jeg derfor indenom i Belzig, men kunde ikke finde Spor af Svenskerne, hvad der ikke var mærkeligt, da de først ankom til Belzig senere paa Aftenen.

Efter denne noget mislykkede Ekspedition naaede jeg hjem til Torgau igen og fik om Aftenen Besøg af en tysk SS-Mand med en dansk Ambulance under Svensk Røde Kors. Han var udsendt fra den svenske Kolonne for i Torgau at hente Fanger fra Fængslet Fort Zinna, nemlig Vicekonsul Bertelsen, den tidligere omtalte Frøken Christensen samt to andre danske. Til Trods for at jeg gennem Gesandtskabet havde meddelt Svensk Røde Kors, at Frøken Christensen havde smittefarlig Scarlatina, mente han dog, at han kunde have hende med i Vognen. Jeg maatte derfor gøre ham begribeligt, at dette ikke kunde lade sig gøre, men at jeg var villig til at tage mig af hende, da jeg havde Plads i min Ambulance. I Fællesskab tog derfor SS-eren og jeg til Lazarettet og fik mundtligt aftalt med Personalet der, at jeg, naar det passede mig, kunde afhente Patienten til Hjemtransport til Danmark. Det var dog umuligt af Politimanden at faa Besked paa, om jeg kunde lade hende gaa direkte til Danmark, eller om jeg skulde standse op i Hamborg paa Vejen.

Den næste Morgen kørte vi saa med Tyskerens Ambulance op paa Fængslet og fik Bertelsen og de to andre med, men da vi kørte ned gennem Byen igen, mødte vi en dansk Rutebil, hvidmalet med Flag

og røde Kors, ført af Pontoppidan-Sørensen fra det danske Færdselspoliti. Det viste sig, at han var sendt af Sted for at hente nøjagtig de samme Fanger som Ambulancen, og desuden skulde han have de fire danske Politifolk med hjem til Hamborg og Neuengamme. Da denne Vogn yderligere skulde til Dresden og hente andre Fanger, fik vi en praktisk Løsning paa hele Problemet, idet Ambulancen kørte med nogle Fanger direkte til Lübæk, hvor de skulde sættes af, og Pontoppidan-Sørensen fik Bertelsen og de to andre danske om Bord og kørte saa til Dresden, hvorefter han paa Hjemturen kunde tage vore fire Politifolk paa i Torgau og vende tilbage til Lejren i Belzig og derfra til Neuengamme.

EKSPEDITION TIL HAMBORG OG RETUR

I Berlin havde Minister Mohr foreslaaet, at jeg, naar mit Arbejde i Torgau var forbi, skulde komme til Berlin og blive der hos Resten af Gesandtskabet til Krigens Slutning. Fra Udenrigsministeriet var det blevet foreslaaet, at jeg skulde tage til Friedrichsruh og blive der til Freden, og da jeg yderligere skulde have Oplysninger om, hvor jeg skulde køre Frøken Christensen hen, maatte jeg af Sted paa en Tur til Hamborg for at faa Forbindelse med Afdelingschef Hvass.

Fronterne var imidlertid nu ved at lukke sig Nord for Torgau, saa der var ingen Tid at spille, hvis jeg skulde naa at komme til Hamborg, tilbage og til Hamborg en Gang til.

Jeg tog derfor Afsked med mine sidste fire Politimænd med et hjerteligt paa Gensyn i Danmark og drog nordpaa efter at have faaet nøje Besked paa, hvor jeg kunde finde den svenske Kolonne ved Belzig.

Det lykkedes hurtigt at finde Lejren, som var beliggende ca. 50 Meter Vest for Autobanen Berlin—

Nürnberg i en lille Skov. Svenskerne havde her et Depot udlagt med Benzin, Olie og Feltkøkken, som var parat til at modtage de mange udsendte Vogne, naar de kom hjem fyldte med udsultede Fanger. Gryden var fuld af herlig Frugtsuppe, men det viste sig dog ved nærmere Eftertanke, at noget at spise Suppen af, det fandtes der ikke. Feltkøkkenet var jo vant til, at Soldaterne selv havde Spisegrejer med, og det kunde vi ikke forvente, at vore Fængselsfanger havde. Jeg tog derfor med en af Vognene ned til Belzig for at „organisere“ nogle Spisegrejer, og jeg var ogsaa saa heldig at finde et tysk Røde Kors Lazaret, som endnu ikke var taget i Brug, og takket være min Uniform og en Del Diplomati fik jeg udleveret et større Lager af Spisegrejer, som jeg hjembragte til Lejren.

Vi var nu klare til at modtage de hjemvendende Transporter, men det trak dog ud til langt ud paa Natten, før de første kom. Det blev iøvrigt en urolig Nat. Flyvere laa og bombede Byer lige omkring Lejren. Det var nu ikke saa generende, men samtidig var der en mægtig Trafik paa Autobanen af tyske Troppekolonner og Materiel, som i en næsten jævn Strøm kørte sydpaa, og disse Kolonner blev ustandselig beskudt af Dybdeflyvere, og et Par Gange havde vi dem lige over Hovedet paa os, saaledes at de gennem Trætoppene over os skød ned paa Transporterne. Jeg tror, det var lykkedes mig en Gang at falde i Søvn i Hjørnet af min Vogn, da netop en

saadan Flyver i 100 Meters Højde sendte en Salve 20 mm Granater ned gennem Trætoppene. Det er en lidt ublid Maade at blive vækket paa. Senere paa Natten begyndte saa Fangekolonnerne at komme, og vi var ude at hjælpe de stakkels, udmattede og ud-sultede Mennesker til Rette.

De var lykkelige for at faa den varme Suppe og vist først og fremmest for at være mellem Menne-sker, der vilde dem det vel. De var uhyre taknem-melige, men mange af dem var meget svage og maatte blive liggende i Vognene. De maatte iøvrigt overnatte i Vognene, og vi pakkede dem til, saa godt vi kunde med de forhaandenværende Tæpper.

Jeg fik ikke mange Minutters Søvn den Nat, og hen mod Daggry, hvor der havde været en lille Pause i Ankomsterne og Angreb, var jeg faldet lidt i Søvn igen, men vaagnede fuldstændig gennemfros-sen. Da det var umuligt at sove mere, vækkede jeg Chaufføren og bad ham gøre klar til Afgang til Ham-borg.

I det tidlige Morgenlys saa jeg vore Fanger spad-sere rundt i Skoven. Det var et baade rørende og sørgeligt Syn. Tøjet, som var laset og snavset og uendelig elendigt, hang omkring de magre Lemmer. Der var hovedsageligt Kvinder med denne Trans-port, og deres Glæde over igen at se og føle grønne Træer og Græs var meget forunderlig. De gik rundt og smaannede og glædede sig over de enkleste Smaating i Naturen, og da Solen lige stod op, var

deres Glæde over Lyset ubeskrivelig, de strakte Hænderne op mod Himlen, og Taarerne strømmede ned ad deres Kinder.

Paa Vejen til Hamborg kom vi igennem talrige tyske Troppeforskydninger. Soldaterne saa nu trætte og elendige ud, Materiellet var udslidt og rustent, og det hele havde et meget tilfældigt og udisciplineret Præg. Vi maatte hyppigt køre i Dækning for Dybdeflyvere. Paa Vejen mødte vi ogsaa store Tog af engelske og amerikanske Krigsfanger, som nu fra udsatte Lejre blev transporteret dybere ind i Landet paa lange Marchture. De saa alle livlige og glade ud, mens Tyskerne paa dette Tidspunkt aldeles havde mistet Humøret. Berlin—Hamborgvejen, som vi kom ind paa lige Nord for Havelberg, havde været Genstand for talrige Angreb af Dybdeflyvere, overalt saa man udbrændte Vogne, som blot var skubbet i Grøften for ikke at spærre Trafikken, mange Steder laa der Lig af Heste, endog med Føl, enten skudt fra Flyverne eller styrtede paa Grund af Sult. Alt fik Lov at ligge her ved Vejene, ingen havde Tid eller Interesse for at faa ryddet op. Kolossale Militærtransporter kørte i alle Retninger, og mange Steder maatte vi holde og vente for at komme igennem. Chaufførerne syntes dødtrætte og kolliderede ofte med hinanden, saa det kunde tage lange Tider, inden de fik Vognene filtret ud af hinanden igen, og imens maatte vi andre pænt vente, hvis vi ikke kunde komme ind over Markerne og derved komme uden om det lokale Kaos.

Det lykkedes os dog at komme igennem til Hamborg ved 11-Tiden, og jeg traf her Afdelingschef Hvass og kørte med ham ind i Hamborg til det danske Generalkonsulat. Naar man kørte ind ad Berlinvejen i Hamborg, passerede man i selve Byen et Parti, hvor man paa en Strækning af ca. 3 km overhovedet ikke saa en eneste Bygning, der stod oprejst. Alt var totalt ødelagt, man saa kun Rester af Skorstene og enkelte Murstumper, iøvrigt var hele Kvarteret saa udbombet, at intet Stykke Husrest var over 4—5 Meter højt, et fuldstændig udslettet Stykke Metropolis.

Generalkonsulatet var uforandret siden mit sidste Besøg i Februar, og jeg fandt derfor hurtigt ned i Kælderen og fik noget varmt Vand til at vaske mig og barbere mig i. Jeg tog derfra med Hvass til Konsul Nørbys Hjem, hvor vi blev meget gæstfrit modtaget og fik en udmærket Frokost. Imens fik vi aftalt Planerne for den kommende Tid. Jeg skulde næste Morgen igen afgaa til Torgau og derefter saa hurtigt som muligt flytte hele mit Udstyr til Friedrichsruh og slutte mig til Bernadottes Ekspedition. Gesandtskabet i Berlin maatte klare sig uden Læge. Frøken Christensen skulde bringes ud til Stift Rosenberg, det danske Alderdomshjem, beliggende noget Syd for Friedrichsruh ved Berlinvejen. Herude boede flere gamle tyske og danske Borgere, der fandtes Sygeplejerske, og paa dette Tidspunkt var Minister Mohr og Minister Yde ogsaa bosatte der.

Jeg tog derfor tilbage til Lejren ved Friedrichsrub om Eftermiddagen og orienterede mig om Forholdene der. Det var uhyre interessant at se denne Lejr, hvorfra den største Hjælpeekspedition i Historien blev administreret.

Lejren var beliggende i Skoven lige Nord for Slottet Friedrichsrub, Bismarcks gamle Arvegods. Mellem Slottet og Lejren laa en lille Skovrestauration, Bullow, hvor enkelte af Ekspeditionens Medlemmer boede, andre og de mere fornemme boede paa selve Slottet. Vi almindelige boede i Telte i selve Skoven, det var vist nok saa fornøjeligt og hyggeligt. Teltene laa spredt rundt i en herlig Gran-skov, hvorfra man kunde faa Granris nok til at dække Bunden i Teltene med. Man sov i sin Sovepose paa Granris dækket af Tæpper.

De svenske Telte, som var stillet til Raadighed af Militæret, var meget praktiske. Hvert Telt kunde rumme otte sovende Personer. I Midten af Teltet var der en Teltstang, der var hul og af Metal og samtidig fungerede som Skorsten for en lille Brændekamin, som dels varmede Teltet op, og dels kunde anvendes til at lave lidt varm Mad paa. Der kunde være meget hyggeligt i disse Telte, som om Aftenen oplystes af en lille Karbidlampe. Vi fik ofte Besøg i Lægeteltet af de forskellige Deltagere i Ekspeditionen, og jeg husker, at vi en Aften var over tyve Personer i Teltet til Aftenkakao.

Den første Aften i Lejren var jeg ikke rigtig vant til Forholdene, jeg havde aldrig før sovet i Telt og kom først til Ro, da Lyset var gaaet ud. Jeg havde dog i Forvejen fundet ud af, hvor jeg skulde ligge, og ved Hjælp af en Lømmelygte fandt jeg min Plads, fik pakket Soveposen ud og strakte mig velbehageligt paa mit Leje. Det forekom mig nok noget haardt, men da jeg ikke vidste bedre, regnede jeg med, at saadan laa man altsaa i Telt. Jeg kunde dog ikke finde Hvile og blev mere og mere øm af at ligge paa denne Maade, og da desuden Kaminen var gaaet ud ved 12-Tiden, frøs jeg aldeles forfærdeligt i min lette Sovepose. Kl. 6 blev jeg enig med mig selv om, at nu havde jeg ligget længe nok her uden at sove, hvorfor jeg stod op, og i det begyndende Dagslys opdagede jeg, at jeg havde ligget paa Brændelageret i Stedet for paa Granrisene. Det var derfor mindre mærkeligt, at Lejet havde været noget ubekvemt.

Takket være den urolige Nat kom jeg tidligt af Sted, og ad den samme Rute, som jeg havde fulgt til Hamborg, kørte jeg nu tilbage til Torgau.

Mit første Besøg her gjaldt selvfølgelig Frøken Christensen, som jeg vidste laa i Skræk for ikke at komme af Sted nordpaa. Der blev ogsaa stor Glæde paa Sygehuset, da hun fik at vide, at vi næste Morgen tidligt skulde drage af. Hun havde talt med Lægen paa Sygehuset, og han havde garanteret hende, at det vilde være umuligt for mig at komme til-

bage fra Hamborg, saa hun havde allerede opgivet Haabet om at slippe af Sted fra Torgau.

Stemningen i Torgau var iøvrigt den Dag meget langt nede, de ventede at blive besat en af de første Dage, og Rygterne om Fremrykningerne paa de forskellige Fronter svirrede energisk i Byen.

Jeg gik lige ind paa Magasinet for at sige farvel til Englænderne der og kom saa hen paa Hotellet, hvor Ritmesteren og Frøken Krøyer ogsaa blev glade for at se mig. Min sidste Tur havde alligevel taget et Døgn mere end beregnet, og i de Dage kunde et Døgns Udebliven godt betyde, at man ikke kom mere paa Grund af særlig velrettet Beskydning.

Ritmesteren og Frøken Krøyer havde en Overraskelse klar til mig i Form af en særlig raffineret Middag. Jeg var ganske vist saa træt efter to Nætters manglende Søvn, saa jeg ikke rigtig nød den, men det var alligevel en sjælden Middag, nemlig Haresteg; Haren var Dagen før blevet Offer for vor Ambulancechaufførs fortræffelige Kørsel, og jeg tror iøvrigt, det var den eneste Gang, mens jeg var i Tyskland, at jeg fik alt det Kød, jeg kunde spise til et Maaltid.

Nu skulde hele mit Udstyr pakkes sammen, Kufferterne ligeledes, og det var ikke saa lidt, der skulde ordnes den Aften, saa vi Kl. 7 næste Morgen kunde starte til Hamborg. Det var med nogen Vemod, jeg tog Afsked med det hyggelige Hotel, som havde været mit Hjem i over 6 Uger.

AFREJSEN FRA TORGAU

Egentlig skulde jeg have haft Lastvognen og Ritmesteren med tilbage. men Lastvognen havde selvfølgelig i det psykologiske Øjeblik lavet Strejke og kunde ikke køre; jeg maa dog tilføje, til Ritmesterens store Glæde, saa fik han nemlig Lejlighed til at blive lidt længere endnu i Farezonen, og saa var han lykkelig. Aftalen blev imidlertid, at han, saa snart Vognen var køreklar, skulde forsøge at komme igennem til Hamborg med Udrustningen i Lastvognen. En Dag eller to kunde der maaske nok gaa endnu, men længere Tid var der ingen af os, der regnede med.

Kort efter at jeg var faldet i en meget dyb Søvn, blev jeg vækket af en tysk Kvindestemme, der meddelte mig, at der var Besked fra Lazarettet, at jeg skulde afhente Frøken Christensen med det samme, da Lazarettet skulde evakueres, men at Ledningen nu var blevet afbrudt, saa hun kunde ikke sige mere om Sagen. Jeg var saa træt, at jeg nærmest var ligeglad med, om de havde evakueret Hotellet, naar bare jeg maatte blive liggende, og bad hende derfor

meddele mig, hvis de ringede igen, men at jeg iøvrigt vilde afhente Frøken Christensen Kl. 7 næste Morgen. Kl. 3 om Natten vaagnede jeg i Rædsel ved at tænke paa, om de nu havde evakueret Lazarettet til et eller andet Sted i Sydtyskland, saa jeg ikke havde nok Brændstof til at køre hen og hente Frøken Christensen. Jeg for ud af Sengen og var allerede i min søvnige Tilstand ved at trække Støvler og Uniform paa, da jeg kom til at tænke paa, at Lægen, Dr. König, havde været en fornuftig Mand, som sikkert vilde lade mig faa nærmere Besked, hvis noget saadant var paa Færde, hvorefter jeg faldt i Søvn igen.

Kl. 6 næste Morgen begyndte de igen at kime fra Lazarettet, og da jeg naaede derud noget senere, var der ganske rigtigt kun en Patient igen i hele Huset, nemlig Frøken Christensen, og hun blev jo lykkelig ved at komme ud i den danske Ambulance og køre nordpaa.

Det viste sig ikke at være saa let at komme igenem denne Morgen (den 13. April) som Aftenen før. Jeg havde ingen Papirer paa, at jeg maatte køre en Straffefange gennem Landet, og da jeg kom til Wittenbergbroen, slog dette Faktum pludselig ned i mig. For ikke at løbe nogen unødvendig Risiko, forsøgte jeg Vagterne paa Broen med nogle Pakker Cigaretter og fortalte dem, at jeg nu tog hjem til Danmark, og at jeg derfor havde Ambulancen med i Dag. Det stillede dem tilfredse, og uden yderligere

Spørgsmaal fik vi Lov at passere, uden at de anede det mindste om, at jeg havde en Passager i Ambulancen.

Vi havde kun kørt nogle faa Kilometer nordpaa ad Vejen fra Wittenberg til Berlin, da vi blev standset af en lille Soldat med Snoreværk om venstre Arm. Vi maatte ikke køre længere ad denne Vej, da det nu var Krigszone, vi skulde køre mere vestlig, hvis vi vilde igennem nordpaa. Vi holdt saa noget vestligere, men da vi var kommet ind paa min gamle Rute igen og var godt paa Vej op mod Berlinvejen, dukkede der igen en lille Soldat op og meddelte, at den Vej, vi vilde køre, var spærret, alle Broerne var i Nattens Løb blevet sprængt i Luften. Det maa siges at være en praktisk Foranstaltning saadan at anbringe Soldater, der kan fortælle en, at nu er man lige ved at køre ind i Frontlinien. Denne Ordning viste sig dog senere paa Dagen ikke at have været helt effektiv, idet vi fik Oplysning om, at vi paa en Strækning havde været inde bag de engelske Linier, hvad vi dog ikke selv havde været i Stand til at konstatere.

Under disse Forhold turde jeg ikke standse for at spise Frokost, før vi var naaet saa langt nordpaa, at jeg mente, at vi var uden for Farezonen, men da vi var passeret et længere, fredeligt udseende Stykke Terræn, standsede vi op i en lille Skov for at faa os lidt Mad. Det var en meget fredelig og hyggelig lille Skov, og vi fik Frøken Christensen ud i Solen

paa Baaren og havde lige faaet begyndt at spise, da et tysk Batteri ikke 500 Meter fra os begyndte at give Ild. Der var ikke andet for end at fortsætte Spisningen, og da vi var færdige med at spise, var Batteriet færdig med at skyde, og vi kunde fortsætte vor Tur, og Kl. 16 ankom vi til Stift Rosenborg, hvor vi fik Patienten anbragt i en Seng. Det havde ialt været en meget interessant, omend noget anstrengende Tur, saa jeg lod mig ikke nøde to Gange, da jeg fik Tilbud om at sove i en rigtig Seng paa Stiftet, frem for at prøve Lykken paa Brændestablen i Lejren igen, og at jeg virkelig sov fast og godt, fremgik af, at jeg ikke havde hørt, at en Ammunitionsfabrik 5 km derfra om Natten var blevet bombet og var sprunget i Luften, hvorved flere Ruder i Stift Rosenborg var blæst ud.

FRIEDRICHSRUH

Den næste Formiddag tog jeg ud til Lejren ved Friedrichsrüh. Det var blevet det herligste Foraarsvejr, og man kunde ligge i Solen og nyde Foraaret i Skoven. Det var morsomt at iagttage Livet i Lejren, og der var stadig nye Mennesker, der kom og gik, saa Underholdning manglede det ikke paa.

Om Aftenen kom der store Transporter af danske og norske Fængselsfanger til Lejren; her blev de bespist, inden de afgik videre nordpaa. Det var Fanger, der dels kom fra Neuengamme og skulde videre nordpaa, dels Fanger, som var hentet ude omkring i forskellige Fængsler og Lejre, og som nu midlertidig blev anbragt i Neuengammelejren for saa derfra at videresendes nordpaa.

Det var ofte et frygteligt Syn at se disse Fanger; her traf man udmagrede Mennesker, de saakaldte Muselmændtyper, som var saa magre, at man havde Indtryk af, at det hele kun var et Skelet, der var overtrukket med Hud, Øjnene var dybtliggende, og Kinderne helt indsunkne, saa man kunde se Tænderne staa frem mod Læberne. Haaret var for det

meste afklippet med Maskine. De saa forfærdelige ud, men var meget taknemmelige over alt, hvad der blev gjort for dem. De fik gerne varm Kakao og lidt Brød, naar de kom, og gik frit omkring i Skoven, der var ingen Risiko for, at de vilde løbe nogen Steder hen, de var klare over, at de nu var hos Venner. Jeg kom den Aften ud for den mærkelige Situation, at nogle af Fangerne bad mig om at skrive min Autograf i deres Bøger, og disse Bøger var Salmebogen og Det ny Testamente, andre Bøger havde de ikke.

Det var Meningen, at jeg næste Morgen med en Transport skulde have været af Sted sydpaa igen og forsøgt at komme igennem til Nürnberg for at hente Ritmester Lunding og et Par andre Fanger fra dette Distrikt, men sent om Aftenen blev Turen afblæst, da Svenskerne ikke turde tage Ansvar for at sende Mandskab og Materiel af Sted saa langt sydpaa. Da jeg troede, at jeg skulde have været tidligt af Sted, var jeg gaaet tidligt til Køjs i Teltet og havde der en lidt ubehagelig Oplevelse. Jeg havde altid syntes, at Tyskerne var lidt for overdrevne i deres Skræk for, at noget Lys skulde skinne ud, naar der var Flyvere ude, men den Aften maa der være sluppet lidt Lys ud af et af Teltene, for Kl. 12 hørte vi pludselig, at en Flyver dykkede ned over Lejren, og et Sekund efter tømte han alle sine Magasiner ned over os. Hver Maskine var udstyret med en eller to 20 mm Kanoner og fire Maskingeværer, saa det var en ordentlig Salve, og om Natten lyder det

særlig voldsomt, det er, som der vælter et Uvejr ned over en. Jeg havde paa dette Tidspunkt Besøg i Teltet af den svenske Løjtnant Hallqvist og Pontoppidan-Sørensen. Jeg laa i min Sovepose og kunde derfor ikke godt røre mig, men jeg kunde høre, at Pontoppidan i Mørket slog en Saltomortale hen bagved nogle Kasser, men Hallqvist rørte sig ikke. I den dybe Stilhed, der fulgte efter Angrebet, en Stilhed, der er mere udtalt som Følge af den foregaaende kolossale Larm fra Eksplosionerne, hører jeg ham paa herligt Skaansk ganske stille sige: Der gikk jag ta' mig Fa'n i Knæ for första Gången. Det lettede ganske paa Stemningen i Teltet, og selv om Flyveren yderligere tre Gange kom igen og gav os Bredsiden, tog vi det med godt Humør, og bagefter fortalte de andre, at jeg under Angrebet havde været ganske tavs, noget, der ellers ikke ligger for mig, og først efter sidste Salve skal jeg have sagt: Ja, nu maa han gerne holde op for min Skyld. Det er meget interessant at konstatere, hvordan man reagerer i saadan en Situation, og det var mig en stor Tilfredsstillelse at erfare, at man nok er ubehageligt til Mode, men egentlig bange er man ikke, og det paavirkede i hvert Fald ikke min Søvn Resten af Natten.

De følgende Dage gik ret ensartet, om Aftenen ankom de store Fangetransporter til Lejren, og de gav os nok at bestille med Forplejning, Anbringelse og Lægehjælp. Daglig afgik der Transporter rundt til

forskellige Byer og Lejre for at afhente Fanger. Det var en Fornøjelse at arbejde sammen med den svenske Kolonne. Lederen var paa dette Tidspunkt Major Frykmann, men det daglige Arbejde udførtes af Kaptajn Melin, en pragtfuld Type paa en svensk Officer, stilig, men alligevel ligetil og elskværdig, i Besiddelse af en kolossal Arbejdsevne. I selve Neuengamme Lejren arbejdede Professor Runberg med at udarbejde Lister over de Fanger, som var saa syge, at man maatte regne med, at deres Sygdom var „krigsvarig“, et heldigvis noget flydende Begreb, som ogsaa resulterede i, at jeg blandt andet paa en af hans Lister fandt en Fange, der var løsladt paa Grund af „Røde Hunde“. Han var en stilfærdig noget reserveret Type, som det kunde være lidt vanskeligt at komme i Kontakt med, men jeg lærte at sætte overordentlig stor Pris paa ham, baade som Menneske og som Leder, han kunde i visse Situationer virke helt drenget, som f. Eks. en Dag vi sad og snakkede hyggeligt sammen, begyndte han pludselig at lave smaa Tryllekunster med Tændstikker, Papirstumper el. lign., noget man ikke umiddelbart skulde vente sig af ham.

Den svenske Overlæge ved Transporterne, Arnoldsson, var en Type for sig, udpræget svensk Udseende, lyshaaret og blaaøjet, altid i fuld Aktivitet, næsten uopslidelig og saa lidt bange for sit Skind, at det grænsede til Letsindighed.

Den danske Lægestab var, hvad Paaklædningen

angaar, en hel Oplevelse for sig. De fleste af dem var taget af Sted fra Danmark med en halv Dags Varsel og havde samlet sig lidt tilfældige Uniforms-genstande sammen.

Krebs, der var den ældste af Aar, omend ikke af Sind, var iført en Marineuniform fra DFDS, over den en Infanterikap og paa Hovedet en Artillerichacot af ældre Model. Han havde dog den Fordel frem for os andre at være udstyret med flere Decimeter Ordensbaand, noget som imponerede Tyskerne meget.

Dr. Johannes Holm, hvis Virksomhed ved Kolonnen var gaaet over til at være af mere politisk-diplomatisk end egentlig lægelig Art, var iført CBU Uniform med Kasket, mens Dr. Volkens optraadte i det samme, men i korte Skinkebukser og Skraahue. Dr. Volkens var blandt Personalet kendt for sin urokkelige Ro under selv de voldsomste Angreb, og han har blandt andet en Gang under et Flyverangreb paa en af vore Kolonner stillet sig op foran Kolonnen og viftet med en hvid Dug for at gøre Flyverne opmærksomme paa, at det var en fredelig Transport, kun ved i allersidste Øjeblik at kaste sig ned, da Flyverne begyndte at skyde, undgik han selv at blive dræbt.

Dr. Lorentzen fra Bov optraadte civil med en uadskillelig Kasket og Røde Kors Bind om Armen. Hans Indsats for Flygtningene baade hjemme ved Grænsen og under Transporterne har været ganske

overordentlig stor, han var ikke umiddelbart elsket af Gestapo og blev ved Hjemkomsten til Danmark sat fast, og kun efter store diplomatiske Anstrengelser lykkedes det at faa ham fri igen. Han var en pragtfuld Type, elsket og set op til af hele Personalet.

Dr. Roesdahl fra Tandslet gjorde i sin Khakiuniform et helt militært Indtryk. Han var i ret lang Tid knyttet til Transporterne, og paa sin egen stille og kultiverede Maade at optræde paa vandt han hele Personalets Tillid.

Paa enkelte Ture fik vi yderligere Besøg af andre danske Læger, Dr. Trier Mørck, Dr. Ibsen og andre, og deres Paaklædning var endnu mere varieret end det faste Mandskabs.

Man vilde umiddelbart tro, at disse forskellige Typer, man traf under Arbejdet dernede, vilde være udprægede Eventyrernaturer. Det var det slet ikke. Det var almindelig fornuftige Mennesker, som, naar det var nødvendigt, tog den Risiko med for at hjælpe Mennesker i Nød.

Jeg kan ikke lade være ogsaa at omtale vort Sygeplejerskepersonale. Under de mest udtalte feltmæssige Forhold, hvor den personlige Renlighed og make up kom i tredje Række, og hvor Søvn var et Begreb, som kun optraadte med store Mellemlum, ofte maatte de arbejde to—tre Døgn i Træk, var vore Sygeplejersker altid i første Række ved Ar-

bejdet, altid friske og med et Smil til Fangerne, virkelig barmhjertige Søstre.

Hele det store Transportarbejde kunde ikke være udført i det hurtige Tempo, hvis Rutebilchauffører og CBU Mandskabet ikke havde ydet saa glimrende en Indsats, som de gjorde. De var ikke uvidende om Faren, men frygtede den ikke. Selv om der paa de fleste Vogne var to Chauffører til at skiftes om Rattet, var det en Kæmpepræstation, der blev ydet fra disse Folks Side.

Danmark kan være stolt af den Repræsentation, der var knyttet til den danske Del af de svenske Ambulancer. Svensk Røde Kors har med Rette faaet Æren for denne storstilede Redningsaktion, men den danske Indsats var i den sidste Time absolut ikke uden Betydning for det store Resultat.

Den danske Ledelse bestod først og fremmest af Afdelingschef Hvass. Det lykkedes mig ikke at blive klar over, hvornaar han egentlig sov i den Tid. Denne let engelsk prægede ulasteligt paaklædte Herre, der ganske vist i de sidste Dage var blevet lidt flosset ved Haandleddene, var altid i fuld Aktivitet. Naar Transporterne sent paa Aftenen var afgaaet, og der var ved at falde Ro over Lejren, kørte han ind til Hamborg for over Telefonen til Danmark at skaffe Oplysninger og sende Meddelelser om Dagens Resultater. Turene til Hamborg om Natten var vist noget af det mest risikable, man overhovedet kunde indlade sig paa under de sidste Dage i Tysk-

land. Trods hans udpræget diplomatiske Fremtoningspræg var han absolut et Menneske med Hjertet paa den rette Plads, og jeg beundrede hans glimrende Maade at klare alle Situationer paa.

Hvass' nærmeste Medarbejdere var Sekretær Bjarne Paulson fra Udenrigsministeriet og Sekretær Finn Nielsen fra Socialministeriet, begge storartede Typer, energiske, utrættelige og myndige og samtidig forsynet med tilstrækkeligt Lune til, at alt gled uden Gnidninger.

Det er kun de enkelte, jeg kan omtale særskilt, men alle de medarbejdende ved Kolonnen var hver paa sin Maade Typer, som det var en Fornøjelse at træffe, og som altid siden vil staa i ens Erindring.

Endnu tre Dage efter min Ankomst til Friedrichsruh var Ritmester Zeilau og „der kleine Schwartze“ ikke ankommet fra Torgau, og jeg maatte derfor regne med, at det ikke var lykkedes dem at slippe igennem. Jeg afsendte derfor et Brev til Røde Kors i København, hvori jeg afgav den triste Meddelelse om, at vi maatte regne med, at den Del af Ekspeditionen var gaaet tabt; næppe var Brevet gaaet af Sted, før Ritmesteren med Lastbil og Chauffør dukkede op. Der blev stor Gensynsglæde, og Ritmesteren fortalte om de sidste Dage i Torgau. Dagen efter min Afrejse var Stationsterrænet blevet angrebet af lette Bombere og Dybdeflyvere, som havde faaet sat Ild i et Ammunitionstog. Dette Tog blev ved at eksplodere i to Døgn, saaledes at al Trafik der i

Nærheden var umulig. Da Ritmesteren en Dag skulde ud til Værkstedet for at se til Reparationen af Lastbilen, var han derfor nødt til at køre hele Vejen uden om Byen for at komme tilbage til Hotellet. Paa Vejen var den tyske Vogn, han kørte i, blevet angrebet af Dybdeflyvere, som til Ritmesterens daarligt skjulte Glæde havde skudt Bagenden af den. Det havde dog irriteret ham lidt, at en Kugle var gaaet gennem hans Kuffert og havde ødelagt hans Barberkost, men i Virkeligheden nød han den Oplevelse.

Samme Eftermiddag havde jeg atter Lejlighed til at beundre Ritmesterens rolige Maade at tage voldsomme Begivenheder paa.

Sammen med min Ambulancechauffør Jørgensen, som havde været med i Torgau, stod jeg om Eftermiddagen i det herligste Solskin paa Skovvejen, hvor hele Rækken af Ambulancer holdt. Jørgensen havde lige bemærket, at han godt kunde tænke sig at se mig springe i Dækning, for det havde han ikke oplevet endnu, og jeg havde dertil svaret, at saa skulde det ogsaa gaa stærkere til, end det vi havde oplevet sammen. I umiddelbar Tilslutning til denne Replik hører vi pludselig Lyden af Maskiner, der dykker over Hovedet paa os, og idet jeg ser ned ad Landevejen, begynder de at skyde, og jeg naar lige at opfatte Glimtene af de eksplosive Kugler, der gnistrer op ad Landevejen mod mig med en Hastighed af ca. 500 km i Timen. Jeg har aldrig troet, at jeg kunde bevæge mig saa hurtigt. Jeg sprang vand-

ret ud i Luften og ind under Køleren paa min Vogn, og i næste Nu gik Tordenvejret hen over mig. Jeg laa lidt og sundede mig og fandt ud af, at jeg ikke var ramt, kun paa min ene Støvle var noget af Lakken skrabet af af en Splitter. Desværre havde en Kugle taget min ene Rude i Vognen, og den kunde ikke erstattes under de Forhold. Mens jeg staar og kiger paa Skaden, dukker Jørgensen op af den anden Grøft, idet han højt jublende udbryder: Der saa jeg Dem Faneme springe, Doktor. Situationens Humor blev dog straks afbrudt af Raab paa Ambulance; der var blevet saaret fem af vore Folk ved Angrebet, heldigvis dog kun lette Saar, kun en af de saarede blev vi nødt til at sende hjem med næste Transport. Ritmester Zeilau havde under Angrebet staaet i Skovbrynet og var lige begyndt at tænde sin uadskillelige Pibe, da Angrebet begyndte, og han fortsatte med dette nødvendige Arbejde, til Angrebet var forbi uden at lade sig forstyrre.

Det var ubehageligt for Kolonnen, at vi netop den Dag havde faaet Angrebet; vi havde faaet ramt 19 Vogne, der havde mindre Skader, men to Busser og en Ambulance var totalt ødelagt. Samme Eftermiddag fik vi nemlig Besked paa, at vi nu havde faaet Tilladelse til at tømme Neuengamme Lejren for de resterende skandinaviske Fanger, ialt 4200 Mennesker, saa alt Materiel var nødvendigt til denne store Transport.

Ledelsen havde regnet ud, at vi endnu skulde

bruge ca. 90 Busser for at faa alle Fangerne af Sted paa en Gang, og paa Grund af, at Frontlinien nu ikke laa mere end 5 km fra Neuengamme Lejren, var det nødvendigt, at Transporterne skulde afgaa næste Morgen. Afdelingschef Hvass fik telefonisk Forbindelse med København og anmodede om, at der næste Morgen Kl. 9 skulde være 90 hvidmalede Busser i Friedrichsruh, og næste Morgen var der virkelig en Kolonne paa 90 hvidmalede Busser i Friedrichsruh. Det var et imponerende Syn og en ikke mindre imponerende Præstation. Busserne var blevet samlet fra hele Danmark om Natten og kørt til Padborg, hvor de var blevet malet hvide med røde Kors og Dannebrog, og Kl. 5 var de startet sydpaa. Det var en Præstation, som ogsaa imponerede Svenskerne.

Samme Eftermiddag blev jeg afsendt paa en Ekspedition med en Ambulance og en Lastbil for i Byerne Wismar, Rostock og Barth at undersøge Fængslerne for skandinaviske Fanger og bringe dem med tilbage til Lejren.

Turen gik ret langt østpaa, og som Følge af Faren for Dybdeflyverangreb blev Ruten lagt Nord om Berlin over Schwerin. Det blev en interessant Tur, selv om Resultatet var ringe, idet alle Fængslerne tidligere var blevet tømt for skandinaviske Fanger. Da vi ankom til Wismar, viste det sig, at Byen to Dage før havde været udsat for et stærkt Bombeangreb. Da vi fandt det Sted, hvor Fængslet skulde ligge i Byen, viste det sig, at Fængslet var totalt

udbombet, der var kun enkelte Murstykker igen. Sammen med den tyske Kriminalassistent, som vi altid skulde have med paa disse Ture, opsøgte jeg derfor Raadhuset. Det saa meget nydeligt ud fra den Side, hvor vi kom ind, men da vi naaede ind i Kontorerne, viste det sig, at alle Ruderne var borte tillige med Personalet. Alt laa fuldstændig øde hen, kun svævede der Papirer rundt i alle Lokalerne, takket være en frisk Foraarsbrise. Det var et usandsynligt latterligt Syn at se det tredje Riges utallige Akter danse rundt i de iøvrigt tomme Kontorer. Endelig dukkede der op af en Kælder en lille forvokset Mandsling i en alt for lang, lurvet Uniformsfrakke og en gammel Kasket, han mindede umiddelbart om Slutteren i „Flagermusen“. Han viste sig at være det eneste levende Væsen i hele Bygningen, og han passede paa alle Papirerne. Han lovede os at vise Vej til Fængselsdirektøren, og med ham som Fører vandrede vi gennem den ødelagte By til et Villakvarter, der var ret ubeskadiget. Til vor Beroiligelse kunde Fængselsdirektøren oplyse os om, at Fangerne fire Dage før Bombardementet var blevet evakueret til en anden By, Bützow, og her vidste jeg, at en anden Transport samme Dag var taget hen for at hente Fanger, saa jeg behøvede ikke at køre den Vej rundt.

Rostock havde ikke været bombet i den sidste Tid. Skaderne fra tidligere Bombardementer var delvis blevet fjernet. Jeg havde her Lejlighed til at se

den Hastighed, med hvilken Krigsfangerne arbejdede. Det var et Hold Russere, der var sat til at fjerne Murbrokker. De havde den ene Haand i Bukselommen, og med den anden Haand tog de omhyggeligt een Sten ad Gangen, og i en Gangart, der saa ud, som den var taget med slow-moving Film, gik de hen til Vognene med Stenen.

I Fængslet i Rostock fandtes der kun en dansk Kvinde. Hun havde boet i Byen i flere Aar og var nu anklaget for et lidt for intimt Bekendtskab med en fransk Krigsfange. Da Sagen endnu var paa Undersøgelserstadiet, kunde hun ikke løslades. Man formente, at hun vilde faa fem Aars Fængsel, som var den sædvanlige Straf for den Slags Forseelser.

Barth er beliggende Nord for Stralsund og er vist egentlig et Slags Badested, nu var der en stor Flyveplads med tilhørende Fabriksanlæg. Der fandtes intet Fængsel i Byen, men Politiet telefonerede derfra til Stralsund og fik oplyst, at der heller ikke i den By fandtes skandinaviske Fanger.

Det var nu blevet sent paa Aftenen og vanskeligt at finde Natlogi. Det første Sted viste sig at være en Flygtningeforlægning i en Rejselade, blot Lugten i Lokalet var frygtelig. Flytningene laa sammenhobet i store Halmbunker, og der var altsaa endnu et Par ledige Pladser til os, men vi betakkede os, saa vilde vi hellere ligge i Vognene og sove.

Til sidst lykkedes det os at faa banket en Restau-

ration op, og i Skænkestuen indrettede vi os for Natten paa Ambulancens Baarer.

Næste Dag paa Hjemturen var Luften begyndt at blive lidt tyk af Dybdeflyvere, og vi maatte derfor konstant holde Udkig. Mekanikeren, kaldet Sytten, blev anbragt paa Taget af Lastbilen, og jeg tilbragte en Del af Tiden med at hænge uden paa Ambulancen. Et Sted saa vi pludselig Glimtet af en Flyver lige over Trætoppene lidt fremad og Syd for Vejen, og et Øjeblik efter hørte vi den snart kendte Lyd af Maskinkanonerne fra Flyveren. Da vi havde set den fjerne sig vestover igen, kørte vi videre op over næste Bakkekam, og der holdt ganske rigtig en tysk Lastbil ompændt af Flammer.

Vejene der i Omegnen var fyldt med Vrag af brændte eller eksploderede tyske Vogne; det var et Distrikt, der havde været udsat for særlig haardt Angreb. Kort før vi naaede Schwerin, var vi kommet ind mellem nogle tyske Kolonner, da der igen viste sig engelske Flyvere i Luften. Vi blev nødt til at springe fra Vognene og gaa i Dækning, men heldigvis blev vore Vogne ikke ramt. Da vi dukkede op igen af vort Skjul, dansede Lastbilchaufføren, Gruffefører Møller, rundt paa Vejen, idet han sagde: Det er vel nok Liv, Doktor, det vil vi savne, naar vi kommer hjem. Jeg maatte jo nok indrømme, at det var Liv, men hvor længe det Liv vilde vare var under de Omstændigheder meget tvivlsomt. Beliggenheden af vore Vogne midt i de tyske Kolonner

var ikke absolut betryggende, saa vi kørte saa hurtigt, det lod sig gøre, videre og kom ind i Schwerins Gader, hvor vi var dækkede for Angreb af Dybdeflyvere.

Kort før vi kom til Friedrichsruh, kørte vi gennem en lille Landsby, hvor en stor firlænget Gaard stod i lys Lue, i Grøften over for laa en tysk Tank, der var skudt i Stykker. Det var mærkeligt at se Landsbyens Befolkning med Børn, Hunde, Høns og Ænder staa og betragte Ødelæggelserne, som om det var en dagligdags Oplevelse. Jeg troede først, at Ødelæggelserne skyldtes Angreb af Dybdeflyvere, men blev senere gjort bekendt med, at det var en amerikansk Panserspids, der dér havde krydset vor Vej, saaledes at vi var kommet bag om den og ind til Friedrichsruh. Det var meget heldigt, at det var lidt tidligere, den havde krydset over vor Rute.

Efter Hjemkomsten til Lejren var der Konference om Aftenen med Afdelingschef Hvass om de kommende Dage. Det var Meningen, at Lejren skulde tømmes fuldstændig næste Dag. Englænderne var nu ikke længere borte, end man til Stadighed kunde høre Kanontorden, og gennem Lejren i Skoven trak de tyske Tropper sig i en elendig Forfatning tilbage. Der kom Drengene paa 12—13 Aar med Cykler og store Panzerfaust. Undertiden var det gamle Mænd langt over den Alder, hvor Krigshaandværket skulde ligge for dem. De færreste var dog forsynet med

Vaaben. Det hele lyste af Elendighed og Haabløshed.

Ved Mødet om Aftenen meddelte Hvass, at en Læge skulde blive paa Stift Rosenborg for at tage sig af de danske der, og denne Læge maatte derfor lade sig omringe af den fremrykkende engelske Hær. Da jeg alligevel ikke maatte vende tilbage til Danmark før efter Krigen, blev det bestemt, at jeg skulde have det Job. I Nattens Mulm og Mørke kørte jeg derfor sammen med Dr. Holm til Stiftet. Turen gik uden Lygter gennem retirerende tyske Tropper, over os hørte vi Flyvere, men uden Uheld naaede vi dog op til Stift Rosenborg. Jeg krøb i Dr. Holms Seng, og han kørte tilbage til Lejren med sine Kufferter.

Selv om vi havde haft det helt godt i Teltene, var det dog nærmest som en Grevetilværelse igen at ligge i Lagner og i en Seng med Fjederbund, og da jeg næste Morgen blev vækket med Kaffe paa Sengen, var mit Velvære totalt.

Da jeg senere paa Formiddagen sad paa Terrassen uden for Huset, hvorfra der var en pragtfuld Udsigt ud over hele Elbdalen, kunde jeg lidt mod Vest se en Landsby i Flammer, og lidt mod Øst stod en anden Landsby ligeledes i Flammer. I Luften svirrede Flyvemaskiner, som beskød Køretøjer paa Landevejen neden for Bygningerne. Stift Rosenborg var beliggende paa en meget høj Bakke lige Nord for Landevejen Berlin—Hamborg. Da der var to store

Dannebrogflag over Bygningen, regnede jeg mig for sikret mod Angreb og iagttag, hvad der skete i Nærheden, kun som en interesseret Tilskuer.

Om Eftermiddagen dukkede imidlertid Hvass op og meddelte mig, at Udenrigsministeriet i København havde forbudt, at nogen dansk Læge maatte blive i Omegnen af Hamborg, og jeg maatte derfor atter forlade min gode Seng og tage med tilbage til Friedrichsruh for samme Aften at se at komme nordpaa med en Konvoj, og saa maatte vi se, hvad Gestapo vilde sige til min Hjemkomst før Krigens Afslutning, som man jo nok paa dette Tidspunkt kunde se vilde komme i Løbet af Dage.

FRIEDRICHSRUH—KRUSAA

Sent paa Aftenen fik vi startet med Konvojen nordpaa. Konvojen bestod af 6 Rutebiler, en Lastbil og en Personvogn. Med Transporten var der ca. 100 danske og norske Fængselsfanger. Vi var kommet lidt for sent af Sted, og hele Vejen til Lübæk laa vi omgivet af tyske Vogne og kunde derfor ikke tænke paa at gøre Holdt. Det var derfor nødvendigt at fortsætte gennem Lübæk trods Mørket. I Byen kørte Kolonnen fejl, og da der samtidig blev blæst Luftalarm, og Juletræerne begyndte at blive hængt ud omkring en, var vi ikke videre veltilpasse, før vi atter var kommet ud af Byen. Under denne Manøvre var imidlertid to af Busserne kommet fra Kolonnen i Mørket, og det var os umuligt igen at finde dem paa Vejen tilbage til Lübæk. Da det var dygtige Chauffører, der var vel kendte i Tyskland, maatte man regne med, at de selv kunde finde hjem, og vi standsede derfor op for Natten under nogle Træer ved Vejen. I Hjørnet af Vognen fik vi nogle Gange fem Minutters Søvn. Om Morgenen startede vi igen ved 4-Tiden og havde ikke kørt ret længe, før vi

mødte en svensk Røde Kors Vogn, der meddelte, at en Bus var skudt i Brand lidt længere fremme ad Vejen. Der skulde være flere dræbte og saarede, som var indlagt paa Lazarettet i Bad Segeberg. Vi skyndte os frem til Stedet og fandt der den ene af vore Busser fuldstændig ødelagt. Inden i Vognen laa endnu et forkullet Lig, som det var umuligt at identificere. Endnu en af Fangerne var blevet dræbt af en 20 mm Granat gennem Brystet. Paa Lazarettet fandt vi yderligere 11 saarede, deraf to med svære Læsioner. Begge de danske Chauffører var lettere saarede.

Alle de saarede tog Situationen meget roligt, men de var jo ikke særlig glade ved at tænke sig at blive efterladt paa Lazarettet, og for at trøste dem og hjælpe dem, blev Dr. Trier Mørck tilbage paa Lazarettet sammen med vor Sygeplejerske, Fru Karen Hansen, mens Sekretær Finn Nielsen og jeg i Personvognen saa hurtigt som muligt skulde køre til Padborg for at sende en Hjælpeekspedition ned til Lazarettet, saa vi om muligt endnu samme Dag kunde faa de saarede bragt til Danmark.

Det var en meget uhyggelig Morgen, og det gjorde et dybt Indtryk paa os alle; jeg vil aldrig glemme det Syn af den brændte Rutebil med de forkullede Rester af det, der om Aftenen havde været en af vore Passagerer, som vi havde talt med, og som havde været lykkelig ved Tanken om at være sluppet ud af de tyske Fængsler.

Turen op gennem Holsten og Slesvig var heller ikke nogen Fornøjelse. Vi kørte saa hurtigt, som det var muligt og tog ikke Hensyn til, om der var Flyvere eller ej. Et Sted saa vi en svensk Motorordonans fra Røde Kors ligge i Grøften med sin Motorcykle, og vi standsede derfor for at høre, hvad der var i Vejen. Han var gaaet i Skjul, for, som han sagde: Här är saa jäckligt fullt af Tiefflieger.

Vi naaede Krusaa Kl. 12 og fik med det samme at vide, at Hjælpeekspeditionen lige var afgaaet, idet Trier Mørck havde haft Held til at faa en Telefonforbindelse igennem kort før vor Ankomst.

Vi blev vel modtaget i Krusaa Kro af en større Komite, som var samlet der for at modtage Grev Folke Bernadotte, som ogsaa var paa Vej nordpaa fra Lübæk.

Jeg var saa træt og ødelagt, som jeg ikke erindrer nogensinde før at have været. Snavset, sulten, søvning og psykisk stærkt overbelastet af den sidste uhyggelige Oplevelse. Jeg saa mig i et Spejl og kunde daarligt kende mig selv igen. Mit Ansigt var furet og ubarberet, og den mindste Form for Venlighed paavirkede mig stærkt. Jeg vejede den Dag 65 kg; da jeg 8 Uger tidligere var kørt fra København, vejede jeg 76 kg.

Finn Nielsen var ogsaa dødtræt, og først da vi havde styrket os med en kraftig Frokost og et varmt Bad paa Padborg Karantænestation, blev vi Mennesker igen, men til Gengæld følte vi os saa flinke,

at vi gav os til at spise Frokost en Gang til og aflagde Visitter rundt om i Lejren.

Den Dag fik jeg Lejlighed til at hilse paa Grev Folke Bernadotte. Han virkede stærkt imponerende med en kongelig Rejsning og ligefrem Værdighed, der sikkert har været af stor Betydning ved Konferencerne med de tyske Herrer.

Det var en dejlig Fornemmelse igen at være i Danmark, og Begivenhederne i Tyskland virkede allerede lidt paa Afstand som en Slags ubehagelig Drøm med enkelte oplivende Momenter. Tanken om at være fri for Angreb af Dybdeflyvere var vist egentlig den mest behagelige.

Min Mission var nu egentlig for Alvor afsluttet, og jeg regnede derfor med den næste Dag at kunne køre til København og atter faa hilst paa min Familie, som jeg ganske vist havde haft en kort Telefonsamtale med. Saadan gik det ikke; næste Morgen blev vi alle tilsagt til at møde hos Afdelingschef Hvass, der meddelte, at der nu fra Kvindelejren Ravensbrück ved Berlin vilde komme nogle store Transporter af Kvindefanger, som skulde viderebefordres til Sverige, og derfor var al disponibel Hjælp velkommen. Der var ikke andet for end atter at pakke Kufferten ud og slaa sig ned paa en Kro i Nærheden. Det med at pakke Kufferten ud var et lidt stærkt Udtryk, da begge mine Kufferter paa dette Tidspunkt befandt sig et eller andet Sted mellem Friedrichsruh og København, men hvor, det var

umuligt at sige. Jeg var kun i Besiddelse af en lille Haandtaske, hvori der var nogle Strømper, en ekstra Skjorte, et Sæt Undertøj, et Par Lommetørklæder, Nattøj, Barbergrej og lignende. Siden min Afrejse fra Torgau var det hele min Bagage, idet Kufferterne havde opholdt sig i Lastbilen. Det kneb selvfølgelig med Skiftetøjet, men man havde lært forskellige Trick under Rejsen. Lommetørklæderne f. Eks. blev skyllet i en eller anden Kumme og derefter sat op paa en Væg eller et Vindue til Tørring, saa var de samtidig rullet og strøget.

Kufferterne dukkede senere op igen, den ene i København og den anden hos en Speditør i Krusaa, hvor den havde staaet under hele mit Ophold i Krusaa, mens jeg havde ledt efter den alle andre Steder.

Ved Middagstid Søndag den 22. April blev der holdt Krigsraad i Hotel Padborghus, hvor Overkommandoen havde Standkvarter. Ledelsen i Padborg bestod foruden af de allerede tidligere nævnte Personer af Dr. Krarup, som ledede Karantænestationen, Amtslæge Lausten-Thomsen m. flere andre. Baronesse Wedel, som ledede Røde Kors Stationen i Padborg, var en utrættelig Værtinde for os alle, til Trods for det store Røde Kors Arbejde, hun yderligere havde at passe.

Min Virksomhed kom til at bestaa i at visitere alle indgaaende Transporter og sørge for Fordelingen af de forskellige Sygdomme til Sygehusene i Omegnen

eller paa vore egne midlertidige Lazaretter. De Fanger, der blot var nogenlunde i Stand til at klare sig selv, blev indlogeret i store Barakker eller i Laderne paa de omliggende Gaarde. Jeg beundrede meget den Indsats, der blev gjort af den stedlige Afdeling af Danske Kvinders Beredskab. De arbejdede med en utrolig Energi og Udholdenhed i flere Døgn i Træk og viste altid et venligt Smil til de arme Mennesker, som vi fik bragt ind med Transporterne.

Den første Transport af de ulykkelige Kvinder fra Ravensbrück ankom den 23. ved Middagstid. Alle vi, der modtog disse magre, pjaltede og snavsede Kvinder, vil aldrig glemme det. Dette frygtelige Bevis for den umenneskelige Behandling af levende Medborgere var saa rædselsfuldt et Syn, at ingen, der var til Stede, nogensinde vil glemme det igen. Dette Billede dukker med Mellemrum op i ens Erindring og minder en om det tredje Riges uhyggeligste Side, Konzentrationslejrenes Helveder.

I den første Ambulance laa der 6 Kvinder eller nærmere Skeletter, som alle led af svære Tilfælde af Tyfus eller Dysenteri. De følgende Vogne var ikke meget bedre at se paa, men disse Kvinder kunde da selv bevæge sig af Sted, men mange var dog under den anstrengende Transport blevet uhyre medtagne og maatte overflyttes til vor Lazaretafdeling i Krusaa Møllegaard. Det var dog ofte meget svært at faa at vide, hvem der var syge, for alle Kvin-

derne holdt sammen og var kun ængstelige for at blive skilt fra hinanden, saa ofte maatte vi fra Lejrbarakkerne afhente Kvinder, der var besvimet eller paa anden Maade var blevet saa syge, at de ikke kunde klare sig, og indlægge dem paa Lazarettet. Kvinderne var uhyre taknemmelige for, hvad der blev gjort for dem, og det var en stor Glæde at høre den Jubel, som slog op omkring en, naar man i Busserne i en Blanding af forskellige Sprog havde forklaret Fangerne, at de nu var i Danmark og uden for Fare. Det, Kvinderne blev mest lykkelige for, var, naar de hørte, at de skulde faa Lov til at blive vaskede, og deres Glæde over vor jævne, men gode Mad var ogsaa stor. De sov i Halm i Barakkerne, og naar man kom ind i saadan en Barak, genlød den af glad Pludren og Latter, og de franske Kvinders evigt kvindelige gjorde sig hurtigt gældende, idet man allerede næste Morgen kunde se dem iføre sig deres bedste Laser, som de søgte at fikse op med smaa Sløjfer af farvet Tøj.

I Løbet af Dagen kom der ialt ca. 1000 Kvinder, hovedsageligt franske, som vi fik anbragt under Tag rundt omkring, og næste Dag blev de raske af dem videresendt med Tog til København og derfra til Sverige.

Afskeden paa Padborg Station var ganske betagende. Kvinderne, der allerede takket være en Nats rolig Søvn, god Forplejning og venlig Tiltale, var som forvandlede, stod i Togets Vinduer og viftede

og sang, først Marseillaisen, saa Madelon og til sidst Der er et yndigt Land. Hvorfra de kendte Teksten, aner jeg ikke, men det var betagende at overvære den Afrejse.

Tilbage i Krusaa blev kun de syge paa Lazarettet samt en ung, kvindelig fransk Læge, som gerne vilde fortsætte med at pleje de syge der. Hun var en imponerende Type, som, til Trods for de Rædsler, hun havde gennemgaaet, dog havde bevaret en Ro og Kvindelighed, der under disse Forhold var en Sjældenhed. Hun var Komtesse og havde siddet i Ravensbrücklejren i tre Aar, men havde den meste Tid gjort Tjeneste paa Lazaretterne der. Hun fortalte om Livet i Lejrene, og senere hørte jeg fra en kvindelig hollandsk Kollega, der kom med en senere Transport, nøjagtig de samme Rædsler beskrevet. De Beskrivelser, der hidtil er offentliggjort om Koncentrationslejrene, er i hvert Fald ikke værre, end de Beretninger disse to Kvinder gav af Forholdene.

Den næste Dag ventede vi hele Dagen paa en større Transport, som skulde være afgaaet fra Ravensbrück, men først sent paa Natten dukkede den op. Transporten havde været udsat for Flyverangreb, flere Fanger var dræbt eller saaret, en svensk Chauffør var dræbt, og vor gode Ven Løjtnant Hallqvist var haardt saaret blevet indlagt paa et Lazaret i Schwerin. Det var en trist Meddelelse, og det lovede ikke godt for Gennemførelsen af Resten af Trans-

porten. Det var nu forbundet med den øjensynligste Livsfare at køre paa Nordtysklands Landeveje.

Den næste Nat kom Dr. Volkens ind med sin Transport. Den havde ogsaa været beskydt, og der var blevet dræbt 9 Fanger og saaret 11. De saarede sad eller laa i Vognene, og flere af dem havde ogsaa været med Hallqvists Kolonne, saa de to Gange havde været udsat for Flyverangreb, saa det var ikke mærkeligt, at de var noget medtagne. Mens vi stod og undersøgte disse sidst ankomne Fanger uden for Krusaa Toldstation, blev vi pludselig angrebet af Dybdeflyvere, og jeg maa beundre den Ro, hvormed Rutebilchaufføren startede sin Vogn og kørte den i Dækning under nogle Træer, mens Sporlysene fra de 20 mm Kanoner svirrede over hele Himlen.

I de Døgn rullede der stadig Transporter ind over Grænsen, og det var gerne om Natten eller sent paa Aftenen, de ankom til Krusaa, saa der blev ikke Anledning til megen Søvn. Ialt passerede der i de Dage ca. 8000 Fanger igennem Lejren, men til sidst maatte Transporterne standse, da det blev umuligt at køre paa Landevejene paa Grund af Beskydningen fra Luften.

Fredag den 27. April gik alle Flagene i Padborg og Omegn paa halv Stang. Der blev i Bov Kirke afholdt en Mindegudstjeneste for den faldne svenske Chauffør, hvis Kiste stod midt i Kirken flankeret af en Æresvagt af hans Kammerater. Kirken var smyk-

ket med Blomster og Flag, og mere smuk og værdig Begravelse har jeg ikke oplevet. Den norske Pastor Svendsen fra Berlin talte smukt og mandigt over den faldne Soldat, Kaptajn Melin bragte ham en Tak som Leder af den svenske Kolonne, og Kontorchef Kirstein talte paa den danske Regerings Vegne.

Den næste Morgen startede jeg for at køre hjem til København og ankom til mit Hjem om Aftenen efter at have været borte ialt i ni Uger.

Opgaven var løst takket være den heldige Udvikling i de sidste Uger, og Rejsen var endt.

DA PIGTRAADEN BRAST

Døden høstede rigeligt blandt de danske Politifolk i de tyske Koncentrationslejre. Men for Sorgen og Smerten maa man ikke glemme, at endnu flere sikkert var døde, saafremt der ikke hjemmefra var blevet sendt Lægehjælp til de nødstedte Danskere gennem Dansk Røde Kors. Den Mand, som paatog sig at bringe den haardt tiltrængte første Hjælp, var Overlægen ved de københavnske Fængsler, **Dr. med. T. THUNE ANDERSEN**. Han afrejste til Tyskland den 23. Februar 1945. For at opnaa Tyskernes Tilladelse til at udøve sin selvfølgelige Gerning maatte han binde sig til Internering sammen med de øvrige danske Fanger i hele Krigstiden. Dr. Thune Andersen satte alle personlige Hensyn til Side og gik ind paa de tyske Betingelser. I sin Bog „Da Pigtraaden brast“ fortæller han om sin Ekspedition i det krigshærgede Tyskland. Bogen er en Fagmands klare og objektive Redegørelse for Ting, han har Forstand paa. Dens dokumentariske Karakter understreges af en Samling Fotografier, som Forfatteren trods Tyskernes Forbud mod Fotografering optog paa sin Rejse.

WESTERMANN